

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Michaela MAJEROVÁ

**Prameny a lázeňská místa na Trutnovsku
– zaniklé lokality a jejich současné využití –
perspektivy do budoucna**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Irena SMOLOVÁ, Ph.D.

Olomouc 2017

Bibliografický záznam

- Autor (osobní číslo):** Michaela Majerová (R140219)
- Studijní obor:** Regionální geografie
- Název práce:** Prameny a lázeňská místa a na Trutnovsku – zaniklé lokality a jejich současné využití – perspektivy do budoucna
- Title of thesis:** Springs and spas in Trutnov region - defunct locations and their current use - future prospects
- Vedoucí práce:** doc. RNDr. Irena SMOLOVÁ, Ph.D.
- Rozsah práce:** 112 stran, 4 vázané přílohy, 0 volných příloh
- Abstrakt:** Diplomová práce se zabývá problematikou výskytu vodních zdrojů a jejich využití v lázeňství v okrese Trutnov. V teoretické části práce seznamuje s přírodními předpoklady využití vodních zdrojů, legislativou a zásobováním Trutnovska pitnou vodou. Cílem praktické části je lokalizace historicky významných lázeňských míst a pramenů, která je doplněna o mapy a plány lokalit. Případová studie je zaměřena na tři lokality: Janské Lázně, Lázně pod Zvičinou a prameny Jestřebích hor.
- Klíčová slova:** prameny, lázeňství, Trutnovsko, případová studie
- Abstract:** This diploma thesis deals with the localization of water resources and their use in spa industry in the Trutnov region. The theoretical part introduces natural conditions of water resources, legislation and portable water supply in the area of interest. The aim of the practical part is the localization of historically significant spas and springs, which is complemented by maps and plans. The case study focuses on three locations: Janské Lázně, Lázně pod Zvičinou and springs of Jestřebí Mountains.
- Keywords:** springs, spa industry, Trutnov region, case study

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci zpracovala samostatně pod vedením doc. RNDr. Ireny Smolové, Ph.D. a že jsem v seznamu literatury uvedla všechny použité literární a ostatní zdroje, ze kterých jsem při vypracování čerpala.

V Olomouci dne

.....

podpis

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucí práce doc. RNDr. Ireně Smolové, Ph.D. za cenné a odborné rady a za trpělivost při konzultacích. Další díky patří mé rodině a blízkým, kteří mě po celou dobu podporovali a doprovázeli při terénních výzkumech. Nemalý podíl na vypracování má i pan Petr Tichý ze společnosti HYDROTREND, kterému bych tímto chtěla poděkovat také.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Přirodovědecká fakulta
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela MAJEROVÁ**
Osobní číslo: **R140219**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Prameny a lázeňská místa na Trutnovsku - zaniklé lokality
a jejich současné využití - perspektivy do budoucna**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je zpracovat ucelenou práci o lokalitách výskytu pramenů a zdrojů vody včetně hodnocení jejich historického a současného využití. Základem pro provedení analýz budou hydrogeologické a vodohospodářské práce, historická pramenná díla a realizace vlastního terénního šetření. Zájmovým regionem bude území Trutnovska. Hlavním výstupem práce budou tematické mapy a vlastní návrhy na možné využití v současné době nevyužívaných vodních zdrojů na Trutnovsku.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **20 000 - 24 000 slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **doc. RNDr. Irena Smolová, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **27. listopadu 2015**
Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2016**

prof. RNDr. Ivo Fréhoet, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Zdeněk Sazzyrbá, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 27. listopadu 2015

Průloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

BUDINSKÁ, J., ZERJATKE, P.: Kapitoly z dějin lázeňství. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006. 164 s. Monografické studie RMT; sv. 39. ISBN 80-85321-43-2

BURACHOVIČ, S., WIESER, S.: Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1. vyd. Praha: Libri, 2001. 456 s. ISBN 80-7277-048-9.

DATEL, J., HAUEROVÁ, J., NOVOTNÝ, J. eds.: Průzkum, využívání a ochrana podzemní vody: nové úkoly a výzvy: sborník příspěvků XIV. hydrogeologického kongresu. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014. 204, 8 s. ISBN 978-80-903635-4-0.

ELIAŠOVÁ, D: Spa & wellness services: (details about the subject and its content). Ed. 1st. Brno: College of Business and Hotel Management, 2014. 81 s. ISBN 978-80-87300-54-1.

ENGELEN, N., MARTINEK, K.: Lázně u Mariánské studně pod Zvičinou: historie a současnost. Hořice: Podkrkonoší žije, o.s., 2015, 215 stran. ISBN 978-80-260-7448-9

HORÁK, V. et al. Janské Lázně: procházka historií města pod Černou horou. 1. vyd. Janské Lázně: Město Janské Lázně, 2013. 247 s. ISBN 978-80-260-2324-1.

KRÁSNÝ, J. et al. Podzemní vody České republiky: regionální hydrogeologie prostých a minerálních vod. Vyd. 1. Praha: Česká geologická služba, 2012. 1143 s. ISBN 978-80-7075-797-0

STANĚK, J.: Lázeňský zákon: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 131 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-900-5. Vodní zákon: s aktualizovaným podrobným komentářem po roce účinnosti nového občanského zákoníku.

Zprávy o hydrogeologických výzkumech.

Databáze geologických lokalit.

Mapy ze souboru geologických a ekologických účelových map přírodních zdrojů (1 : 50 000). ČGÚ, Praha.

Obsah

Úvod	10
1. Cíle práce.....	11
2. Metodika	12
3. Rešerše literatury	14
4. Vymezení a základní charakteristika zájmového území.....	19
4.1 Základní fyzicko-geografická charakteristika území se zaměřením na přírodní podmíněnost existence vodních zdrojů	21
5. Přírodní předpoklady pro léčebné využití vod	28
6. Vodní zdroje, jejich základní typologie a legislativa	34
6.1 Charakteristika vodních zdrojů	34
6.2 Přírodní léčivé zdroje	35
6.3 Typy minerálních vod na Trutnovsku	36
7. Historické využívání vodních zdrojů	40
8. Zásobování Trutnovska pitnou vodou se zaměřením na prameniště podzemních vod ..	44
9. Profily historicky významných lázeňských míst na Trutnovsku.....	49
9.1 Region Krkonoše a Podkrkonoší.....	51
9.1.1 Lázně Fořt (Rudník).....	51
9.1.2 Pec pod Sněžkou.....	54
9.1.3 Prosečné a Branná.....	54
9.1.4 Svoboda nad Úpou	54
9.1.5 Špindlerův Mlýn – Svatý Petr	56
9.1.6 Velká Úpa.....	57
9.2 Region Královédvorský.....	58
9.2.1 Dvůr Králové nad Labem	58
9.2.2 Kocbeře – Janská Studánka	59
9.2.3 Kocléřov.....	60
9.2.4 Kuks – lázně a hospital	61
9.2.5 Lázně pod Zvičinou	66
9.2.6 Mostek.....	73
9.3 Region Trutnov a okolí	74
9.3.1 Trutnov – Dolní Staré Město	74
9.3.2 Malé Svatoňovice – Sedmipramenná studánka	75

10. Případové studie.....	78
10. 1 Případová studie Janské Lázně.....	78
10. 1. 1 Prameny v okolí Janských lázní a s nimi spojená léčba a indikace v historii a současnosti.....	83
10. 1. 2 Situace lázní za poslední desetiletí a perspektivy do budoucna	85
10. 2 Případová studie Lázně pod Zvičinou.....	89
10. 2. 1 Potenciál lázní pod Zvičinou a perspektivy do budoucna	89
10. 3 Případová studie Jestřebí hory.....	93
10. 3. 1 Potenciál Jestřebích hor a perspektivy do budoucna.....	95
Závěr	98
Summary	100
Seznam použité literatury.....	101
PŘÍLOHY	102

Úvod

Voda je jednou z nejdůležitějších složek života na Zemi, vždyť právě v ní vznikl život. Voda je od pradávna stěžejním a limitujícím zdrojem všech organismů. Bez vody by nebyl život, bez vody by nebylo lidstvo, bez vody by nebyli živočichové. Zdroj vody byl od počátku lidstva velmi uctíván, vážen a ochraňován. Ovšem zásoby pitné vody se neustále snižují a je více a více lidí, kteří se ke kvalitnímu zdroji vody nedostanou. Proto bychom si tohoto přírodního zdroje měli cenit a pečovat o něj. Nejčastějším důvodem zániku kvalitního vodního zdroje je znečištění, zanedbání péče nebo vyschnutí. V České republice existuje na tisíce vodních zdrojů, z nichž všechny ovšem nemusí být požitelné, kvalitní nebo dobře přístupné. Některé z pramenů a studánek jsou bohaté na minerály a léčivé složky, čehož si všimli lidé a začali je využívat i k léčebným účinkům. Na území našeho státu se nachází mnoho známých i méně známých lázeňských míst, která zajišťují nejen zdravotní péči, ale stávají se i relaxačními a společenskými středisky.

Trutnovsko je jedním z mnoha území našeho státu, které je charakteristické bohatými zásobami pramenů a studánek. Důvodem hojného výskytu vodních zdrojů jsou především přírodní podmínky, které jsou v tomto regionu velmi příznivé. K pramenům se zde již od nepaměti scházeli lidé, odpočívali a osvěžovali se po těžké práci na poli či v dole. O některých výjimečných pramenech vznikly legendy, které daly základ pro vytvoření známého místa. Tato významnější místa se postupem času stala stěžejními lokalitami pro léčbu velké škály onemocnění a zdravotních problémů. Za Trutnovsko nesmíme opomenout zmínit Janské Lázně, které se díky účinkům zdejší vody staly celorepublikově známé a jejich věhlas se rozšířil i do celého světa. Podstatná část této práce je tudíž, mimo jiné, věnována těmto lázním, jakožto jedinému fungujícímu lázeňskému zařízení na Trutnovsku.

1. Cíle práce

Hlavním cílem této diplomové práce je zpracování ucelené práce zabývající se výskytem vodních zdrojů na Trutnovsku. U vybraných, historicky významných lokalit bude zhodnoceno jejich historické a současné využití na základě provedení analýz oblasti. Základem zpracovaných analýz se stane studium odborné literatury, hydrogeologických map, historických pramenných děl a realizace vlastního terénního výzkumu v jednotlivých lokalitách. Hlavním výstupem práce bude zhodnocení historického a současného využití vodních zdrojů, tematické mapy a případová studie tří vybraných lokalit. Dílčím cílem bude také nastínění možného využití v současné době opomenutých pramenů či studánek.

Teoretická část práce se zaměří především na seznámení s přírodními předpoklady vzniku vodního zdroje a jeho lokalizace. Vodní zdroj jako takový bude charakterizován na základě jeho léčebného využití a jeho minerálního složení. Součástí práce se stane také stručné shrnutí historie využívání vodních zdrojů ve světě, Evropě a České republice, se zaměřením na současné zásobování Trutnovska pitnou vodou. Praktická část bude spočívat v historickém a současném využití lokalit, doplněném o plánky některých míst zaměřené především na rozmístění budov a lázeňských zařízení. Součástí praktické části bude také zpracování mapy lokalizace historicky významných lázeňských míst a mapy vodních zdrojů. Případová studie seznámí se současným stavem a potenciálem tří vybraných lokalit (Janské Lázně, Lázně pod Zvičinou a prameny na Jestřebích horách) do budoucna a jejich perspektivami využití.

2. Metodika

Při zpracování této diplomové práce byly použity různé metodiky, které se odvíjely od způsobu zpracování a obsahu jednotlivých kapitol. V první části, která byla spíše teoretická, se metodika zaměřila především na studium odborné literatury a ostatních zdrojů informací. Pro vypracování základních charakteristik zájmového území sloužila především odborná literatura zaměřená na fyzicko-geografickou sféru okresu doplněná socio-ekonomickými údaji z Českého statistického úřadu. Část kapitoly je také věnována územní samosprávě a organizacím podporující místní rozvoj. Součástí základní charakteristiky jsou i přírodní předpoklady pro léčebné využití vod, u kterých byly informace z odborných knih doplněny o mapu hydrogeologických rajonů vytvořenou na základě vlastního zpracování. Metodika použita v praktické části byla založena na analýze historických aspektů ze studia odborné literatury, terénním šetření jakožto zdroji informací o jejich současném stavu a na analýze potenciálu dílčích oblastí. V práci je obsaženo také několik tabulek a grafů, které byly zpracovány na základě vlastního sběru dat.

Praktická a analytická část práce spočívala především ve zpracování vlastních map lázeňských lokalit a pramenů a plánek některých lázeňských míst. Pro lepší orientaci bylo zájmové území, a to v obsažené mapě **Lokalizace historicky významných lázeňských míst, jejich chronologie a současný stav**, rozděleno na tři hlavní regiony. A to: region *Krkonoše a Podkrkonoší*, region *Královedvorsk*o a region *Trutnov a okolí*, přičemž *Janské Lázně* jsou popsány zvlášť v případové studii. Jednotlivé oblasti téměř kopírují rozdělení okresu na obce s rozšířenou působností. Došlo pouze k drobné změně, a to, že z ORP Trutnov byla oddělena severozápadní část (obce Pec pod Sněžkou, Malá Úpa, Horní Maršov, Svoboda nad Úpou a Janské Lázně) a byla připojena k ORP Vrchlabí. Toto odtržení bylo provedeno především kvůli tomu, že tyto obce mají blíže ke Krkonošům, než k východní části okresu. Propojením těchto dvou částí vznikl region *Krkonoše a Podkrkonoší*. Jako rozdělující pásmo mezi tímto regionem a regionem *Královedvorsk*o zůstal pás obcí (Horní Olešnice, Dolní Olešnice a Chotěvice) náležící do ORP Trutnov jako součást regionu *Trutnov a okolí*. Seznam historicky významných lázeňských míst a pramenů na území okresu Trutnov byl vyseparován z *Encyklopedie*. Vlastní lokalizace míst probíhala následovně: z odborné literatury byla zjištěna jejich přibližná nebo přesná poloha, pokud nebyla zřejmá přesná poloha místa, lokalizační bod byl umístěn poblíž stávající budovy či vodního zdroje. Mapa demonstruje i rok založení lokalit, popřípadě první zmínku. Tato chronologie byla zjištěna na základě historických pramenů. Primárně byl uváděn rok založení lázní, pokud ovšem nebyl uveden nebo byl nejasný, byl uveden rok první písemné zmínky o lázních. V případě, že bylo zřejmé, zda se v dané lokalitě nacházely lázně, byl uveden

alespoň rok první zmínky o prameni na toto místo vázaném. V některých případech bylo zjištěno, že lázně existovaly např. na přelomu století nebo v x-tých letech x-tého století, v tom případě je v mapě uveden rok zaokrouhlený na desítky, popřípadě přelom století. Otazník byl uveden u lokalit, o kterých existuje pouze domněnka, že kdysi jako lázně mohly sloužit.

Mapa **Vodních zdrojů (pramenů a studánek) a chráněných oblastí přirozené akumulace vod na Trutnovsku** byla zpracována na základě studia hydrogeologických map a vzhledem k jejich neúplnosti doplněna o údaje z *Národního registru pramenů a studánek*. Z těchto dvou zdrojů byla vytvořena komparační skupina pramenů a studánek, která je v mapě odlišena podle původu informace. Celkem bylo touto metodikou zjištěno na 140 vodních zdrojů na území okresu Trutnov. Podklad mapy je tvořen stínovaným reliéfem a vymezenými chráněnými oblastmi přirozené akumulace vod zasahujícími na zájmové území.

Text v práci je průběžně doplňován **plány některých lokalit**, u kterých bylo možné jejich zhotovení na základě vlastního terénního výzkumu, studia online map (Mapy.cz, Google.cz) a knih popisujících například rozmístění budov a krajinných prvků v historických hranicích lázní. Všechny tyto plány mají pro porovnání s aktuálním stavem lokality podklad tvořený ortofotomapou. U některých plánů proběhlo umístění budov a ostatních prvků do prostředí mapy dle komparace historických fotografií a současného stavu zjištěného terénním výzkumem. Specifickým plánem je znázornění vlastnické struktury budov Janských Lázní, kdy bylo vybráno nejbližší okolí centra Janských Lázní, které je lokalizováno mezi budovou historicky nejvýznamnějšího Lázeňského domu, ředitelstvím lázní a kolonádou. Více vzdáleným místem je Dětská léčebna Vesna, která v mapě ovšem obsažená být musela, protože je součástí Státních léčebných lázní Janské Lázně. Vlastnictví budov bylo pro účely zpracování mapy rozděleno na státní, obecní, církevní, firemní a soukromé, přičemž některé budovy jsou majetkem více subjektů.

Vypracování **případové studie** předcházelo důkladné nastudování odborných informací o dané problematice, terénní průzkum a seznámení se s kulturní a turistickou stránkou obcí na základě online map a vlastního zjištění. V případové studii Janské Lázně je také obsažen jeden z plánů lokalit (viz výše). Pro lokalitu Lázně pod Zvičinou a projekt v Malých Svatoňovicích byly využity rozhovory s reprezentanty a aktéry rozvoje území.

3. Rešerše literatury

Diplomová práce by se dala rozdělit do dvou dílčích částí: teoretická a praktická. U obou dvou částí bylo využito různých zdrojů informací, které se ovšem mohou vzájemně prolínat. První část práce, zaměřená na základní a fyzicko-geografickou charakteristiku území, využívala jako zdroj odbornou literaturu, údaje z Českého statistického úřadu (ČSÚ) a internetové stránky týkající se dané problematiky. Geologické poměry území okresu Trutnov byly zpracovány na základě knihy *Chráněná území ČR: Královéhradecko* (Faltysová, Mackovčín, Sedláček eds., 2002) a internetové *databáze Geologických lokalit*. Pro vypracování geomorfologické charakteristiky zájmového území posloužila především geomorfologická mapa dostupná na *Národním geoportálu INSPIRE* a kniha *Zeměpisný lexikon ČR* (Demek, Mackovčín eds., 2006). Informace o klimatických podmínkách okresu Trutnov jsou obsaženy v mapě *Klimatické oblasti Česka* (Květoň, Voženílek, 2011) zpracované dle Quittovy klasifikace včetně charakteristik jednotlivých klimatických regionů. Pro zpracování hydrogeologických poměrů byla použita mapa *Vodní hospodářství a ochrana vod* dostupné online na portálu Hydroekologického informačního systému VÚV TGM. Vegetační jednotky pokrývající zájmové území byly odečteny z *Mapy potenciální a přirozené vegetace ČR* (Neuhäuslová-Novotná, 1998) a jejich jednotlivé charakteristiky z textové části náležící k mapě.

Přírodní předpoklady pro léčebné využití vod byly zpracovány převážně z knihy *Podzemní vody České republiky* (Krásný, et al., 2012), která systematicky popisuje podzemní vody na území České republiky a to jak prosté tak minerální. Tato kniha představuje shrnutí regionálních poznatků o hydrogeologickém prostředí našeho státu a je také doplněna o rejstřík geologických a hydrogeologických termínů a lokalit a stručný výkladový slovník základních hydrogeologických termínů, který byl v této práci také využit pro objasnění některých pojmů. *Významné* hydrogeologické rajóny byly charakterizovány na základě poznatků z této knihy a ze studia hydrogeologických mapových listů *03-42 Trutnov*, *03-44 Dvůr Králové nad Labem* a *04-33 Náchod*. Výskyt a oběh vody pod zemským povrchem byl objasněn na základě studia knihy *Hydrogeologie ČSSR 1: Prosté vody* (Hynie, 1961).

Informace o **základní typologii vodních zdrojů a o legislativě** s nimi související byly čerpány z knih *Hydrogeologie ČSSR 1: Prosté vody* (Hynie, 1961), *Hydrogeologie ČSSR 2: Minerální vody* (Hynie, 1963) a *Podzemní vody České republiky* (Krásný, et al., 2012), dále byly vodní zdroje charakterizovány na základě legislativních dokumentů. Základním právním ustanovením týkajícím se přírodních léčivých zdrojů, minerálních vod a lázeňských míst je *Zákon č. 164/2001 Sb. o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů*

(*lázeňský zákon*) ze dne 13. dubna 2001, dále jen **lázeňský zákon**. Účelem tohoto zákona je stanovení podmínek pro vyhledávání, ochranu, využívání a další rozvoj přírodních léčivých zdrojů, zdrojů přírodních minerálních vod určených zejména k dietetickým účelům, přírodních léčebných lázní a lázeňských míst. Návrh lázeňského zákona byl projednáván zhruba ve stejnou dobu jako návrh vodního zákona (viz níže), tyto zákony spolu úzce souvisejí. Na začátku tohoto zákona je stručné vymezení pojmů, se kterými zákon nejčastěji pracuje, jako je to u většiny v současnosti přijímaných zákonů. Dále je v první části zákona právně vymezeno hodnocení a využívání přírodních léčivých zdrojů a zdrojů přírodních minerálních vod a také právní povaha jejich zdrojů a výtěžků z nich. Zákon svěřuje ministerstvu působnost ověřovat požadavky na vydání osvědčení o zdroji a povolení k využívání zdroje a s ním související stavby. K užívání zdroje se dle tohoto zákona vztahují určité povinnosti (konzervování, jímání, popř. odborný dohled). Zákon také stanovuje ochranná pásma zdrojů (I. stupně, II. stupně), ve kterých se zakazuje nebo omezuje výkon některých činností. Zákon dále vymezuje pojem přírodní léčebné lázně, které jsou stanovené ministerstvem na základě výskytu přírodního léčivého zdroje nebo příznivých klimatických podmínek. Dále jsou zde vymezeny povinnosti vlastníků nemovitostí souvisejících s přírodními léčivými zdroji, jejich omezení, popřípadě náhrady újmy nebo pokuty. Mimo lázeňského zákona upravuje právní vztahy k povrchovým a podzemním vodám také *Zákon č. 254/2001 Sb. o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon)*, dále jen **vodní zákon**. Hlavním účelem tohoto zákona je ochrana povrchových a podzemních vod České republiky. Vodní zákon stanovuje podmínky pro hospodárné využívání vodních zdrojů a pro zachování a zlepšení jakosti povrchových i podzemních vod. Cílem zákona je také snižování nepříznivých účinků povodní a sucha vytvářením vhodných podmínek a také zajištění bezpečnosti vodních děl. Účelem vodního zákona je též zajištění zásobování obcí pitnou vodou a ochrana vodních i suchozemských ekosystémů. Trvale udržitelné využívání povrchových a podzemních vod je zajištěno úpravou právních vztahů fyzických a právnických osob k využívání těchto vod, také vztahů k pozemkům a stavbám s vodami souvisejícími. Na začátku zákona je opět uvedeno vymezení pojmů se zákonem souvisejících. Dále se problematiky využívání vodních zdrojů na území České republiky týká *Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)*, který vymezuje pojem důlní voda. Hodnocení stavu podzemních vod a vymezení hydrogeologických rajónů České republiky zpracovává *Vyhláška č. 5/2011 Sb., o vymezení hydrogeologických rajónů a útvarů podzemních vod, způsobu hodnocení stavu podzemních vod a náležitostech programů zjišťování a hodnocení stavu podzemních vod*. Povrchové a podzemní vody jsou také definovány v legislativě Evropské unie pro účely Směrnice 2000/60/ES.

V roce 1979 byla vydána kniha *Minerální vody Východočeského kraje* (Jetel, Rybářová, 1979), která shrnuje nejdůležitější poznatky o minerálních vodách kraje té doby na základě terénních výzkumů a odebraných vzorků málo prozkoumaných vod. Autoři této knihy rozdělili minerální vody zájmového území mimo jiné podle jejich geneze na kyselky, termální vody, sírné vody, hořké vody, slané vody, fluoridové vody a vody radonové. Tato publikace byla stěžejní pro vypracování podkapitoly **Typy minerálních vod na Trutnovsku**.

Historické aspekty využívání vody na světové, evropské i republikové úrovni jsou součástí jak encyklopedických, tak odborných studií. Na území České republiky se problematikou lázeňství zabývá *Výzkumný ústav balneologický, v.v.i.* (VÚB), který od roku 2011 působí jako veřejná výzkumná instituce – oborové výzkumné centrum se specializovanou činností v oblasti této vědní disciplíny. Působnost tohoto vědeckovýzkumného pracoviště je jak na regionální, celorepublikové i zahraniční úrovni. Výzkumná činnost ústavu je zaměřena na objektivizaci místa lázní v systému českého zdravotnictví a objektivizaci účinků lázeňské léčby, hledání nových misí lázeňské léčby a kvalitního využívání a ochrany přírodních léčivých zdrojů, nebo na rozvoj lázeňství v regionech a v celé České republice. Z českých odborných prací, které byly v posledních letech tímto ústavem zpracovány, jsou např.: vědecký článek *Finanční spoluúčast zaměstnanců, možný příspěvek ke konkurenceschopnosti* nebo diplomová práce *Studie proveditelnosti – Rekonstrukce Vodoléčebného ústavu Kyselka*. Cizojazyčné publikace jsou např.: příspěvek z konference *Objectification of a Choice of a Spa Treatment Plan for Arthritis of the Hip Joint*, nebo časopis *Balneological Care and Challenges of the 21st century*. VÚB také zpracovává a koordinuje projekty různého typu a zaměření se zapojením dílčích spolupracujících subjektů (instituce, odborníci). Mezi probíhající projekty patří např.: *Projekt RIS3L ÚK řešící strategii lázeňství Ústeckého kraje*; dále projekt, jehož cílem je sjednotit a zpřehlednit nabídku lázeňských zařízení v oblasti Visegrádské čtyřky s názvem *Spa and medical wellness in the Visegrad space / Lázně a léčebné wellness ve vyšehradském prostoru* (online portal); nebo projekt *Mobility Balneologie*, který je součástí programu *Leonardo da Vinci* od *Národní agentury pro evropské vzdělávací programy (NAEP)*. Mezi základní díla použitá v této práci patří například kniha *Kapitoly z dějin lázeňství* (Budinská, 2006), která komplexně zpracovává využívání vody od počátků lidstva až po vývoj balneologie jako vědní disciplíny; dále bakalářská práce *Vývoj římských lázní* (Šťastná, 2006); publikace *West-Bohemian Spa Triangle* vydaná v Karlových Varech také v českém jazyce (Zeman, Kuča, Kučová, 2008); nebo *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (Burachovič, Wieser, 2001), která byla stěžejní i pro lokalizaci míst této práce a bude proto dále zmiňována jen jako *Encyklopedie*.

Pro zpracování **zásobování Trutnovska pitnou vodou se zaměřením na prameniště podzemních vod** byla stěžejní publikace *Podzemní vody České republiky* (Pytl, Broncová eds., 2012) doplněná o údaje z *Plánu rozvoje vodovodů a kanalizací Královéhradeckého kraje*, který je dostupný online pro každou obec a o údaje z webových stránek dílčích vodovodních společností. Problematikou napjaté vody na zájmovém území se zabývá projekt *Rebilance zásob podzemních vod* od České geologické služby probíhající v letech 2010 – 2016. Cílem tohoto projektu je přehodnocení přírodních zdrojů podzemních vod ve vybraných hydrogeologických rajonech České republiky, kterým je mimo jiné i královédvorská synklinála. Součástí této kapitoly je také **mapa vodních zdrojů (pramenů a studánek) a chráněných oblastí přirozené akumulace vod na Trutnovsku**, jejíž zpracování bude popsáno níže.

Další částí práce jsou **historické souvislosti vzniku jednotlivých lázeňských lokalit** nacházejících se na území okresu Trutnov. Tyto lokality byly vyseparovány z celkového seznamu zpracovaného v *Encyklopedii* (Burachovič, Wieser, 2001) – viz výše. Dle tohoto zdroje se na zájmovém území nachází celkem patnáct významných lázeňských míst, které byly rozděleny do tří regionů (metodika vymezení bude popsána níže). Do regionu Krkonoše a Podkrkonoší spadá sedm lokalit na území těchto obcí: Rudník, Pec pod Sněžkou (dvě lokality), Prosečné, Svoboda nad Úpou, Špindlerův Mlýn a Janské Lázně; dalších šest míst patří do královédvorského regionu v obcích: Dvůr Králové nad Labem, Kocbeře, Vítězná (dvě lokality), Kuks a Mostek; východní část zahrnuje pouze dvě lokality, a to Trutnov a Malé Svatoňovice. Některým z míst, především pak těm, které měly bohatší historii, je věnováno více řádků na úkor ostatních lokalit. Je to způsobeno především tím, že o méně známých lokalitách není dostupné větší množství informací. Obsáhlejší podkapitoly jako například lázně Kuks a Lázně pod Zvičinou byly zpracovány na základě studia literatury popisující jejich historii, ale i současný stav. Pro Lázně pod Zvičinou se stala stěžejní publikace *Lázně u Mariánské studně pod Zvičinou: historie a současnost* (Engelen, Martinek, 2015). Charakteristika Janských Lázní je zahrnuta do případové studie v poslední kapitole. Pro méně významná místa sloužila jako zdroj *Encyklopedie* a články o daném tématu, webové stránky příslušných obcí, popřípadě konverzace se starosty obcí. U každé lokality je také popsán současný stav a majetkové vlastnictví z *Mapy katastru nemovitostí*, která je dostupná online na webových stránkách *Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního* (ČÚZK).

Jako zdroj informací pro **Mapu vodních zdrojů (pramenů a studánek) a chráněných oblastí přirozené akumulace vod na Trutnovsku**, byly použity hydrogeologické mapy 1:50 000 poskytnuté Katedrou geografie pro nastudování. Konkrétně se jednalo o mapové listy *03-42 Trutnov*, *03-44 Dvůr Králové nad Labem* a *04-33 Náchod*. Ovšem vzhledem k neúplnosti potřebných informací na mapovém listu 03-42 Trutnov byla lokalizace jednotlivých pramenů ze

zbývajících mapových listů doplněna o údaje z *Národního registru pramenů a studánek*. Tento registr obsahuje seznam pramenů a studánek za celou Českou republiku, kdy jednotlivá místa jsou přidávána širokou veřejností na základě jejich zjištění, přičemž ke každému vodnímu zdroji je uveden typ vodního zdroje, lokalizace s GPS polohou a autor; v poslední řadě je také možné dílčí zdroje ohodnotit. V této elektronické evidenci jsou uváděny i zdroje, které nejsou přístupné, nebo zanikly důsledkem sucha nebo lidskou činností.

Profily historicky významných lázeňských míst jsou doplněny o čtyři **plány lokalit**. První plán je rozmístění **Lázeňských budov v lokalitě lázně Fořt a jejich aktuální stav**, které bylo určeno ze studia historických pramenů a článků popisující lázně. Druhou mapou je **Prostorové rozmístění lázní Kuks s hospitélem**, které reflektuje historické a současné využití budov a krajinných prvků. Tento plánek byl zpracován z informací obsažených v knize *Kuks –Theatrum Fagi: popis Lázní Kuks v Čechách, patřících jeho říšské hraběcí excelenci hraběti von Sporck* (Hancke, Bohadlo, 2002) v nejasnostech doplněných o údaje z knihy *Hrabě František Antonín Sporck a Kuks za jeho doby* (Halík, 1905). **Plán areálu Lázní pod Zvičinou** obsahuje prostorové rozmístění typů budov a zařízení sloužících jak pro ubytování, tak i pro trávení volného času a relaxaci. Umístění jednotlivých prvků do mapy předcházela vlastní terénní průzkum lokality a nastudování literatury vztahující se k Lázním pod Zvičinou. Posledním plánem je **Vlastnictví budov v nejbližším okolí centra Janských Lázní**. Zhotovení mapy opět předcházelo seznámení se s historií Janských Lázní a rozmístěním budov v současnosti i v historii. Vlastnická struktura budov byla zjištěna pomocí aplikace *Nahlížení do katastru nemovitostí* dostupné na webových stránkách ČÚZK.

Poslední část práce obsahuje **případovou studii tří lokalit**. Stěžejní literaturou pro zpracování případové studie Janské Lázně byla kniha *Janské Lázně: procházka historií města pod Černou horou*. Z této knihy byly zjištěny především historické aspekty vývoje staveb a zařízení v centru města a informace o zdrojích vody a s ním související indikací. Statistické informace o situaci lázní za poslední desetiletí jsou uvedeny ve Výročních zprávách Státních léčebných lázní Janské Lázně dostupných na oficiálním serveru českého soudnictví ve Veřejném rejstříku a Sběrce listin. Na základě online map a vlastního výzkumu bylo popsáno turistické a kulturní zázemí obce. Pro případovou studii Lázně pod Zvičinou bylo využito především vlastních znalostí o této lokalitě na základě terénního průzkumu areálu a rozhovoru s pracovníky hotelu. Prameny na Jestřebích horách byly popsány na základě vlastních znalostí a orientaci v oblasti za přispění lokalizace zdrojů z *Národního registru pramenů a studánek*.

4. Vymezení a základní charakteristika zájmového území

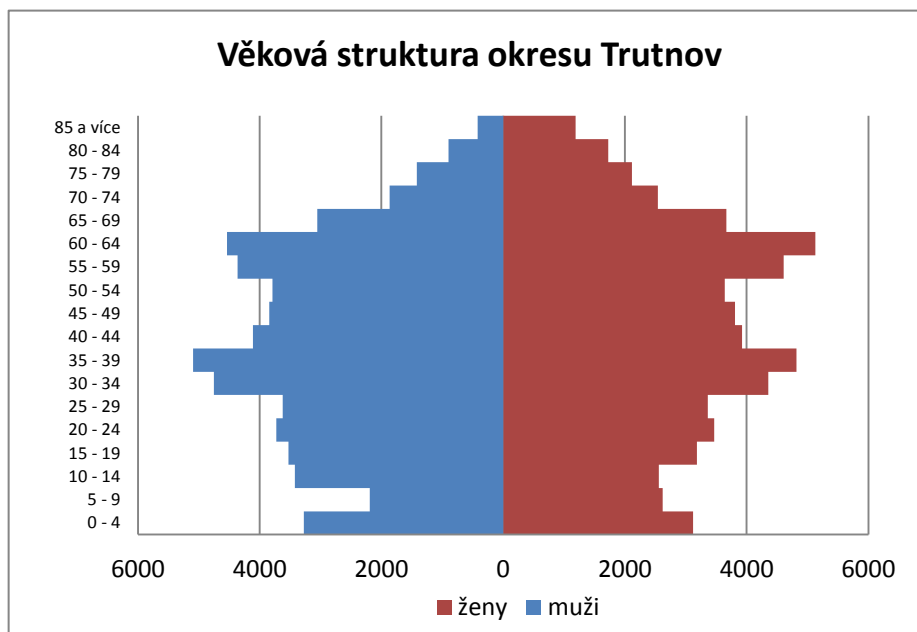
Zájmové území diplomové práce je vymezeno hranicemi okresu Trutnov. Okres Trutnov se nachází na severovýchodě Královéhradeckého kraje. Hranice okresu je na severu tvořena státní hranicí s Polskem. Sousedními okresy je na východě a na jihu okres Náchod a západní hranici tvoří okresy Jičín a Semily (Liberecký kraj), malou část jižních hranic okresu zaujímá okres Hradec Králové. Co se týká rozlohy okresu, je největším okresem v kraji. Rozprostírá se na ploše 1 147 km², což je téměř čtvrtina rozlohy celého kraje.

Území okresu Trutnov bylo na základě reformy územní veřejné správy v roce 2003 rozděleno na tři správní obvody – ORP Trutnov, ORP Dvůr Králové nad Labem a ORP Vrchlabí. Dále je okres členěn na sedm správních obvodů pověřených obecních úřadů (POÚ) – Trutnov, Dvůr Králové nad Labem, Hostinné, Svoboda nad Úpou, Úpice, Vrchlabí a Žacléř. Celkem se na zájmovém území nachází 75 samostatných obcí, z nichž 12 obcí má status města a 3 mají statut městyse.

Na území okresu Trutnov působí několik organizací podporující regionální rozvoj sudetského venkova Podkrkonoší. Jedny z těchto organizací jsou místní akční skupiny (dále jen MAS), které jsou organizačně samostatné právnické osoby pracující formou komunitně vedeného místního rozvoje (metoda LEADER) ve prospěch rozvoje venkovských území České republiky. Tři MAS zasahují pouze z části na zájmové území, a to: *Hradecký venkov*, *Podchlumí a Brána do Českého ráje*. Tyto organizace mají pouze malý vliv na rozvoj dané oblasti. Větší vliv mají MAS, které působí celým svým územím na území okresu Trutnov. Jsou to tyto MAS: *Krkonoše*, *Království – Jestřebí hory* a *Královédvorská*. Dalšími subjekty působícími na zájmovém území jsou sdružení obcí, které mohou úzce spolupracovat s MAS. Jsou to například *Společenství obcí Podkrkonoší*, *Svazek obcí Žacléřsko*, *Svazek obcí Východní Krkonoše*, nebo *Svazek obcí Jestřebí hory*.

Na základě údajů z Českého statistického úřadu (2015), žilo v okrese Trutnov celkem 119 042 (31. 12. 2015) obyvatel, z toho více než 58 tisíc mužů a 60 tisíc žen. V roce 2015 bylo na území zjištěno více než 17 tisíc osob v předproduktivním věku (0–14 let), největší zastoupení měla věková kategorie produktivního věku (15–64 let), a to více než 78 tisíc osob, lidé v poproduktivním věku (65 a více let) zahrnovali 19 % obyvatelstva, tedy okolo 23 tisíc osob. Průměrný věk obyvatelstva na území okresu Trutnov byl v témže roce 42,5 let. Věkové složení obyvatelstva je podstatné především pro využívání určitých služeb na Trutnovsku, do kterých patří právě i lázeňská a zdravotní péče. Na následujícím grafu můžeme vidět věkovou pyramidu okresu Trutnov z 31. 12. 2015. Z grafu je jasně patrné, že mužů ve vyšším věku

ubývá. V nejstarších věkových kategoriích (85 a více let) bylo žen téměř třikrát více než mužů. Tento fakt je způsoben především tím, že se ženy celkově dožívají vyššího věku než muži.

Obr. 1. Graf znázorňující věkovou strukturu obyvatel v okresu Trutnov k 31. 12. 2015. (zdroj dat: ČSÚ, 2015)

V roce 2011 (dle dat ČSÚ) byl téměř stejný počet ekonomicky aktivních obyvatel a ekonomicky neaktivních obyvatel, a to více než 47 %. Podíl nezaměstnaných osob na EAO okresu Trutnov dosáhl v roce 2011 4,6 % (tedy více než 5 tisíc obyvatel), přičemž procentuální zastoupení zaměstnaných osob bylo 42,8. Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo bylo tvořeno převážně nepracujícími důchodci (23,9 %) a žáky a studenty (14 %). Nejvíce obyvatel Trutnovska bylo zaměstnáno v průmyslových odvětvích (31,3 % EAO), dalším nejpočetnějším zjištěným odvětvím byl velkoobchod a maloobchod (8,3 %), popř. stavebnictví (6,8 %) nebo zdravotní a sociální péče (6,1 %). V roce 2014 (dle dat ČSÚ) bylo z hlediska podnikatelské sféry zjištěno okolo 29 tisíc podnikatelských subjektů, což představuje 21,5 % z celkového počtu ekonomických subjektů kraje. Fyzické osoby tvořily 81,4 % a právnické osoby 18,6 %.

4.1 Základní fyzicko-geografická charakteristika území se zaměřením na přírodní podmíněnost existence vodních zdrojů

Geologická stavba zájmového území je poměrně pestrá. Nejvyšší místa okresu na severu území jsou krkonošské hřbety a rozsochy. Horské oblasti Krkonoš tvoří společně s Jizerskými horami na severozápadě geologický komplex **krkonoško-jizerského krystalinika**. Tento komplex je složen ze starohorních až prvohorních krystalických břidlic, a to zejména svorů, fylitů a ortorul. Krkonoško-jizerské krystalinikum vznikalo zhruba před 600 miliony až jednou miliardou let. Na geologické stavbě Krkonoš se podílejí také křemence, krystalické vápence a místy i třetihorní čedič, který má velký význam pro utváření reliéfu a vegetace. Ostatními typy metamorfovaných hornin jsou v Krkonoších například amfibolity, zelené břidlice nebo dolomity. Asi před 300 miliony let v karbonu proniklo pod starší horniny Krkonoš mohutné žulové těleso, které dnes nazýváme **krkonoško-jizerský pluton**. Toto těleso má významný vliv na utváření krkonošského reliéfu a tvoří především Slezenský hřbet při hranicích s Polskem. Krkonoško-jizerské krystalinikum se na jižním okraji horského masivu Krkonoš noří pod zemský povrch a překrývají ho mladší geologické sedimenty, především pak permokarbonské horniny podkrkonošského permokarbonu. V tvrdém kontaktním pásmu s karbonátovými horninami se vytvořila ložiska nerostných surovin. **Mladší geologické sedimenty** překrývající krkonoško-jizerské krystalinikum jsou charakteristické pro oblast podkrkonošské pánve. Na geologické stavbě podkrkonošské pánve se podílejí především mladoprvohorní usazeniny a sopečné vyvřeliny. V oblasti žacléřsko-svatoňovické pánve jsou nejtýpější karbonové slepence a arkózy, které jsou místy prostoupeny ložisky černého uhlí. Tyto horniny tvoří podstatnou část hřbetu Jestřebích hor. Převažující horninou Podkrkonošské pahorkatiny jsou červenohnědé permské usazeniny jako jsou pískovce, jílové břidlice apod., které se vyskytují především v okolí Trutnova a Hostinného. Výrazná skupina Vraních hor je tvořena převážně ryolitovými vyvřelinami permského stáří. Nejmladšími horninami této části jsou triasové pískovce na jihovýchodě okresu (Faltysová, Mackovčín, Sedláček, eds., 2002). Jižní část okresu Trutnov je tvořena geologicky mladšími **sedimenty svrchní křídy**. Nejstaršími horninami tvořícími Zvičinsko-kocléřovský hřbet jsou cenomanské pískovce, které tvoří také značnou část údolí Labe. V jižní části se na povrch dostávají horniny české křídové pánve, kde převažujícím typem hornin jsou jemnozrnné usazeniny, jako jsou pískovce, slínovce nebo prachovce. Při západní hranici okresu jsou zcela ojedinělé mladotřetihorní vulkanity. **Geologicky nejmladší horniny** okresu jsou periglaciální sutě, nánosy ledovcových morén a tavné vody v Krkonoších (Faltysová, Mackovčín, Sedláček, eds., 2002). Čtvrtohorního stáří jsou také říční terasové usazeniny Labe a Úpy tvořené především šterkopísky.

Na území okresu Trutnov se nachází 96 významných **geologických lokalit**. Jejich lokalizace je vázaná především na krkonoško-jizerské krystalinikum a na východní část žacléřsko-svatoňovické uhelné pánve. V Krkonoších je zajímavou lokalitou např. **Obří důl** ležící mezi úpatím Sněžky a Pecí pod Sněžkou. Mohutné horské údolí glaciálního původu je sevřeno Studniční horou, Sněžkou a Růžovou horou. Objekt je součástí krkonoško-jizerského krystalinika. Severní stěny údolí jsou složeny z porfyrických granitů, jižní svahy tvoří horniny raně proterozoického krkonošského krystalického komplexu, který je součástí velkoupské skupiny. V glaciálu byl Obří důl vyplněn ledovcovým splazem dlouhým asi 4 km. Po kolísavém ústupu ledovce se v údolí zachovaly četné morénové akumulace, z nichž nejstarší se nachází v 820 m n. m. na svazích Růžového dolu. Dochovaly se zde i zbytky hald po těžbě sloučenin arzenu, mědi a železa (Obří důl, 2016, [online]). Zajímavou geologickou lokalitou vázanou také na krkonoško-jizerský masív je **Černohorská rašelina**. Objekt je největším vrchovištním rašeliništěm v nadmořských výškách 800–1200 m n. m. Jeho plocha čítá okolo 65 ha a nachází se ve výšce okolo 1 177 m n. m. Průměrná mocnost rašelinového humolitu je 70 cm, v některých místech však dosahuje až 2,5 m (Černohorská rašeliniště, 2016, [online]). Rašeliniště je bohaté na rostliny a drobné živočichy. Na území Vraních hor se nachází **Lom Královec**. Uvnitř stěnového osmietážového lomu jsou odkryty horniny mladopaleozoické výplně vnitrosudetské pánve. Tento lom je názorným příkladem efuzivních hornin ryolitového komplexu se světle růžovým až nahnědlým felzitickým ryolitem (Lom Královec, 2016, [online]). Nejvyšším vrcholem Jestřebích hor na východě území je **Žaltman**, který je také významnou geologickou lokalitou. Celá lokalita patří do komplexu žaltmanských arkóz. Vrchol tvoří dva skalní výchozy, jeden ve výšce 740 m n. m., druhý o 1 m níže, oba se skládají z masivní hrubozrnné arkózy o mocnosti 4 m (Žaltman, 2016, [online]). U vyššího výchozu se nachází malý araukarit.

Georeliéf okresu Trutnov je v porovnání s ostatními okresy kraje velmi členitý. Povrch se postupně sklání od nejvyšších hřbetů Krkonoš na severu území až na jih téměř do Polabí blízko Jaroměře. Na základě geomorfologického členění se okres Trutnov nachází v severní části České vysočiny. Téměř celé zájmové území spadá do Krkonoško-jesenické soustavy, pouze malá, na jihu položená, část zasahuje do České Tabule. Členitá hornatina **Krkonoš** se dělí na severní vyšší Krkonošské hřbety, které tvoří státní hranici s Polskem, na nižší Krkonošské rozsochy a Vrchlabskou vrchovinu. *Krkonošské hřbety* jsou tvořeny rovnoběžnými strukturními horskými hřbety (Slezský a Český hřbet) táhnoucími se ve směru od SZ na JV. Vrcholové partie hřbetů jsou z části tvořeny plošinami, ze kterých vystupují nejvyšší vrcholy Krkonoš (Sněžka – 1 602 m n. m., Studniční hora – 1 554 m n. m. aj.). Zarovnaný povrch s četnými skalními útvary

je výsledkem periglaciální a glaciální modelace (Faltysová, Mackovčín, Sedláček, eds., 2002). Nižší partie Krkonoš zaujímají *Krkonošské rozsochy*, které jsou charakteristické strukturně-denudačními meziúdolními hřbety se zbytkem zarovnaných vrcholových povrchů. Jádrová oblast Krkonoš je od svého podhůří oddělena Vrchlabskou vrchovinou kerného původu. Střední část okresu tvoří rozsáhlá členitá pahorkatina až plochá vrchovina **Krkonošského podhůří**. Vyznačuje se pestrým strukturně-denudačním reliéfem plochých rozvodných hřbetů středně až hluboce zaříznutých údolí povodí Labe a Úpy. Dochovaly se zde relikty zarovnaných povrchů a rozsáhlých suků (Demek, Mackovčín, eds. 2006). Krkonošské podhůří je tvořeno členitou kernou *Podkrkonošskou pahorkatinou* mající tvar strukturních hřbetů až kuest, jejímž jádrem je Trutnovská pahorkatina s okresním městem Trutnov (Demek, Mackovčín, eds. 2006). Na jihu ji lemuje zdaleka viditelný Zvičinsko-Kocleřovský hřbet, který má ráz ploché vrchoviny s nejvyšším vrcholem Zvičina (671 m n. m.). Na východě území přechází Krkonošské podhůří do **Broumovské vrchoviny**, kterou od Krkonoš odděluje výrazný nesouměrný strukturní hřbet *Jestřebích hor* vyzvednutý podél hronovsko-poříčské poruchy. Dalším výrazným okrskem Broumovské vrchoviny jsou *Vraní hory* s nejvyšším vrcholem Královecký Špičák (881 m n. m.). Pískovcového skalní město *Adršpašsko-teplických skal* v *Polické vrchovině* zasahuje pouze malou částí do nejvýchodnější části okresu. Jižní část zájmového území náležící do České tabule je reprezentována členitou **Jičínskou pahorkatinou**, která sem zasahuje *Bělohradskou pahorkatinou* a *Chlumeckou tabulí*. Je charakteristická kuestami, tabulovými plošinami, hrášťovými hřbety a tektonickými kotlinami v povodí toku Jizery (Demek, Mackovčín eds., 2006).

Obr. 2. Geomorfologické členění okresu Trutnov. (zdroj dat: INSPIRE, 2016)

Dle mapy **Klimatické oblasti Česka** (2007) na základě klasifikace E. Quitta (1971) náleží zájmové území do chladné oblasti, mírně teplé oblasti a z menší části do oblasti teplé. Chladná oblast je zastoupena všemi podoblastmi kromě C2, mírně teplá oblast zahrnuje podoblasti MW2, MW4, MW6 a MW7, teplá oblast je zastoupena pouze podoblastí W2. **Chladná klimatická oblast** pokrývá území Krkonoš, Rýchor a Vraních hor. Vrcholové partie Krkonoš zahrnující nejvyšší vrchol Sněžku, údolí řeky Úpy na jejím horním toku a část Černého dolu je tvořena klimatickou oblastí C4. Ostrůvkovitě se v nejvyšších polohách Krkonoš objevují také

chladné oblasti C3 a C1. Vyskytují se na území prameniště Labe a na Čertově louce, v těchto oblastech proudí studený vítr, který je součástí anemo-orografického systému Krkonoš. Hřebeny Krkonoš jsou součástí klimatické oblasti C5. Tato oblast pokrývá krkonošské rozsochy a rozsochy Černé hory. Chladná oblast C6 se vyskytuje jihovýchodně od Špindlerova Mlýna a pokrývá pohoří Rýchory. Na jihu Krkonoš, kdy se svahy sklánějí do podhůří Krkonoš, se vyskytuje klimatická oblast C7, která také zasahuje na území Vraních hor. Na základě Květoně a Voženílka (2011) je chladná klimatická oblast charakteristická velmi krátkým až krátkým létem, které je velmi chladné až mírně chladné, velmi vlhké až vlhké. Zimy jsou zde velmi dlouhé až dlouhé, velmi chladné až chladné, vlhké s dlouhým trváním sněhové pokrývky. Přechodné období je velmi dlouhé až dlouhé s velmi chladným až mírně chladným jarem a chladným až mírným podzimem. Průměrná lednová teplota chladné klimatické oblasti se pohybuje od -8 °C do -3 °C. Průměrná červencová teplota se pak pohybuje mezi 10 °C a 16 °C. Chladné a čisté horské klima je velmi vhodné pro osoby s respiračními problémy, kdy se uplatňuje klimatoterapie¹. **Mírně teplá klimatická oblast** je zastoupena především ve střední části až jižní okresu Trutnov. Jak uvádí Květoně a Voženílek (2011) léta jsou zde krátká až normálně dlouhá, jsou mírná až mírně chladná, suchá až mírně suchá. Zimy jsou normálně dlouhé s mírnými teplotami, jsou suché až mírně suché s dlouhým až krátkým trváním sněhové pokrývky. Přechodná období jsou charakteristická krátkým trváním s mírným jarem a mírným až mírně teplým podzimem. Podoblast MW2, která je z nich nejchladnější, se nachází pouze na malém území vrcholových partií Jestřebích hor. Převážná většina Podkrkonošské pahorkatiny v okolí okresního města Trutnov je tvořena podoblastí MW4, zasahuje i do oblasti Vrchlabské vrchoviny a Zvičnisko-Kocléřovského hřbetu. Ostrůvek podoblasti MW6 se nachází na jižních hranicích okresu Trutnov při obci Hajnice. Údolí řeky Labe na sever od Dvora Králové nad Labem a údolí řeky Úpy jsou pokryta podoblastí MW7. Průměrné lednové teploty se v těchto oblastech pohybují mezi -2 °C a -6 °C a průměrné červencové teploty jsou od 16 °C do 17 °C. **Teplá klimatická oblast** je na okresu Trutnov zastoupena pouze minimálně podoblastí W2 a to v okolí města Dvůr Králové nad Labem a okolo toku Labe v jižní části okresu, kde řeka opouští zájmové území. Podoblast W2 je dle Květoně a Voženílka (2011) charakteristická dlouhými, teplými a suchými léty. Zimy jsou krátké, mírně teplé, suché až velmi suché s velmi krátkým trváním sněhové pokrývky. Přechodné období je velmi krátké s teplým až mírně teplým jarem i podzimem. Průměrné lednové teploty se zde pohybují mezi -2 °C až -3 °C. Průměrné červencové teploty jsou od 18 °C do 19 °C.

¹ *klimatoterapie – využití vlivu určitého podnebí (klimatu) k léčbě nemocí, zpravidla dýchacích cest (Burachovič, Wieser, 2001)*

Dle mapy Vodní hospodářství a ochrana vod dostupné online na portálu Hydroekologického informačního systému VÚV TGM náleží okres Trutnov z **hydrologického hlediska** do povodí řeky **Labe**, která své vody odvádí do Baltského moře. Severní hranice okresu pak kopírují rozvodnici mezi Baltským a Severním mořem, která vede po vrcholcích Slezského hřbetu. Pramen Labe se nachází v západní části Krkonoš v rašeliništi na Labské louce v nadmořské výšce 1387 m. Odtud řeka pokračuje na jih dolů po svazích Labského dolu. Zde má řeka prudký spád a vytváří několik vodopádů, z nichž nejznámější je Labský vodopád. Strmé svahy Krkonoš jsou pověstné četnými vodopády (např. Mumlavský, Pančavský, Úpský vodopád atd.). Za městem Špindlerův Mlýn si řeka proráží cestu úzkou Labskou soutěskou na jih. Labe odvodňuje svahy západních Krkonoš, odkud vytéká již jako poměrně velká řeka. Území podkrkonošské pahorkatiny řeka protéká jihovýchodním směrem a má zde podhorský ráz. Na horním toku řeky jsou nejvýznamnější přítoky levostranné, a to Malé Labe, potok Čistá, Pilníkovský potok, Olešnice a Borovnický potok. Severovýchodním směrem od Dvora Králové nad Labem se nachází přehrada Les Království. Řeka Labe opouští území okresu Trutnov nedaleko za obcí Kuks v jižní části okresu. Východní část okresu Trutnov je odvodňována řekou **Úpou**, která se do Labe vlévá za hranicemi okresu v Jaroměři. Řeka Úpa pramení také v Krkonoších v nadmořské výšce 1 432 m, při polských hranicích zhruba 2 km západně od Sněžky. Na svazích Úpské jámy má řeka podobný charakter jako Labe. Dále protéká Obřím dolem do Pece pod Sněžkou, odkud teče jihovýchodním směrem. Řeka Úpa protéká okresním městem Trutnov, kde je její koryto regulováno betonovými stěnami. Nejdůležitějšími přítoky řeky Úpy jsou Malá Úpa, Ličná, a Petříkovický potok. Úpa opouští území okresu Trutnov nedaleko za obcí Havlovice na jihu okresu. Území za hřebeny Jestřebích hor na východě okresu náleží do povodí **Metuje**. Konkrétně je oblast odvodňována řekou Dřevíč a jejím přítokem Jívka. Samotná řeka Metuje okresem Trutnov neprotéká.

Z **pedologického hlediska** náleží většina území okresu Trutnov k hnědým půdám, které se zde objevují v širokém spektru typů a variet. Dle knihy *Chráněná území ČR: Královéhradecko* (Faltysová, Mackovčín, Sedláček, eds., 2002) je nejvíce zastoupená kyselá kambizem typická na svahovinách svorů, fylitů a bezkarbonátových permských hornin. Nejvíce je zastoupena v oblasti Krkonošského podhůří od Vrchlabí až po Rtyni v Podkrkonoší. Místy se vyvinula i kambizem typická, buďto samostatně nebo v kombinaci s kambizemí kyselou. Západně a východně od Dvora Králové nad Labem nalezneme kambizem arenickou společně s menšími plochami litozemí a částečně s podzolem arenickým. V okolí Svobody nad Úpou v nižších partiích Krkonoš vznikla velmi kyselá kambizem dystrická s náznaky podzolizace. Čím blíže se dostáváme do oblasti Krkonoš, tím více jsou půdy podzolizované. Vyskytují se zde podzoly

kambické i humusové ve společnosti s kambizemí dystrickou a kryptopodzoly. Místy jsou tyto půdy proloženy rankery. Ve vrcholových partiích Krkonoš se ostrůvkovitě nachází organozem glejová, která se váže na prameniště. Severovýchodně od Žacléře, Úpice a Vrchlabí se vyvinul pseudoglej typický. Glejové půdy se charakteristicky vyskytují v okolí menších přítoků na horních tocích větších řek. Toky Labe a Úpy jsou lemovány fluvizemí typickou vyvinutou na nivních sedimentech. Na jihu okresu okolo Dvora Králové nad Labem se vyvinula také hnědozem luvická na sprašových hlínách. Ojediněle se v nejjižnější části okresu nachází pararendziny kambizemní.

Všechny potřebné informace o **vegetaci** zájmového území byly získány z textové části Mapy potenciální a přirozené vegetace České republiky (Neuhäuslová-Novotná, 1998). Dle mapy pokrývají území okresu tyto vegetační jednotky: lužní lesy (minimálně, jih území, údolí Labe), květnaté bučiny, acidofilní bučiny a jedliny, acidofilní doubravy (minimálně, na jižním okraji území), klimaxové a podmáčené smrčiny (minimálně, vrcholové partie Krkonoš), montánní až supramontánní kapradinové smrčiny (minimálně), subalpínská a alpínská vegetace a rašeliniště. Některé vegetační jednotky jsou pouze zmíněny, a to z důvodu minimálního zastoupení na území okresu Trutnov. **Květnaté bučiny** zaujímají podstatnou část podhůří Krkonoš. Skupina je zastoupena bučinou s kyčelnicí devítilistou, která je v ČR rozšířena ve vyšších pohořích České vysočiny. Původně tvořila souvislý vegetační pokryv montánního stupně Krkonoš, dnes je nahrazena lesními, keřovými a lučními společenstvy (většinou smrkové monokultury). **Acidofilní bučiny a jedliny** zahrnují většinu území okresu Trutnov. Podhorské oblasti Krkonoš pokrývají bikové bučiny, které bývají často nahrazeny lesními a lučními společenstvy. Hrají důležitou roli ve vodním hospodářství a zachycují oxidy síry a neutralizují je. Smrková bučina je zastoupena ve vyšších polohách Krkonoš. Tato vegetační jednotka je velmi ohrožena lidskou činností, a to především vlivem imisí a nahrazováním monokulturami jehličnanů. I když má **subalpínská a alpínská vegetace** minimální zastoupení v okresu Trutnov, jsou to nejcennější vegetační komplexy Krkonoš a spadají do první, striktně chráněné zóny Krkonošského národního parku. Cennými komplexy jsou také horská vrchoviště, která jsou soustředěna na území orografických systémů Krkonoš. Často jsou vzácným zdrojem rašeliny, která se mimo jiné využívá i pro léčebné účely¹.

¹ např. bahenní koupele a zábaly, rašelina (peloid) – slatinná a rašelinná zemina, bahno s účinky léčebných zdrojů (Burachovič, Wieser, 2001)

5. Přírodní předpoklady pro léčebné využití vod

Lázeňská místa se koncentrují převážně tam, kde se vyskytují přírodní léčivé zdroje. Většinou tyto lokality nalezneme poblíž vývěru minerálních nebo termálních vod, kolem ložisek rašeliny, slatiny nebo bahna. Dalším faktorem pro umístění lázní mohou být také klimatické podmínky dané oblasti, o kterých jsme se již zmínili výše. V této podkapitole budou shrnuty hydrogeologické předpoklady pro výskyt minerálních nebo termálních vod, ale i pro výskyt vývěrů prostých vod.

Pro využití vody jako zdroje léčivé síly, pitné vody nebo jen vody užitkové je nejdůležitější voda podzemní. Podzemní voda vyplňuje prostory uvnitř hornin, kterým se říká dutiny. Hornina sama nasává vodu převážně pronikající do podzemí ze zemského povrchu, popřípadě z atmosféry. Na tomto základě se potom vytváří spojitost mezi prostředím geologickým (horninovým) a hydrologickým, ze kterého vznikají tzv. hydrogeologická tělesa. Dle Krásného (2012) se tato tělesa dělí na *kolektory* (lépe propustná tělesa), a *poloizolátory* nebo *izolátory* (méně až výjimečně propustná tělesa). Souvislá podzemní tělesa se tvoří v propustných kolektorech, kde voda vytváří přirozený oběh vlivem gravitačního působení a vznikají tak gravitačně vázaná hydrogeologická tělesa, tzv. *zvodně*. Objem všech dutin v hornině, které jsou schopné pojmout vodu, se nazývá *pórovitost* neboli *pórozita*, kterou dělíme podle převládajícího tvaru a uspořádání pórů na průlinovou (u nezpevněných a málo zpevněných hornin) a puklinovou (u zpevněných a silně zpevněných hornin) (Krásný et al., 2012). Pórozita horniny nám poté udává její propustnost, která může být průlinová, puklinová nebo krasová.

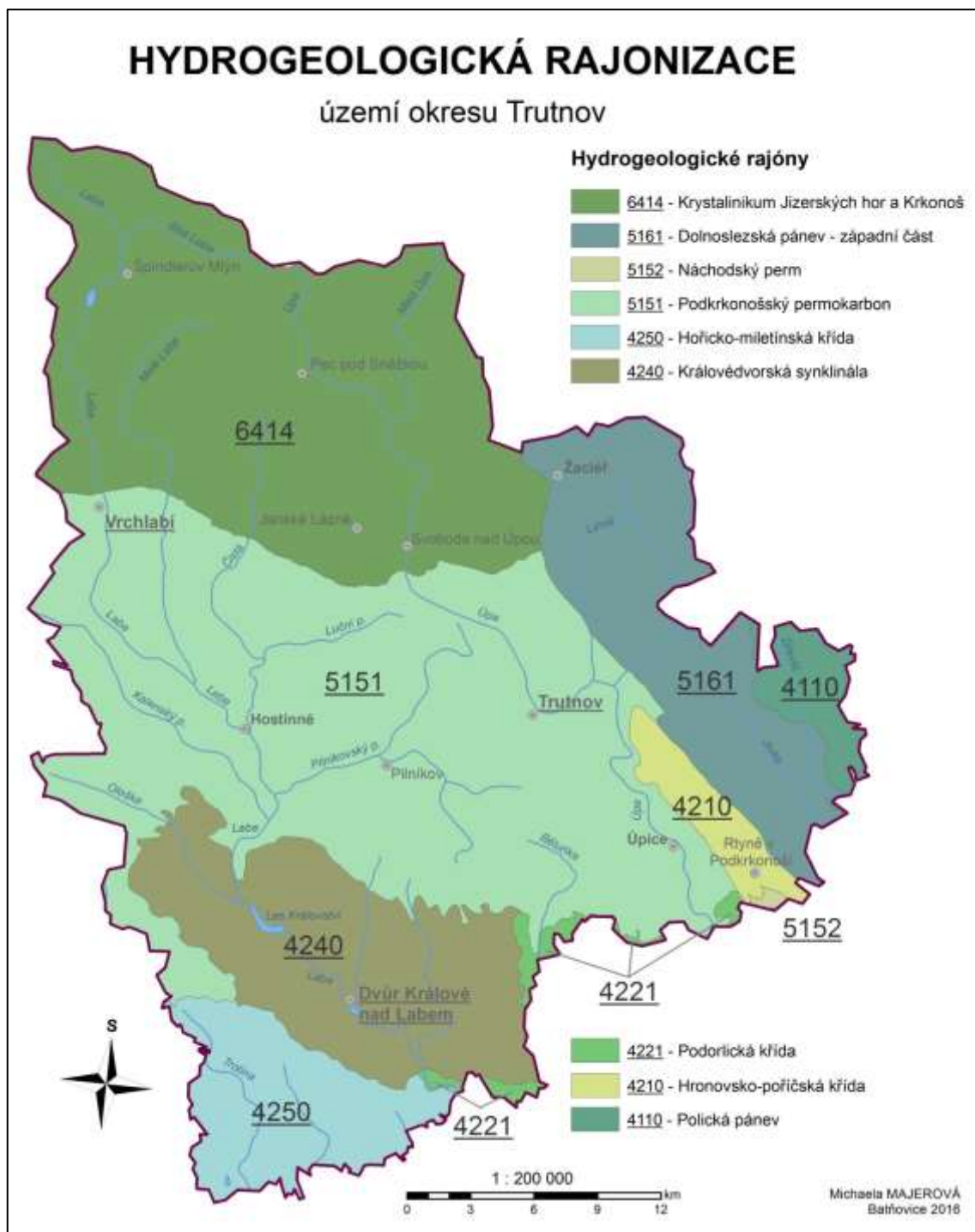
Abychom si uvědomili, že výskyt pramenů a vývěrů podzemní vody na povrch je poměrně vzácný jev, je důležité pochopit oběh vody v podzemí. Tento proces bude následně popsán na základě vlastních poznatků ze studia knihy *Hydrogeologie ČSSR 1: Prosté vody* (Hynie, 1961) Do horniny se voda dostává procesem *infiltrace*¹ ze srážek, břehů jezer nebo řek a působením gravitace proniká postupně hlouběji. Většina vody pronikne pouze do malé hloubky, odkud poté vyteče do stružky nebo prohlubně, či se odpaří z povrchu nebo z půdy těsně pod povrchem. Musíme si uvědomit, že velkou část vody také pohltí rostliny a znovu ji listy odpaří. Pouze malá část infiltrované vody se dostane až do zóny nasycení, kde jsou všechny dutiny naplněné vodou. Prouděním vody v hornině se poté opět dostává k povrchu země nepozorovaným spodním přítokem do řek a potoků. Pouze malé množství této vody,

¹ *infiltrace* – proces pronikání srážkové nebo povrchové vody pod zemský povrch, kde se voda mění na vodu podzemní (Krásný et al., 2012)

keré je limitováno speciálními podmínkami (hladina podzemní vody musí být výš než hladina místního toku), se k zemskému povrchu dostane prostřednictvím pramenu.

Na základě hydrogeologických poměrů, typu zvodnění a oběhu podzemních vod byly v České republice vymezeny **hydrogeologické rajóny**. (Vyhláška č. 5/2011 Sb., 2011 [online]) Dle tohoto hlediska spadá území okresu Trutnov do devíti hydrogeologických rajónů (viz Obr. 3), z nichž pět náleží do české křídové pánve, tři jsou součástí permokarbonských pánví a jeden spadá pod platformu Českého masívu.

Nejsevernější část zájmového území spadá pod hydrogeologický rajón **Krystalinikum Jizerských hor a Krkonoš** (6414), které náleží do **lugické** západosudetské oblasti platformy Českého masívu. Tento hydrogeologický masív vytváří mimo jiné na severu České republiky hraniční horská pásma. Do hydrogeologického masívu jsou zařazeny horniny odlišného stáří, ale vytvářející hydrogeologické prostředí stejného typu. Řadí se sem právě i horniny krystalické, a to jak vyvřelé, tak metamorfované, které tvoří oblast krkonoško-jizerského krystalinika a krkonoško-jizerského plutonu. Oba dva geologické celky zasahují do zájmového území ze severozápadu od Liberce a Jizerských hor a končí v oblasti Rýchor. Hlavní hřbet Krkonoš je budován krkonoško-jizerským plutonem. I přes různorodost hydrogeologického masívu v Česku ho lze charakterizovat jako prostředí s jediným přípovrchovým kolektorem se zónou zvětralin a zónou rozpojených puklin. Ve větších hloubkách je puklinová propustnost krystalických hornin téměř vždy nižší než při povrchu. Proudění vody je v přípovrchovém kolektoru velmi intenzivní, zde se formuje značná část přírodních zdrojů podzemní vody. Ty se vytvářejí převážně v horských oblastech, a to díky výborným klimatickým podmínkám, dostatku srážek a vhodnému geomorfologickému prostředí. Specifický odtok podzemní vody v horských oblastech dosahuje hodnoty 3–5 l/s km². Hlavní složkou podzemní vody v přípovrchovém kolektoru jsou převážně hydrogenkarbonáty, sírany a vápník. V krystalických vápencích se vyskytuje podzemní voda převážně Ca-HCO₃ typu s celkově vyšší mineralizací a vyššími hodnotami pH. Výrazně odlišným typem vod jsou kyselé vody v rašeliništích převládajícího typu Ca-SO₄ s vyšším obsahem huminových látek. Z minerálních vod převládají v krystaliniku lugika kyselky ve dvou oblastech (na Liberecku a na Náchodsku), mezi kterými se na jižních svazích Krkonoš nachází prostá akrototerna Janských Lázní. Dále byla naražena minerální voda typu Na-Cl-SO₄ v Batňovicích hloubce 1 300 m (viz kap. 6. 3). Dále je uváděna zvýšená radioaktivita v Biskupském prameni ve Velké Úpě a v řadě dalších pramenů okolo Janských lázní a Malé Úpy (pramen Haida). Podzemní vody hydrogeologického masívu jsou v poslední době jímány pro potřeby obyvatelstva vrty v hloubce několik desítek metrů (Krásný et al., 2012).

Obr. 3. Hydrogeologické rajony na území okresu Trutnov. (zdroj dat: HEIS VÚV, 2016)

Na východě zájmového území se nachází hydrogeologický rajón **Dolnoslezská pánev – západní část** (5161), která je dle Krásného (Krásný et al., 2012) jednou z dvou částí **vnitrosudetské pánve**. Vnitrosudetská pánev zasahuje na území České republiky pouze jednou třetinou, zbytek se nachází v Polsku. Pánev je protažená SZ-JV směrem, na západě sousedí s hydrogeologickými rajóny Krkonoš, na jihozápadě je oddělena hronovsko-poříčskou poruchou od Hronovsko-poříčské křídly a na východě k ní přiléhá Polická pánev. Pórovitost

pánve je ve svrchních vrstvách převážně průlinovo-puklinová se snižující se propustností s hloubkou. Transmisivita¹ horních vrstev dosahuje hodnoty 17 m²/den. V hlubších vrstvách se nachází karbonské kolektory. Proudění vody je poměrně rychlé a omezené na přípovrchový kolektor zvětralin a rozpojených puklin, hlouběji se proudění zpomaluje. Infiltrace vody probíhá rovnoměrně na výchozech permokrabonu. Odvodnění je zčásti zajištěno soustředěnými pramenným vývěry, většinou však podzemním odtokem (3–5 l/s km²). Četné prameny se nachází na západních svazích Vraních hor (až 12 l/s) a na žaltmanských arkózách. Vody při povrchu mají převahu vápníku, hydrogenkarbonátů nebo síranů s nízkou mineralizací (0,1–0,6 g/l). Menší využití vody v pánvi bylo doplněno o čerpání užitkové vody z bývalých důlních děl (doly Jan Šverma – Žacléř, Kateřina – Radvanice a Odolov). Důlní komplexy v Radvanicích a v Odolově jsou v současnosti zatopeny a z dolu Jan Šverma voda jen gravitačně přetéká, čerpána již není. Hornická činnost ovlivnila hladinu podzemních vod ve studních. Doly Kateřina a Odolov byly po ukončení těžby postupně zaplavovány vodou, která poté začala vytékat štolou Ida (90–160 l/s). Čerpaná voda však musí být před jímáním upravována kvůli možné kontaminaci (Krásný et al., 2012).

Největší část zájmového území zaujímá hydrogeologický rajón **Podkrkonošský permokarbon** (5151), který tvoří jednu část **Podkrkonošské pánve**. Druhá část – Náchodský perm (5152) se na území okresu nachází také, avšak s minimálním podílem. Pánev zasahuje do okolí Trutnova ze západního směru od Semil a Lomnice nad Popelkou a je protažena dále na východ do okolí města Náchod. Na severu vystupuje na povrch podloží pánve – krkonoško-jizerské krystalinikum. Na východě je pánev oddělena od sousední vnitrosudetské pánve hronovsko-poříčskou poruchou. Jižní část je překryta křídovými sedimenty miletínské a královédvorské synklinály. Podkrkonošská pánev se vyznačuje převážně průlinovou až puklinovou propustností, která postupně klesá s hloubkou, ve které převládají méně propustné průliny. Ukazatele transmisivity svrchní části hornin (do 100 m hloubky) odpovídají střední až nízké transmisivitě. Vyšší hodnoty se vyskytují v jižní části vrchlabského souvrství a v trutnovském souvrství. Nižší hodnoty jsou naopak v jižní části vrchlabského souvrství. Proudění vody je vlivem větší propustnosti svrchních vrstev permokarbonátového kolektoru intenzivnější. Infiltrace probíhá rovnoměrně po celé ploše výchozu permokarbonátových hornin. K odvodnění dochází z části vývěry pramenů, ale převážně pozvolným podzemním odtokem. Specifický odtok kolísá mezi 2,0–6,6 l/s. Podzemní voda (do 100 m) podkrkonošského permokarbonu je převážně vápenato-hydrogenkarbonátového typu s mineralizací mezi 0,2–0,6 g/l. Výjimku tvoří severní část trutnovsko-náchodské deprese se

¹ *transmisivita – schopnost drenážního kolektoru propouštět podzemní vodu (m²/den) (Krásný et al., 2012)*

zvýšeným množstvím hořčíku, dále severní část pánve se zvýšeným množstvím sodíku a v rudnickém obzoru a trutnovském souvrství se ojediněle vyskytují síranové vody se zvýšenou mineralizací. V hlubších vrstvách se vyskytuje natrium-chloridová zóna. Vyšší množství minerálů bylo zjištěno ve dvou vrtech – Fořt a Batňovice (viz kap. 6. 3). Voda je využívána především pomocí vrtů pro potřeby obyvatelstva a průmyslových podniků. Vydatnost vrtů je většinou v řádu desetin, výjimečné jednotek a pouze ojediněle desítek l/s (Krásný et al., 2012). Obecně vzato na území podkrkonošského permokarbonu však neexistují negativní vrty, vždy je v hloubce voda. Minerální vody byly využívány v lokalitě Fořt, druhý výskyt vázaný na Batňovice nikdy využívaný nebyl. Vody v permokarbonském kolektoru jsou pro svou puklinovou propustnost svrchních vrstev velmi náchylné na znečištění. Antropogenně mohou být ovlivněny zemědělstvím, průmyslem, skládkami a odpady.

Podle Krásného et al. (2012) Hydrogeologický rajon **Hořicko-miletínská křída** (4250) zasahuje na jih území okresu Trutnov svou severní částí – miletínským zvodněným systémem. Řídícím kolektorem v tomto zvodněném systému je bazální křídový kolektor, který je na západě a ve střední části systému tvořený pískovci perucko-korycanského souvrství a na východě slínovci bělohorského souvrství. Průměrná průtočnost pískovců je více než $100 \text{ m}^2/\text{d}$, v různých částech však kolísá v řádu stovek (Krásný et al., 2012). Dobrá propustnost kolektoru je na západě od Lázní Bělohrad, menší propustnost byla prokázána naopak na východ až jih od Lázní Bělohrad. Ve východní části Miletínského zvodněného systému například v okolí Trotiny, byla zjištěna transmisivita až $100 \text{ m}^2/\text{d}$ a existence pramenů s větší vydatností. Proudění vody v bazálním křídovém kolektoru je téměř uzavřené. Na rozsáhlých výchozech bazálního křídového kolektoru voda infiltruje, k drenáži¹ podzemních vod ovšem dochází na více místech. Regionální odvodnění nastává mezi Jaroměří a Smiřicemi za hranicemi zájmového území. Přírodní zdroje podzemní vody mají specifický odtok $2\text{--}3 \text{ l/s km}^2$. Vody v miletínském zvodněném systému je převážně Ca-HCO₃ typu a v oblastech s mělčím výskytem často s příměsí například síranů a dusičnanů. Na severu systému byla částečně zjištěna i převaha hořčíku, což je způsobeno především výskytem vulkanitů bohatých na hořčík. Mineralizace vody se pohybuje mezi 150 až 400 mg/l. Pouze v uhličitých vodách Lázní Bělohrad mimo zájmové území byly zjištěny vyšší podíly sodíku. Minerální voda se na území miletínského zvodněného systému vyskytuje právě pouze tady, kde byla vrty zastižena kyselka. Kvalita podzemní vody v tomto zvodněném systému vyhovuje veřejnému zásobování obyvatelstva, místy se však musí snížit podíl železa ve vodě.

¹ drenáž podzemní vody – podzemní voda vystupuje na povrch v pramenech nebo vtéká do vodních toků (Krásný et al., 2012)

Hydrogeologický rajon **Královédvorská synklinála** (4240) přibližně odpovídá dle Krásného et al. (Krásný et al., 2012) královédvorskému zvodněnému systému. Královédvorská synklinála se nachází v jižní části okresu Trutnov a zahrnuje širší okolí Dvora Králové nad Labem. Synklinála zaujímá plochu okolo 160 km² a kromě Dvora Králové nad Labem zasahuje na východě i ke Chvalkovicím. Královédvorský zvodněný systém je uzavřený hydrogeologický celek, který je ze severu až západu omezený křídovými sedimenty podkrkonošské pánve. Na jihozápadě navazuje na miletínský zvodněný systém (viz výše). Východní hranice je daná výrazným snížením mocnosti pískovců řídicího bazálního křídového kolektoru. Křídové sedimenty náleží k perucko-korycanskému souvrství, které je tvořeno pískovci až slepenci, bělohorskému souvrství tvořené slínovci a jizerskému souvrství s jílovcí až slínovci. Řídícím kolektorem je bazální křídový kolektor s průlinovo-puklinovou pórovitostí. Průměrná transmisivita dosahuje několika set m²/d v západní a jižní části Dvora Králové nad Labem, na východě a v jeho východním okolí průtočnost klesá.

Nejmenší částí české křídové pánve je hronovsko-svatoňovický zvodněný systém zahrnující pouze 40 km². Tento systém přibližně kopíruje rozsah hydrogeologického rajónu **Hronovsko-poříčská křída** (4210). Území je tvořeno tektonicky vymezeným příkopem probíhajícím směrem SZ–JV. Na západě ho od zbytku české křídové pánve odděluje podkrkonošská pánev. Na východě kopíruje jeho hranice hronovsko-poříčská porucha, která ho odděluje od vnitrosudetské pánve (západní část dolnoslezské pánve). Řídícím kolektorem tohoto systému je bazální křídový kolektor tvořený pískovci a spongolity. Transmisivita zde kolísá v řádu jednotek až stovek m²/d. Proudění podzemní vody kopíruje SZ–JV směr příkopu, kdy na JV voda opouští systém formou malých toků. Vydutnost přírodních zdrojů vody je zhruba 2–3 l/s km². Hronovsko-poříčský zvodněný systém má vody převážně Ca-HCO₃ typu s nízkou mineralizací, výjimku tvoří voda Mg-HCO₃ typu v okolí Svatoňovic. Výskyt minerální vody je vázán na hronovsko-poříčskou poruchu v Bělovsi a v Hronově za hranicemi zájmového území. V Batňovicích byla hlubinným vrtem naražena terma Na-Cl typu (Krásný et al., 2012) s vysokou mineralizací (viz kap. 6. 3).

6. Vodní zdroje, jejich základní typologie a legislativa

6.1 Charakteristika vodních zdrojů

Výskyt přírodních léčivých zdrojů je po celém světě značný. Také Česká republika je mimořádně bohatá na výskyt minerálních zdrojů, které jsou už po dlouhá staletí využívána pro své léčivé účinky. Nejsou to ovšem jen vývěry minerálních vod, v jejichž okolí byla zakládána lázeňská místa, jejich lokalizace je vázaná i na výskyt rašeliny, slatiny a bahna, ale také na místa s příznivými klimatickými podmínkami. Na všech těchto místech ovšem sehrává důležitou roli existence vodního zdroje. V následující části jsou uvedeny některé definice vodních zdrojů dle odborné literatury a legislativy.

Dle § 2 odst. 8 zákona č. 254/2001 Sb. – vodní zákon – je charakteristika vodního zdroje následující: *„Vodním zdrojem jsou povrchové nebo podzemní vody, které jsou využívány nebo které mohou být využívány pro uspokojení potřeb člověka, zejména pro pitné účely“*.

Povrchové vody se přirozeně vyskytují na zemském povrchu, jako takové jsou charakterizovány i když protékají zakrytými úseky, jako jsou např. podzemní i nadzemní vedení vod nebo přirozené dutiny v zemském povrchu. Podzemními vodami se vody stávají, pokud se přirozeně vyskytují pod zemským povrchem a to v pásmu nasycení a v přímém styku s horninami. Vody ve studních a drenážích jsou jako podzemní vody klasifikovány také.

Dále jsou povrchové a podzemní vody definovány v legislativě Evropské unie pro účely Směrnice 2000/60/ES (Směrnice ES, 2000, [online]). Dle článku 2 této směrnice jsou povrchové vody definovány takto: *„Povrchovými vodami se rozumějí vnitrozemské vody s výjimkou vod podzemních, brakické a pobřežní vody; (...)“*. Jak je dále v též směrnici a článku uvedeno: *„Podzemními vodami se rozumějí veškeré vody pod zemským povrchem v pásmu nasycení a v přímém kontaktu s horninovým prostředím nebo půdním podložím“*.

Povrchová voda se na zemském povrchu vyskytuje převážně ve vodních tocích a nádržích, v těchto útvarech voda vytváří ve většině případů souvislou vodní hladinu. Naopak podzemní voda je skryta převážně pod zemským povrchem a na rozdíl od vody povrchové je méně viditelná. Pokud se podzemní voda stane viditelnou, obvykle je to ve formě pramenů, kopaných studní nebo vývěrů, jak uvádí Krásný et al. (Krásný et al., 2012). Pro účely této práce jsou důležité oba dva typy vodních zdrojů, se zřetelem na to, že ale podzemní voda v přímém kontaktu s horninami značně ovlivňuje vlastnosti přírodních léčivých zdrojů.

Hynie (1961) rozděluje podle chemického složení podzemní vody na prosté a minerální. Prostá podzemní voda je definována jako běžná podzemní voda s normálním obsahem rozpuštěných látek, plynů a mikroorganismů. Jako půdní voda umožňuje vznik vegetace a také

vlhkost hornin. Tato voda vyvěrá v pramenech, ale také plynule napájí povrchové toky a nádrže, je využitelná studnami a vytváří také důlní vodu. S prostou vodou se běžně setkáváme při zemních pracích. Její pohyb v podzemí je způsoben převážně gravitační silou. Minerální voda je přírodní voda, která je od prostých vod odlišena množstvím nebo druhem rozpuštěných tuhých látek a plynů a také teplotou. Kritéria stanovení minerální vody využitelné pro balneologické účely jsou uvedeny v následující kapitole. V různých zemích se mohou kritéria lišit. V české legislativě jsou minerální vody s prokazatelným léčivým účinkem prohlašovány za léčivé minerální vody, naopak vody bez toho účinku nazýváme vody mineralizované.

Minerální voda působí léčivě jak svými chemickými, tak fyzikálními vlastnostmi. V balneologii je tato voda využívána pro působení její přírodní teploty, rozpuštěných tuhých látek a plynů, radioaktivitou atd. Léčivé vody se používají k vnitřní léčbě (např. konzumace, injekce, inhalace, výplachy) i vnější léčbě (např. koupele, sprchy, obklady...). Pro léčbu vnitřní je důležité především chemické složení vody, pro zevní léčbu je rozhodující teplota vody.

6.2 Přírodní léčivé zdroje

Dle lázeňského zákona (2001) jsou pro zdravotní potřeby pacientů lázeňských míst využívány především **přírodní léčivé zdroje**. Tento pojem zahrnuje tři složky, které se mohou vyskytovat jak odděleně tak společně, a to: minerální voda, plyn a peloid.

Má-li být **minerální voda** využívána pro léčbu, musí to být přirozeně se vyskytující podzemní voda původní čistoty, stálého složení a vlastností, za předpokladu splnění jedné nebo více z následujících podmínek:

- ✓ obsah rozpuštěných pevných látek minimálně 1 g/l,
- ✓ obsah rozpuštěného oxidu uhličitého minimálně 1 g/l,
- ✓ obsahuje jiný pro zdraví významný chemický prvek,
- ✓ vývěr vody má přirozenou teplotu vyšší než 20°C,
- ✓ radioaktivita radonu je nad 1,5 kBq/l,

Pokud má minerální voda menší obsah rozpuštěných pevných látek a oxidu uhličitého než 1 g/l jedná se o tzv. „neuhličitou vodu“, která je předmětem lázeňského zákona taktéž (Staněk, 2013). Pro balneologické využití jsou minerální vody jímány buď přírodními výrony (prameny) nebo jímacími vrty (na oběhových cestách vody). Přičemž přírodní pramen minerální vody je náhlým ukončením podzemního oběhu, během kterého se minerální voda formuje. Při kontaktu s horninou totiž voda funguje jako rozpouštědlo a tím se do ní látky z horniny dostávají. Při následném vystoupení vody na povrch dochází k dalším chemickým

změnám vody. Právě při vývěru jsou stanoveny hodnoty kritérií a voda je balneologicky využívána.

Druhým prvkem přírodních léčivých zdrojů jsou **přírozeně se vyskytující plyny**, respektive tzv. *zřídelní plyny*. Tento typ plynů je charakteristický svým vývěrem přímo z pevného podloží nebo doprovodným vývěrem minerálních vod (Staněk, 2013).

Třetí složka je **peloid**, který je v komentáři lázeňského zákona (Staněk, 2013) definován jako „*přírodní látka, která je směsí organických a anorganických látek*“. Peloidem může být rašelina, slatina nebo bahno. Rašelina vzniká odumíráním rostlinné hmoty a následným tlením. Během procesu tlení za nepřítomnosti kyslíku (pod vodou) vzniká rašelina slatinná, nad vodou v přítomnosti kyslíku vzniká rašelina vrchovištní¹. Slatina je směsí organických látek, která vzniká během procesu humifikace, popř. tlením rákosu, ostřic a jiných vodních trav. Bahno je, na rozdíl od rašeliny a slatiny, směsí anorganické hmoty a odumřelých řas nebo planktonu. Podle složení a vlastností se bahna dělí na jednoduchá, termální a sirná.

6.3 Typy minerálních vod na Trutnovsku

Na zájmovém území se nachází několik typů minerálních vod, podle geneze jsou to kyselky, termální vody, sirné vody a radioaktivní vody. Dále by se sem daly zařadit i prosté vody pokládávané za minerální (viz Jetel, Rybářová, 1979).

Vznik **kyselek** je vázán na výstup hlubinného kyslíčnicku uhličitého podél zlomů mladého vulkanismu. V jihovýchodní části zájmového území se nachází skupina kyselek náchodsko-kladské oblasti, z nichž jednou z linií pro výstup CO₂ je hronovsko-poříčská porucha s krystalickým podložím permokarbonu, kde byla naražena mimo jiné kyselka v Batňovicích. Akumulace této vody je však skrytá pod povrchem a neprojevuje se přírodním povrchovým vývěrem. Její výskyt byl zjištěn při průzkumném ložiskovém vrtu Ba-1 v roce 1965 (Jetel, Rybářová, 1979).

Výskyt **termálních vod** na Trutnovsku můžeme rozdělit na dvě formy – přírodní vývěry a skryté akumulace. Přírodní vývěry termálních vod jsou zde vázány na hluboko položené oblasti napájení a rychlý výstup po zlomech. Terma tohoto typu se v zájmové oblasti nachází pouze v Janských lázních, kde se příznivě uplatňují velké výškové rozdíly mezi napájením a vývěrem. Pro výskyt skrytých akumulací jsou podmínky příznivější. Jsou dány především vhodným hluboko položeným kolektorem a dostatečně otevřenými komunikacemi pro jeho napájení. Taková akumulace termální vody byla naražena vrtem Ba-1 v Batňovicích v hloubce 1 300 m s teplotou 58 °C (Jetel, Rybářová, 1979).

¹ pro léčebné účely se využívá rašelina slatinná, která se rozemílá a míchá s vodou, jak uvádí Staněk (2013) a Burachovič a Wieser (2001)

léčbu revmatismu, dny, nervových onemocnění a katarů dýchacích cest ve zdejších lázních, a to pravděpodobně již od 17. století (viz kap. 9. 1. 1). V minulosti byl zdroj sirné vody ohrožen chemickou továrnou na umělé hedvábí a dále stavebními pracemi při dolu Rudník. V současnosti již lázně nefungují a vody z pramene je využíváno pouze pro pitné účely. Ještě dnes by však nebylo na škodu pokusit se o opětovné využití pramene alespoň pro ambulantní péči pacientů z okolí.

V **Janských lázních** vyvěrají termální prameny v nadmořské výšce 620 m n. m. na úpatí Černé hory. Výstup termy je zde vázán na křížení zřídelní linie s příčným zlomem. Voda se ohřívá v hloubce okolo 700–1 400 m a poté vystupuje na povrch po otevřených puklinách krkonošsko-jizerského krystalinika. Termální vody (Janův a Černý pramen) jsou zachyceny dvěma vrty, které vodu vedou do bazénů v lázeňském domě. Janův pramen představuje vývěr termy, zachycené vrtem v hloubce 70 m a Černý pramen je vývěrem termy z vrtu v hloubce 24 m (Krásný et al., 2012). Při čerpací zkoušce z roku 1969 byla naměřena teplota Janova pramene 27,5 °C a Černého pramene o stupeň méně. V 90. letech 20. století byl proveden ještě jeden vrt HJ-9 zhruba 50 m od lázeňské budovy do hloubky 150 m. Vydatnost pramenů je 15 l/s s možností trvalého využívání. Jedná se o málo mineralizovanou (0,34 g/l) prostou termu (akratoterma¹) typu Ca-Na-Mg-HCO₃ (Jetel, Rybářová, 1979). Hlavní význam janskolázeňské vody spočívá v rehabilitační léčbě po dětské obrně, nemocech pohybového ústrojí a porážkových stavech. Janské Lázně jsou umístěny v přírodním horském prostředí, které by nemělo být nijak zvláště znečištěno. Avšak ke znečištění vody může dojít např. nedostatečným utěsněním kanalizací, z motorových vozidel nebo stavebními zásahy do terénu.

V roce 1928 byla u dvou pramenů ve **Velké Úpě** naměřena radioaktivita a to 2,88 kBq/l u Hoferova pramene a 3,12 kBq/l u Biskupského pramene² (Jetel, Rybářová, 1979). Oba dva prameny vyvěrají ve svahu pod Portášovými boudami. O dva roky později se zde uvažovalo o výstavbě lázní, která ovšem nebyla realizována. Hoferův pramen byl pouze zachycen pro obecní vodovod. V obecním vodovodu bylo v roce 1979 propojeno již více okolních pramenů. Z roku 1974, kdy byl proveden rozbor vody Ústředním ústavem hydrogeologickým, byla zjištěna celková mineralizace 0,4 g/l s teplotou vody okolo 5 °C (Jetel, Rybářová, 1979). Možné léčivé účinky radioaktivní vody jsou pravděpodobné při léčení chronických onemocnění nervové soustavy, dny, revmatismu a poruch látkové výměny. Prameny nejsou v současné době nijak chráněny. Vzhledem k většímu soustředění využívání radioaktivních vod v Jáchymovských lázních lze prameny ve Velké Úpě považovat pouze za dlouhodobou rezervu vod tohoto typu.

¹ akrototerma – termální voda s množstvím rozpuštěných látek pod 1 g/l (Krásný et al., 2012)

² pro srovnání – radioaktivita pramenů v Jáchymově se pohybuje mezi 5 až 20 kBq/l

Vyhledávacím průzkumem prováděným v posledních letech v Krkonoších (Krásný et al., 2012) byly zjištěny i další výskyty radioaktivních pramenů. Nedaleko Janských Lázní vyvěrají prameny Svaté Alžběty (1,205 kBq/l), Lopuchový pramen (2,960 kBq/l) a Bukový pramen (4,532 kBq/l). Další zdroje radioaktivní vody byly zjištěny také v okolí Horní Malé Úpy, např. pramen Svatý Vojtěch (5,253 kBq/l) a již od roku 1771 využívaný pramen **Haida** (2,986 kBq/l) s nejvyšší vydatností 74 l/min, což z něj činí nejvýznamnější známý zdroj radioaktivní vody v Krkonoších.

Tab. 1. Přehledné informace o minerálních vodách na území okresu Trutnov. (zdroj: Jetel, Rybářová, 1978)

lokality	název zdroje	teplota vody při vývěru (°C)	vydatnost pramene (l/s)	celková mineralizace (g/l)
Batňovice	vrt Ba-1	32	1	11,34
Fořt	sirovodíkový pramen	9,4	0,125	0,46
Janské Lázně	Janův pramen	27	15	0,34
Velká Úpa	Hoferův pramen	4,9	2,5	0,04

7. Historické využívání vodních zdrojů

Přírodní zdroje se k léčbě využívají po celém světě již po staletí. Již z **doby kamenné** pochází archeologické nálezy, které svědčí o přítomnosti člověka u pramenů vody. Voda byla uctívána, ale také tu byla obava z nebezpečí z ní hrozcího, byla symbolem čistoty mnoha náboženství. Podél velkých řek Eufrat a Tigris vznikaly první zemědělské civilizace. Už okolo 3. a 2. tisíciletí př. n. l. v Babylonu, Asýrii nebo Egyptě byly v palácích zřizovány koupelny, záchody a umyvadla s podlahovým vytápěním budov a města byla napojená na kanalizaci (Budinská, 2006). Okolo roku 1500 př. n. l. existují doklady o podobných městech na Evropském kontinentě (např. Peloponés). Za zakladatele balneologie a dnešního pojetí lázeňského místa jsou považováni antičtí Řekové, kteří stavěli veřejné teplé lázně, tzv. *thermae* (Šťastná, 2006). Léčitelství umění přebírali především od Egyptanů. V Římské říši se stavěly monumentální luxusní lázně a každé město mělo lázeň. Nejznámějšími lázeňskými místy té doby jsou Ischia, Puteoli nebo Baiae (Budinská, 2006). Z Římské říše se lázeňství rozšířilo i do zbytku Evropy (Maďarsko, Rakousko, Německo, Švýcarsko, Francie, Španělsko atd.). Avšak se zánikem Římské říše a stěhováním národů zanikla také lázeňská místa a lázeňství se jen těžko dostávalo na takovou úroveň, na jakou ho dostali Řekové a Římané.

Slované během **středověku** uctívali kult vody v podobě posvátných hájů s potokem nebo pramenem. Lidé se potili v parních lázních za používání rozpálených kamenů, šlehali se metličkami a otužovali ve studené vodě nebo sněhu. U slovanských kmenů se používal pojem *laznia*, tj. škrábat, očišťovat (Budinská, 2006). Avšak s převládající mocí křesťanství byly pohanské zvyky zatracovány, na místech hájů stavěny kaple a kostely. Ještě v dnešní době můžeme vidět mnoho církevních staveb na místech se zdrojem vody. Úroveň lázeňství velmi poklesla, protože na hygienu se moc nedbalo. Postupně se však začaly stavět kláštery v blízkosti pramenů, např. ve 12. století byl založen klášter sv. Jana Křtitele v Teplicích u zřídla teplé vody (Budinská, 2006). Po 12. století byly ve městech budovány veřejné lázně a i měšťanstvo si ve svých domech budovalo místnosti se soukromou lázní nebo se potilo v páře. Lázně římského a řeckého typu se dochovaly pouze v Ischii, zbytek byl zničen, přestavěn, nebo obnoven později. U nově objevených léčivých zdrojů se zakládala lázeňská místa, např.: Villach, Baden, Pfäfers, Baden-Baden, Wiesbaden, Spa, Fuencaliente, nebo na Slovensku Turčianské Teplice z 15. století (Budinská, 2006). U nás to byly například lázně v Karlových Varech, které byly založeny v roce 1350 Karlem IV. (Zeman, Kuča, Kučová, 2008). V nově vznikajících písemných pracích byly zmíněny také Janské Lázně (viz kap. 10. 1). Nástup renesance přinesl lázním další významné období pro jejich rozvoj.

První polovina **17. století** sice v podobě třicetileté války přerušila provoz některých lázeň, ale v druhé polovině se místa opět dočkala zájmu. Návštěvnost lázní rostla, stavěly se promenády, parky s fontánami, kolonády, plesové domy a divadla. Také se začalo více dbát o minerální vody, některé prameny byly zachyceny rourami a zastřešeny (Budinská, 2006). Léčebné účinky a složení pramenů v Janských Lázních nechali prozkoumat v roce 1680 a později zde byly postaveny první lázeňské budovy (Horák a kol., 2013). V Kuksu byly lázně po prozkoumání pramenů vystaveny na konci 17. století (Burachovič, Weiser, 2001). V 17. až 19. století vznikala nová vědecká díla založená na průzkumu pramenů, o jejich složení a léčivých schopnostech (např. Bohuslav Balbín). Na popud Marie Terezie byl vydán spis o 656 zdrojích vody, včetně Františkových a Mariánských Lázní. Na přelomu **18. a 19. století** se zlepšila kvalita silnic, a to umožnilo více lidem navštěvovat i špatně dostupná místa. Na území Českých zemí dominoval především známý západočeský lázeňský trojúhelník (Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně). Dle architektonických plánů vznikala zahradní města, objevovaly se nové formy léčení, jako koupele a zábaly v rašelině a bahnu, plynové koupele, vodoléčba studenou vodou a suché a mléčné kúry.

Za **zlatý věk lázeňství** je považován přelom **19. a 20. století**. České a moravské lázeňství prožívalo rozmach především v 19. století, lékařství se v té době specializovalo a vznikaly nové obory, včetně balneologie a vodoléčby (MMR, 2007). K léčbě koupelemi se připojila i pitná kúra, masáže, elektroléčba a tělocvik. Mimo vodních lázní vznikaly také sluneční, vzdušné a klimatické. Ty se koncentrovaly především v horských oblastech Alp, Tater nebo Dolomitů, kde vznikala luxusní střediska (Budinská, 2006). Novou metodou léčení cévních a srdečních nemocí se staly uhličitě koupele v kyselkách, především pak v západočeském lázeňském trojúhelníku a také v Poděbradech (Burachovič, Wieser, 2001). V Jáchymově a Teplicích se užívalo také radonových koupelí. V Karlových Varech se začala s pozitivními účinky léčit cukrovka a už jim nikdo nemohl konkurovat (Burachovič, Wieser, 2001).

Během 1. a 2. světové války většina lázeňských zařízení sloužila jako lazarety pro raněné vojáky nebo sem byly evakuovány děti z postižených oblastí. V meziválečném období ztratily lázeňské podniky značnou část zahraniční klientely, ale i tak se stavěly drahé hotely a v lázních se scházely bohaté vrstvy Evropy a Asie. Velký vzestup zažily Janské Lázně, ve kterých se roku 1935 začala poprvé v Evropě léčit dětská obrna (MMR, 2007).

Po druhé světové válce přešly lázně v západní Evropě do vlastnictví buď států, obcí, podniků, nebo soukromníků. Na těchto místech se opět pořádaly kulturní akce. Primárně lázeňská léčba byla rozšířena především v kontinentální Evropě (50 známých lázní), na Kypru, Krétě, v Turecku nebo Izraeli (Budinská, 2006). Za lázeňské velmoci byly považovány státy jako Německo, Itálie, Francie, Španělsko, Maďarsko a Rakousko. Na území Čech a Moravy bylo

v 20. století tradiční doléčení pacientů s akutními nebo chronickými zdravotními problémy po úrazech nebo po operacích. Aby léčba byla zadarmo, bylo nutné mít souhlas a doporučení ošetřujícího lékaře, jinak mohla být hrazena zdravotní pojišťovnou (Andělová, Jandová, Šmíd, Vacková, 2012).

Lázeňská činnost v Československé republice po druhé světové válce byla limitována několika zákony. Zákonem č. 125/1948 byly lázeňské podniky znárodněny a staly se majetkem *Čs. státních lázní a zřidel* nebo *Ústřední správy lázní, sanatorií a ozdravoven*. Zákonem č. 103/1951 o jednotné preventivní péči pracujících se lázně stávají dostupné pro všechny. I přes vydání zákona č. 43/1955 o státních lázních a ochraně přírodních léčivých zdrojů jsou některá místa ohrožena industriálním světem a kvalita vody a ovzduší je v ohrožení. V 60. letech dochází k rozsáhlým rekonstrukcím zastaralých vybavení a budov a české lázně se dostávají do povědomí i v zahraničí. Další ránu rozvoji lázeňství v českých zemích však zasazuje po roce 1990 privatizace, kdy byla existence některých míst přímo vázána na ekonomickou situaci a zisk. Po rozdělení Československé republiky lázně ztrácí Slovenskou klientelu, rostou ceny služeb a rozvíjí se tzv. *lázeňský turismus* (Budinská, 2006). Investice do rekonstrukcí dostávají české lázně na úroveň vyspělých zemí Evropy. Kromě léčebných procedur řízených indikačním seznamem jsou zde nabízeny i relaxační pobyty a masáže.

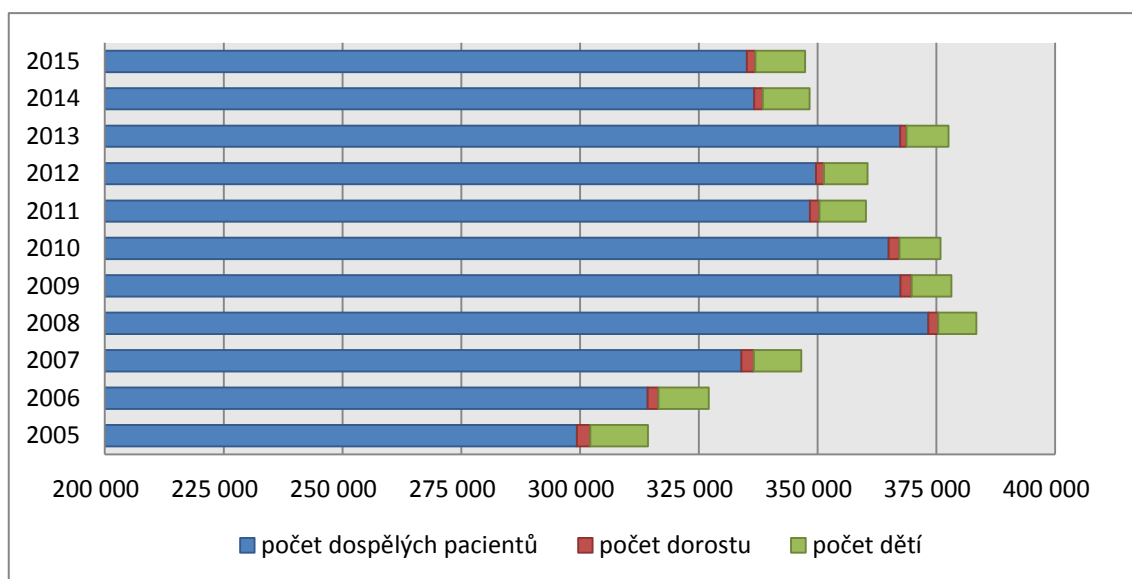

Obr. 4. Vřídelní kolonáda v Karlových Varech z roku 1975. (zdroj: Vřídelní kolonáda, 2016, [online])

Obr. 5. Termální bazén v interiéru Lázeňského domu Beethoven v Teplicích. (zdroj: Lázeňský dům Beethoven, 2012, [online])

Svaz léčebných lázní České republiky udává v roce 2016 na našem území celkem dvacet devět lázeňských míst, která poskytují lázeňskou léčbu, z nichž deset je zaměřených i na léčbu dětí. Nejvíce lázeňských míst se nachází v Karlovarském kraji (pět), dále v Olomouckém kraji (čtyři) a v Královéhradeckém (tři) a Moravskoslezském kraji (tři), naopak žádná místa nenacházejí v hlavním městě Praha a na území kraje Vysočina. Vývoj počtu pacientů v lázeňských léčebných zařízeních v České republice od roku 2005 do roku 2015 je znázorněn v následujícím grafu. Od počátku sledovaného období v roce 2005 (314 298 pacientů) si můžeme povšimnout poměrně prudkého nárůstu, a to o necelých 70 tisíc pacientů. Maxima bylo dosaženo v roce 2008 (383 414 pacientů), ale poté počty začaly padat, a to především z důvodu změny postavení lázeňské péče v zdravotnictví České republiky a také změnou indikačního seznamu, která byla vydána v roce 2012. V roce 2011, kdy se uvažovalo o této změně, byl zaznamenán nejnižší počet pacientů po postupném pádu, a to 360 178. Počet dětských pacientů byl na začátku sledovaného období nejvyšší – v roce 2005 to bylo více než 12 tisíc. Minima dosáhl v roce 2008 a od té doby s dvěma výjimkami postupně roste. V roce 2015 se lázeňské péče dostalo celkem 10 409 dětským pacientům.

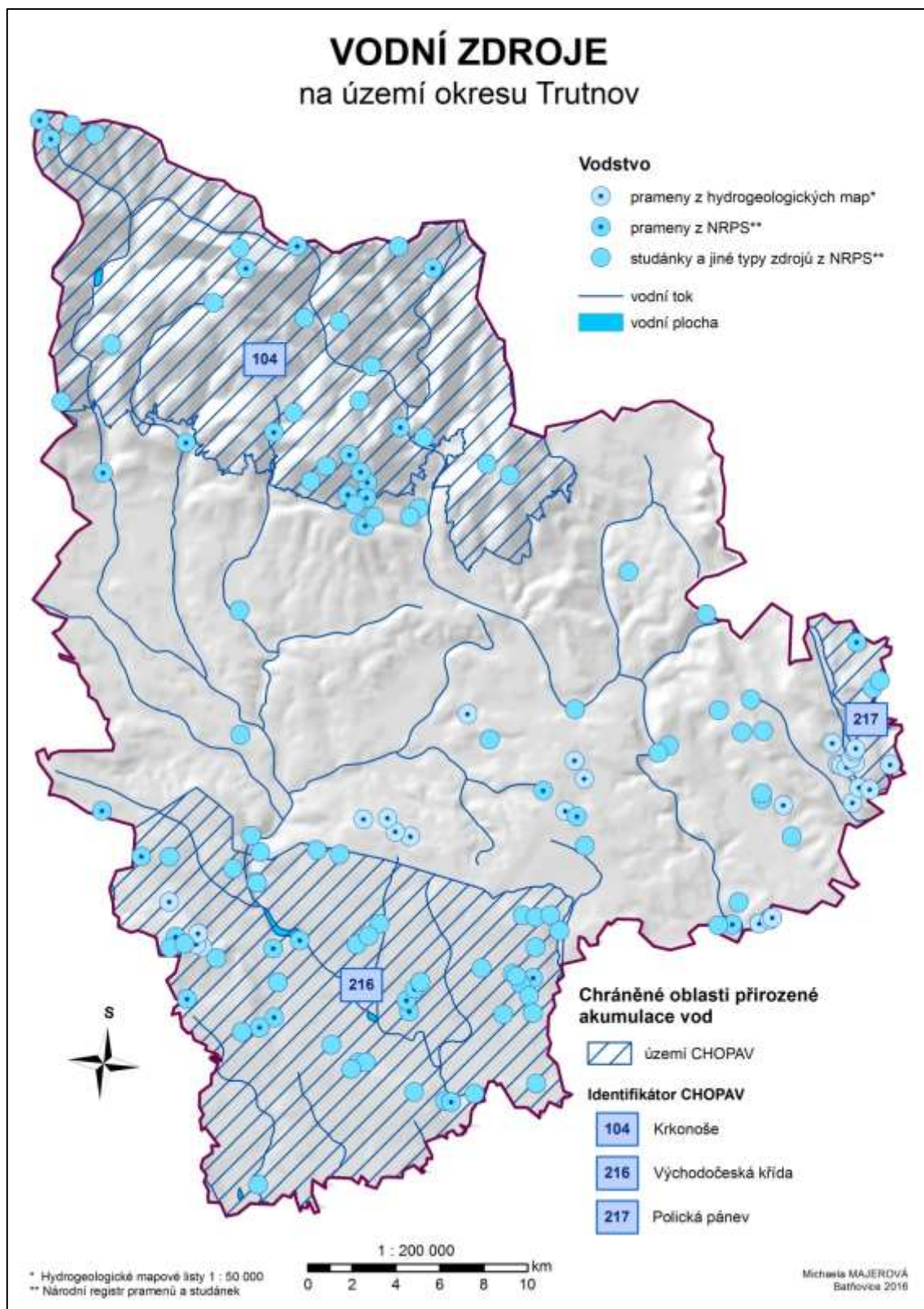

Obr. 6. Graf vývoje počtu pacientů v České republice za období 2005–2015. (zdroj dat: Publikace Lázeňská péče za roky 2005–2015, ÚZIS)

8. Zásobování Trutnovska pitnou vodou se zaměřením na prameniště podzemních vod

Přírodní poměry Trutnovska pro zásobování pitnou vodou jsou velmi příznivé. Krkonoše tvoří jedno z hraničních pohoří s nejbohatšími srážkovými úhrny (v Peci pod Sněžkou spadne ročně okolo 1400 mm srážek a ve Špindlerově Mlýně přes 1300 mm. Dalším důležitým faktorem pro množství kvalitní podzemní vody je také pestré geologické složení Krkonoš a pánví v Podkrkonoší, které jsou tvořené především permokarbonskými a křídovými sedimenty vhodnými pro akumulaci vod (viz kap. 5.). Na území okresu Trutnov se nachází mnoho jímacích zařízení pro čerpání bohatých zásob podzemní vody, která napájí obecní vodovody. Z historického využívání vod víme, že se dříve voda sváděla gravitačně pomocí pramenních jímek a zářezů a později vznikaly tzv. šachtové studny a hluboké vrtané vodárenské studny.

Jak můžeme vidět na Obr. 6., největší koncentrace podzemních zdrojů vody je vázána na chráněné oblasti přirozené akumulace vod, a to: oblast *Krkonoše* na severu území, oblast *Polické pánve* na východě a oblast *Východočeské křídly* na jihu. Trutnovsko je charakteristické velkým počtem podzemních zdrojů vody (Národní registr pramenů a studánek eviduje na 110 zdrojů), které zásobují jak samostatné vodovody v obcích, tak jejich místních části. V okrese Trutnov působí celkem padesát sedm vodovodů, které jsou provozovány buď společnostmi **Vodovody a kanalizace Trutnov, a. s.** a jejími pobočkami nebo samotnými obcemi (Plán rozvoje vodovodů a kanalizace, 2016, [online]). Několik obcí na jihů území je zásobováno z **Vodárenské soustavy Východní Čechy**. Celkem je tedy na území okresu Trutnov provozováno padesát osm vodovodů, z nichž čtrnáct je skupinových a dvacet devět sídel (ze sto čtyřiceti) je bez veřejného vodovodu (Plán rozvoje vodovodů a kanalizace, 2016, [online]).

Obr. 7. Mapa vodních zdrojů (pramenů a studánek) a chráněných oblastí přirozené akumulace vod na Trutnovsku. (zdroj dat: HEIS VÚV, 2016, Výběr pramenů a studánek, 2016, [online])

Na základě informací z knihy *Podzemní vody České republiky* (Pytl, Broncová eds., 2012) je dnes zásobování města Trutnov pitnou vodou zajištěno podzemní vodou z prameniště na Rýchorách. **Prameniště Rýchory** se nachází v údolí Maxova potoka zhruba 12 km na sever od okresního města Trutnov v západní části obce Horní Maršov. Nejvýše položeným místem jímacího systému jsou sběrné jímky u Rýchorské boudy ve výšce 950 m n. m., nejnižší položeným místem je přerušovací komora v nadmořské výšce 580 m a celkové převýšení systému je tedy 370 m. Systém byl vybudován v letech 1915–1917 dle projektu firmy L. Bill & Co. Ingenieurbureau und Tiefbauunternehmung Bodenbach a/E. Dnes je voda sváděna z jednotlivých jímacích zářezů a sběrných jímek gravitačně litinovým potrubím do přerušovací komory „vodní zámek“ poblíž Horního Maršova. Zde je voda dezinfikována a vedena přivaděčem do trutnovské vodovodní sítě a část vody je vedena i do Horního Maršova. Maximální vydatnost prameniště se pohybuje okolo 60 l/s (Pytl, Broncová eds., 2012), ale značně kolísá vlivem vydatností srážek. V sušším období vydatnost prameniště klesá, k zásobování nestačí gravitační cesta a je nezbytné vodu doplňovat ekonomicky náročnějšími způsoby jímání vody (např. vrtané studny). Trutnovská vodovodní síť je provozována společností Vodovody a kanalizace Trutnov, a. s., která provozuje vodovody Trutnov, úpravnu vody v Horním Maršově, kanalizace Trutnov, ČOV Trutnov, vodovody a kanalizace Svoboda nad Úpou a vodovody, kanalizace a ČOV Pec pod Sněžkou.

Rýchorské prameniště je také jedním ze čtyř zdrojů vody pro **město Žacléř**. Voda z prameniště je sváděna do vodojemu Spodní Porcelánka, kde je doplněna zdrojem vody z místní štoly. Dále je město Žacléř (konkrétně část Bobr) zásobováno vodou z Boberského prameniště na severozápadě obce. Jediným povrchovým zdrojem vody je Sněžný potok na jihu města, odkud je voda odebírána a dále upravována v úpravně vody v Prkenném Dole. (Vodovody a kanalizace, 2016, [online])

Město Vrchlabí je zásobováno podzemní vodou z **prameniště Žalý**, které se nachází na úbočí vrcholu Žalý na severozápadě obce. Voda z prameniště je sváděna pramennými zářezy a jímkami do vodního zámku v Dumlichově dole u Herlíkovic a odtud voda odtéká do úpravně vody v Herlíkovicích. Velká vydatnost prameniště je využívána i k výrobě elektrické energie za pomoci turbíny, která zároveň vodu provzdušňuje a odstraňuje z ní radon. Dále je voda sváděna samospádem do vodojemu ve Vrchlabí, kde se ještě částečně dezinfikuje. Povrchovým zdrojem vody pro město je řeka Labe, odkud je voda vedena do úpravně vody v Herlíkovicích. Provozovatelem vodovodu je společnost Městské vodovody a kanalizace Vrchlabí, která zásobuje pitnou vodou okolo 11 000 obyvatel města a okolní spádové obce. (Pytl, Broncová eds., 2012, Plán rozvoje vodovodů a kanalizace, 2016, [online])

Mimo významných pramenišť Rýchory a Žalý se ve východní části okresu Trutnov v okolí obcí nachází mnoho menších pramenišť, např. město Úpice je zásobováno podzemní vodou z prameniště Mostolinka na jihozápadě obce a nedaleké Malé Svatoňovice jímají vodu z prameniště Přední Hory a Řezníček.

Za zmínku také stojí **úpravna vody v Bílé Třemešné** na odstranění radonu z vody, která je světovým unikátem. Tato úpravna byla uvedena do provozu v roce 1982 po několikaletém průzkumu nového a ojedinělého odradonování vody odborníky z laboratoře Povodí Labe v Hradci králové a KVRIS v Pardubicích. Na základě tohoto průzkumu byla vyvinuta a vyrobená speciální aparatura na provzdušnění vody a odstranění radonu, která byla umístěna do úpravny vody v Bílé Třemešné postavené svépomocí. Ve VÚV TGM v Praze pak začal aplikovaný výzkum odstranění radonu z vody, jehož výsledkem bylo odstranění více než 60 % radonu (Pytl, Broncová eds., 2012). Úpravna vody stejného typu byla později postavena také ve Dvoře Králové nad Labem. Ve světě dodnes není známa jiná úpravna vody s takovou odradonovací technologií.

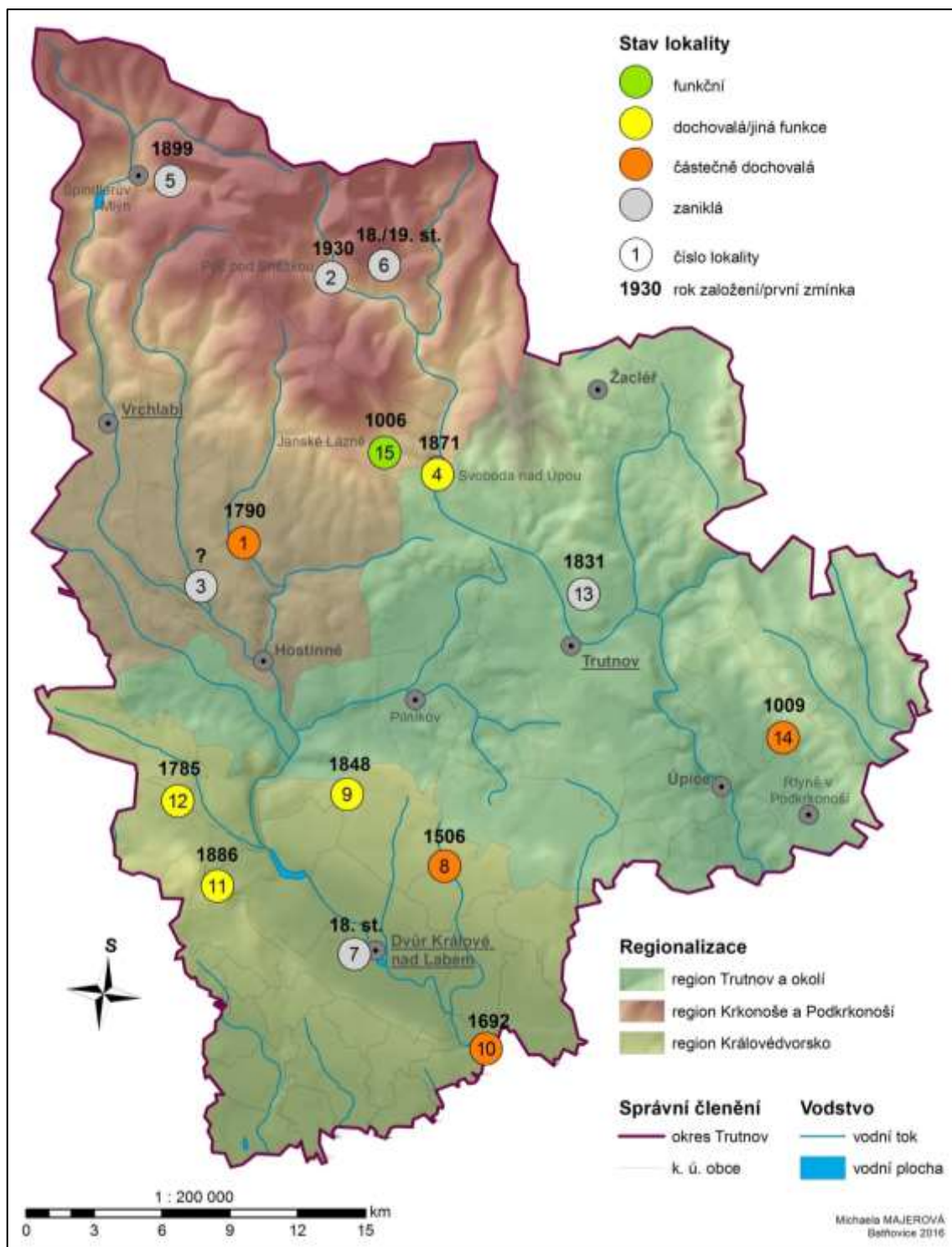
Dle schématu dostupného na stránkách MěVaK Dvůr Králové nad Labem (Technické údaje, © 2016, [online]) je městský vodovod města Dvůr Králové nad Labem zásobován vodou z několika vrtů na západě obce, dále ze starého prameniště na severozápadě a z Janské studánky, která se nachází na severovýchodě. Z vrtů je voda odváděna do úpravny vody a dále do nového vodojemu, ve kterém se setkává s vodou ze Starého pramene a je dále vedena do města Dvůr Králové nad Labem. Z Janské studánky je voda odváděna do vodojemu v Kočbeřích a dále do města. Ze zdrojů podzemní vody, které jsou ve správě MěVaK jsou mimo jiné zásobovány i obce Kočbeře, Kuks a Stanovice, ty si své vodovody ovšem spravují samy.

Vyšší odběr vody z podzemních zdrojů než z povrchových v rajónu Královédvorská synklinála zaznamenal projekt *Rebalance zásob podzemních vod* od České geologické služby probíhající od roku 2010 do roku 2016. Zde je podzemní voda velmi napjatá, protože je jediným zdrojem zásobování pitnou vodou. Modelovým hodnocením proudění podzemní vody v Královédvorské synklinále byl zjištěn možný průměrný odběr 72 l/s s celkovou dotací okolo 700 l/s. Baier a Uhlík (2015) uvádějí tři základní modelové varianty simulace vodohospodářského využití území: blízká perspektiva (odběr celkem 92 l/s), maximální povolené odběry (odběr celkem 209 l/s) a snížení odběrů (odběr celkem 62 l/s). Z těchto tří variant bylo zjištěno, že na změnu čerpání vody jsou citlivější okrajové části pánve, přičemž největším snížením hladiny podzemní vody je postižena oblast jižně od Dvora Králové (k Žirči).

9. Profily historicky významných lázeňských míst na Trutnovsku

Pro přehlednost bylo zájmové území rozděleno na tři dílčí regiony, do kterých jsou zařazena jednotlivá historicky významná lázeňská místa. Tyto regiony jsou: *region Trutnov a okolí*, *region Krkonoše a Podkrkonoší* a *region Královédvorská*. Následující seznam zahrnuje patnáct zjištěných lokalit, jejichž číslování se shoduje s číslováním v mapě *Lokalizace historicky významných lázeňských míst (...)* a také s pořadím lokalit v této kapitole. Mapa znázorňuje rozmístění lokalit v dílčích regionech, jejich stav v současnosti a chronologii. Výzkumem bylo zjištěno, že šest lokalit zaniklo (Pec pod Sněžkou, Prosečné a Branná, Špindlerův Mlýn, Velká Úpa, Dvůr Králové nad Labem a Trutnov), přičemž ve Dvoře Králové hovoříme o dvou dílčích lokalitách. Částečně dochovalé jsou čtyři lokality (Lázně Fořt, Kocbeře, Kuks, Malé Svatoňovice), kde se zachovala alespoň budova, popřípadě skupina budov. Jiné než lázeňské využití mají dnes čtyři lokality (Svoboda nad Úpou, Kocléřov, Lázně pod Zvičinou a Mostek). Janské Lázně jsou v současnosti využívány pro lázeňské účely jako jediná lokalita na zájmovém území.

- 1 – Lázně Fořt
- 2 – Pec pod Sněžkou
- 3 – Prosečné a Branná
- 4 – Svoboda nad Úpou
- 5 – Špindlerův Mlýn – Svatý Petr
- 6 – Velká Úpa
- 7 – Dvůr Králové nad Labem
- 8 – Kocbeře – Janská studánka
- 9 – Kocléřov
- 10 – Kuks
- 11 – Lázně pod Zvičinou
- 12 – Mostek
- 13 – Trutnov – Dolní Staré Město
- 14 – Malé Svatoňovice
- 15 – Janské Lázně

Obr. 9. Lokalizace historicky významných lázeňských míst, jejich chronologie a současný stav. (zdroj dat: Burachovič, Wieser, 2001, vlastní průzkum)

9.1 Region Krkonoše a Podkrkonoší

9.1.1 Lázně Fořt (Rudník)

Osada Fořt spadá do katastrálního území obce Rudník, které se nachází 8 km jihozápadním směrem od Janských Lázní. Dle historických pramenů byly lázně, dříve známé také jako Lesní Lázně nebo Forstbad, založeny okolo roku 1790 (Burachovič, Wieser, 2001). Zdejší voda však byla známá svou léčivou silou již v 17. století, kdy vznikla legenda o nevidomé dívce, která se zázračně uzdravila díky zdravé vodě z pramene. V rámci propagace zdejší studánky začala církev organizovat poutě k místní lesní studánce (Lázně Fořt, 2016, [online]). V roce 1754 zde nechal majitel tehdejšího panství Fořt a Studenec postavit barokní kapličku oválného půdorysu zasvěcenou Panně Marii (Louda, 2010). Právě Panna Maria byla patronkou léčivého pramene. Tehdejší majitelé panství, ke kterému místo vývěru náleželo, doufali, že se zdejší lázně stanou věhlasnými a ziskovými (Lázně Fořt, 2016, [online]). V dobových pramenech se píše, že roku 1837 zde byla postavena kaple a první lázeňská budova. Pramen se těšil přízni a stával se vyhledávaným odpočinkovým místem, proto zde vyrostl hostinec s dřevěnou tančírnu, která byla roku 1864 propojena zdmi s hostincem. Z té doby zde již existovala první dřevěná koupel.

Skutečná přeměna místa na lázeňské letovisko však nastala po roce 1880, kdy panství přešlo do rukou jiného majitele. Na místě starého hostince vybudoval nový lázeňský dům a dřevěnou kolonádu. Nový hostinec vyrostl na břehu Lázeňského potoka, vedle kaple pavilon Kapellenhaus a na druhé straně potoka byl postaven Lesní zámeček s hrázděním a věžičkou. Dominantní vila Maria s dvojicí věží pochází z roku 1886, kdy lázně koupil nový majitel. Z roku 1895 se dochovala zmínka o sirném pramenu využívaným především formou pití pro léčbu dny, revmatismu, obrny, nervových nemocí, nemocí srdce a plic a chudokrevnosti. Zejména doporučovány byly pryskyřičí obohacené koupele z jehličí (Louda, 2010). Na přelomu 19. a 20. století existují záznamy o lesních vodoléčebných a klimatických lázních s artéským sirným pramenem. Dle informací z roku 1908 se zde léčilo okolo sto dvaceti pacientů. Poslední zmínka o lázních pochází z roku 1934, kdy byly popsány jako lázeňské letovisko s pramenem známým již 300 let. Fungovaly zde klimatické, sirné, jehličnaté, parní, bylinné a jiné lázně s velkým bazénem a pohybovými terapiemi (Burachovič, Wieser, 2001). I když se ve 20. století lázně už příliš nerozvíjely, zůstaly v provozu a postupně krachovaly do 30. let. Zásadní událostí pro zánik lázní bylo v roce 1921 zřízení továrny na výrobu umělého hedvábí. Exhalace z továrny výrazně pozměnily ráz čisté krajiny a zamořily vody říčky Čisté, k tomu se přidal i rozvoj horských středisek ve Špindlerově Mlýně a Janských Lázních. Po druhé světové válce začaly budovy postupně chátrat. Již zmíněná dřevěná kolonáda podlehla zániku jako

první. V 80. letech 20. století zmizela i nejcennější památka lázeňského komplexu – kaple Narození Panny Marie (Lázně Fořt, 2016, [online]).

V dnešní době bychom lokalitu bývalých lázní našli mezi chemickou továrnou v Rudníku a obcí Čistou. Na východní straně komunikace je vyveden pramen sirné vody ze skruže přepadem. Na druhé straně silnice se nachází terasa se starými lipami – pozůstatek po kapli. V okolí se zachovalo několik zbylých lázeňských budov, které jsou přeměněny na obytné domy. Lázeňský hostinec byl přestaven na jídelnu dolu Rudník a druhý hostinec byl zbourán. Dnes jsou budovy dle údajů z Katastrálního úřadu města Trutnov ve vlastnictví převážně soukromých osob z obce Rudník. Některé budovy jsou majetkem soukromých osob s trvalým bydlištěm v hlavním městě Praha. Tři objekty jsou vlastnictvím obce Rudník, jsou to vila Maria a Lesní zámek na obou stranách silnice a budova bývalého kulturního domu z provozu dolů Rudník u silnice.

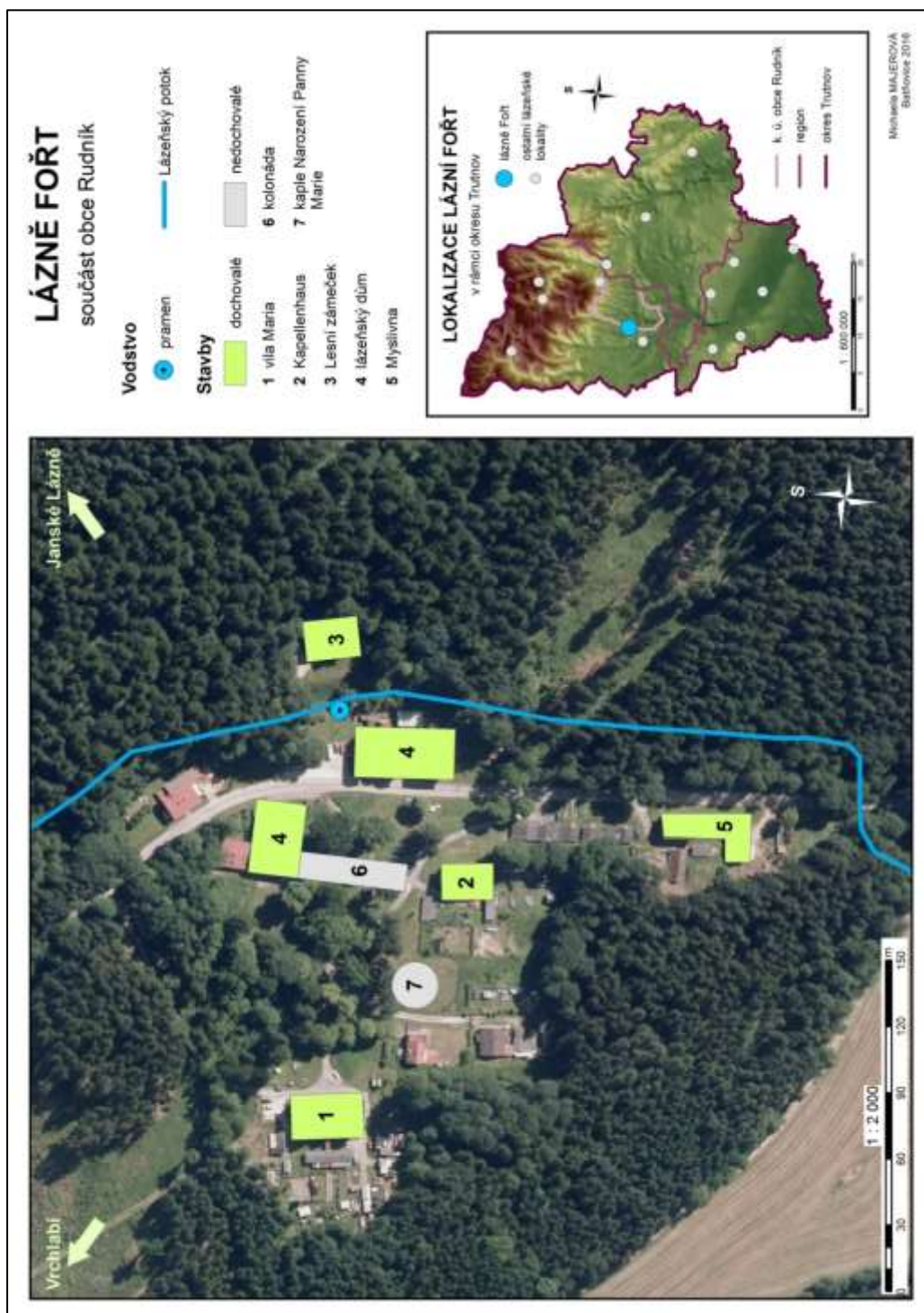
Rozvoj této lokality do budoucna by se měl zaměřit na rekonstrukci stávajících budov a zlepšení přístupnosti pramene. Bylo by vhodné vybudovat nové jímací zařízení, popřípadě opravit již existující. Voda z pramene je vedena z jímacího zařízení železnou trubkou, ze které je možné vodu odebrat. Vytvořením vhodnější formy jímání pramene by mohlo být docíleno jeho větší přístupnosti. Voda je ovšem výrazně cítit po sirovodíku, proto se i přes její vzácné složení nezdá být vhodná pro pitnou kůru. Je tudíž potřeba informovat veřejnost o léčivých účincích této vody a zajistit udržitelný rozvoj jejího využívání. Lokalita představuje velký potenciál v oblasti turistiky právě díky tomuto přírodním zdroji. Negativním předpokladem pro jeho využívání se ovšem zdá být vlastnictví budov v jeho okolí a zajištění kvalitních služeb. Většina majitelů okolních parcel nemá větší zájem o obnovení jeho využívání.

Obr. 10. Budova bývalých lázní Fořt – vila Maria. (zdroj: Lázně Fořt, 2016, [online])

Obr. 11. Dobová kresba komplexu lázní Fořt. (zdroj: Veselá, 2014, [online])

Obr. 12. Lázeňské budovy v lokalitě lázně Fořt a jejich aktuální stav. (zdroj: Majerová, na základě vlastního průzkumu)

9. 1. 2 Pec pod Sněžkou

Dnešní horské turistické centrum v srdci Krkonoš bývalo kdysi také lázeňským místem. Historie osídlení území dnešního města je spjata s hornickou osadou Obří důl, svědčí o tom zmínka z roku 1511 o dolování. Samotná Pec pod Sněžkou však vznikla až koncem 16. století jako součást Velké Úpy, a to díky rozsáhlé těžbě dřeva. Informace o tehdejších klimatických lázních jsou dostupné především z doby před druhou světovou válkou, kdy bylo místo vedeno jako významné krkonošské klimatické lázně ve všech lázeňských lexikonech. Avšak od 60. let 20. století bylo místo prezentováno už jako jedno z nejznámějších středisek zimních sportů v Čechách (Burachovič, Wieser, 2001). Dle Kovaříka (1998) se u Pece pod Sněžkou, v obci Horní Malá Úpa, nachází Emmin pramen, který je zřídlem pitné vody. Nachází se u boudy Jelenky pod Svorovou horou při hranicích České republiky s Polskem. Vzhledem k tomu, že údaje o lokalizaci lázeňských budov nejsou dostupné, není možné určit jejich majetkové vlastnictví. Velká většina budov v Peci pod Sněžkou je ovšem využívána pro turistiku a ubytování osob, ty jsou převážně ve vlastnictví firem nebo soukromých osob mající trvalé bydliště mimo obec. Perspektivou do budoucna pro obec Pec pod Sněžkou je převážně turistické a sportovní využití.

9. 1. 3 Prosečné a Branná

O těchto dvou místech jako o léčebných lázních neexistují podrobnější informace. Obec Prosečné se nachází zhruba 7 km jihovýchodně od města Vrchlabí. V *Encyklopedii* je místo vedeno jako bývalé klimatické lázně a letovisko s pramenem prosté vody (Burachovič, Wieser, 2001). Taktéž Kovařík (1998) uvádí, že zde bývaly klimatické lázně s pramenem prosté vody. Na sever od Prosečného se nachází bývalá lázeňská osada Fořt, o které je v této práci také zmínka. Zhruba 9 km na severozápad od obce se nachází Branná při hranicích s Libereckým krajem, která je v balneologickém almanachu uvedena rovněž jako lázeňské místo (Burachovič, Wieser, 2001). Dle starosty obce Prosečné pana Jiřího Bachtíka je však velmi pravděpodobné, že by se v tehdejších pramenech mohly lázně Prosečné lehce zaměnit s lázněmi Fořt, protože v té době patřil katastr Forstbad (lázně Fořt) pod obec Porschwitz (Prosečné).

9. 1. 4 Svoboda nad Úpou

V těsné blízkosti nejznámějších lázní na území okresu Trutnov – Janských Lázní, se nachází obec Svoboda nad Úpou, která kdysi bývala také lázeňským místem. Dnešní rekreační středisko leží na soutoku řeky Úpy a Janského potoka. Zmínka z roku 1895 dokazuje, že se zde nacházely císařské klimatické lázně. Prováděly se zde různé druhy vanových koupelí, buďto prosté, nebo s přísadami a využívalo se také čistého horského klimatu (Burachovič, Wieser, 2001). Na základě informací ze sběratelské činnosti pana Antonína Tichého, který se zajímá

o historii Krkonoš a především pak o historii města Svoboda nad Úpou, byl na jeho internetových stránkách Freiheit.cz zveřejněn článek o místní ozdravovně. Tento název patřil budově, která byla postavena pravděpodobně v 19. století na spojnici mezi Svobodou nad Úpou a Janskými Lázněmi. Dům byl vybudován nedaleko léčivého pramene v údolí Janského potoka. Název Císařské lázně – Kaiserbad (podle názvu pramene) se vztahoval k pensionu s pohostinstvím, který navštěvovali především hosté z Janských Lázní.

Císařský pramen, kterému se také říkalo Ocelový I, měl vysoký obsah železa. Dle článku Antonína Tichého – Císařský pramen (2009) bylo v roce 1871 vyčištěno a slavnostně vysvěceno vřídlo pojmenované Císařský pramen (Ocelový II). Nedaleko odtud prý vyvěralo okolo třiceti dalších pramenů, mezi které patřil již zmíněný Ocelový pramen I či Mariánský (dnes naproti stanici lanovky na Černou horu). Vývěr Ocelového pramene II byla studená (8 °C), mírně alkalická minerálka (se stopovým množstvím vápníku, hořčíku, MgCO₃ a železnatých solí). Oproti ostatním pramenům v okolí byl jen mírně radioaktivní. Pramenná voda byla lékaři doporučována pro léčbu anemie a poruch krevního obrazu, dále při změnách krevního tlaku, chorobách srdce či nedostatečném metabolismu.

V roce 1872 byla podél Janského potoka vybudována dřevěná promenáda s četnými mostky. Nad pramenem se nacházel i dřevěný altánek, který prý stával ještě v roce 1917 (Tichý, 2009). Dle Tichého (1999) v roce 1908 koupil budovu ozdravovny spolek vojenských vysloužilců a po první světové válce zde byli ubytováni vojáci československé armády. Po roce 1921 spadala budova pod správu Nemocenské pojišťovny v Trutnově a zotavovali se zde především pojištěnci z okresů Trutnov, Broumov a zejména pak pacienti z žacléřských uhelných dolů, především pak osoby s indikovanou tuberkulózou. Na konci druhé světové války byla budova léčebny využívána jako lazaret pro vojáky s poraněním nebo nemocemi. Ve 30. letech byla budova navýšená o jedno patro a v okolí byly vystaveny opalovací terasy a bazén. Kdy přesně skončil provoz ozdravovny, se zatím nepodařilo zjistit, avšak dle informací od pana Tichého zde zotavovna fungovala ještě v roce 1945. Poté byla budova předána národnímu podniku Texlen. Bývalou lázeňskou budovu dnes vlastní Královéhradecký kraj. Se svěřeným majetkem kraje hospodaří Česká lesnická akademie Trutnov, která v prostorách budovy provozuje Střední školu lesnickou. V současnosti není Císařský pramen zvláště využíván a je ve stádiu pomalého vysychání.

Obr. 13. Dnešní vzhled bývalé budovy léčebny.
(zdroj: Česká lesnická akademie, SŠ a VOŠ,
2016, [online])

Obr. 14. Historická budova léčebných lázní.
(zdroj: Tichý, 2009, [online])

9. 1. 5 Špindlerův Mlýn – Svatý Petr

Jedno z nejznámějších letních i zimních horských středisek v Krkonoších – Špindlerův Mlýn má svou historii spjatou nejenom s hornictvím, ale i lázeňstvím. O osadě Špindlerův Mlýn existují zmínky z roku 1793, kdy bylo povoleno v obci vystavět kostelík. Ten byl postaven na území dnešní části Svatý Petr až v roce 1807 (Historie Špindlerova Mlýna, © 2004 – 2016, [online]). Jako letní a zimní horské centrum byla obec známa od konce 19. století. Z dobových pramenů zde bylo léčivé klimatické místo v roce 1899, které přiléhalo k okolním zástavbám Sv. Petr a Bedřichov. Hlavní léčebnou procedurou zde byly slatinné a borovičné lázně pro neurologické onemocnění, nemoci dýchacích cest a astma. Z roku 1920 se k záznamům přidává i terénní léčba a taktéž indikace jehličnatých lázeňských procedur pro léčbu chudokrevnosti a rekonvalescence. V 30. letech 20. století bylo místo známé již jako centrum zimní rekreace, vodoléčba se postupně dostávala do pozadí. V hotelech, penzionech a vilách bylo v té době ubytováno přes 1 200 německých obyvatel a pouze 70 československých občanů (Burachovič, Wieser, 2001). Avšak klimatické lázně pravděpodobně nebyly přímo spojeny s vývěrem léčivých vod. Kovařík (1998) zasazuje do okolí Špindlerova Mlýna pouze tzv. pamětní prameny, a to studánku Sv. Huberta, Asmanovu studánku, Labskou studánku (pramen Labe), Rennerovu studánku a Horní pramen.

Dnes se v obci nachází **Dětská ozdravovna Svatý Petr**, která se zaměřuje na ozdravné pobyty dětí ve věku od 3 do 15 let. Hlavním úkolem péče je podpořit zdraví dítěte. Pro pacienty je zajištěna léčba formou klimaterapií, dietoterapií, socioterapií, fyzioterapií, muzikoterapií a kineziologií. Pacientům jsou také nabízeny metody míčkování, dále edukace o správném životním stylu a inhalace (návlek endogenního dýchání). Ozdravovna se nachází v nadmořské

výšce 840 m – toto umístění posunuje působení případných pylových alergenů, proto je pro pacienty zvláště vhodnou terapií pohyb na čerstvém vzduchu a venkovní aktivity. Při ozdravově také funguje speciální škola, která je umístěna v samostatné budově cca 200 m od budovy ozdravovny. Pobyty dětí z celé republiky jsou plně hrazeny zdravotními pojišťovnami. Budova je dle katastru nemovitostí okresu Trutnov majetkem Královéhradeckého kraje, právo hospodařit se svěřeným majetkem kraje má Sdružení ozdravoven a léčeben okresu Trutnov. Ve Špindlerově Mlýně se nachází i druhá dětská ozdravovna v části Bedřichov.

Obr. 15. Dětská ozdravovna ve Špindlerově Mlýně – Svatý Petr. (zdroj: Dětská ozdravovna Svatý Petr, © 2016 [online])

9. 1. 6 Velká Úpa

Velká Úpa nacházející se zhruba 6 km severně od Janských Lázní je dnes součástí obce Pec pod Sněžkou. V *Encyklopedii* (Burachovič, Wieser, 2001) jsou zde zmiňovány zaniklé lázně a prameny radioaktivní vody. Nedaleko Portášových bud vyvěrají dva studené prameny radioaktivní vody, a to Hoferův pramen a Biskupský pramen. Dle Kovaříka (1998) prameny obsahují prostou hydrogenuhličano-síranovou vápenato-sodnou vodu radonovou. Na přelomu 19. a 20. století se v obci pravděpodobně nacházel bazén a koupelnové kabiny, které byly napojeny na tyto radonové prameny. Na začátku 30. let 20. století měl být zrealizován projekt na výstavbu lázní, které měly být založeny na vývěru Hoferova pramenu. Tento projekt však nakonec realizován nebyl. Oba dva prameny začaly být později jímány jako zdroj vody pro obecní vodovod (Burachovič, Wieser, 2001). Portášovy boudy jsou dle informací z katastru nemovitostí města Trutnov v současnosti vlastnictvím soukromých osob s trvalým bydlištěm v Praze a firmy JURIKOL a. s. sídlící taktéž v hlavním městě.

Lokalita by byla vhodná pro další rozvoj. Jednou z variant je oživení projektu ze 30. let 20. století, který byl lokalizován v blízkosti vývěru Hoferova pramene. Díky rozvoji rekreační funkce Velké Úpy po roce 1989 by lokalita mohla sloužit i jako informační místo o pramenech v Krkonoších a významu vody v krajině.

9.2 Region Královédvorsko

9.2.1 Dvůr Králové nad Labem

Dvůr Králové nad Labem je druhé největší město v okrese Trutnov a leží v Královédvorské kotlině, která je obklopena Zvičinsko-kocleřovskými hřbety. Historie vzniku města sahá pravděpodobně až do druhé poloviny 12. století, kdy byla jako strážný bod na vojenské stezce postavena osada Dvůr. První zmínka o obci pochází z roku 1270. Během 18. a 19. století zažilo město největší rozvoj jako středisko obchodu a řemesel. Právě z této doby pochází i první zmínky o malých lázních ve Dvoře Králové. Již v 18. století zmiňuje výskyt několika pramenů v oblasti Dvora Králové nad Labem Bohuslav Balbín (Balbín, 1986).

V této oblasti se dle *Encyklopedie* (Burachovič, Wieser, 2001) nacházely tři lázeňské lokality, které již v současnosti nefungují. První lokalitou jsou tzv. Lázně v Údolíčku, které se nacházely na západním okraji města na území dnešní zoologické zahrady (safari). Výskyt pramenů byl pravděpodobně vázán na údolí říčky Netřeba, jejíž původní tok se v současnosti dochoval pouze v nejzápadnější části údolí, zbytek koryta řeky byl uměle přetvořen pro účely zoologické zahrady. Bylo zde vytvořeno několik zahradních jezer a jezírek, které kopírují linii původního toku. Přesné umístění budov lázní však není známo, budovy nejsou zachovalé. Pro další rozvoj a perspektivy do budoucna souvisí s aktivitami zoologické zahrady. Pro vybudování lázeňského místa se lokalita nejeví jako perspektivní.

Druhá lázeňská lokalita je vázaná také na oblast v Údolíčku. Jako Lázně sv. Matěje je tato lokalita zmiňována v roce 1920. Pravděpodobná poloha bývalých vanových lázní je níže v údolí, kde se dnes nachází koupaliště. Poblíž vodního toku kdysi stávala socha Mojžíše, která však byla zničena ve druhé polovině 20. století při opravách blízké studny. Přesné datum zániků těchto lázní není známo, avšak na konci 20. století byla u pramene postavena hospoda U Matěje a letohrádek (tzv. Lusthaus) (Burachovič, Wieser, 2001, Dvůr Králové – Mánesova, 2015, [online]). V současnosti se zde v aleji nachází řada obytných domů včetně rodinného domu č. p. 362 (bývalá hospoda U Matěje), která je dle katastru nemovitostí v soukromém vlastnictví. Perspektiva do budoucna by mohla být například v obnovení vodních zdrojů v podobě veřejně přístupného místa pro jímání vody.

Třetí lokalita je umístěna přibližně 6 km severovýchodním směrem od města u obce Kocbeře. I když se těmto lázním přezdívalo Královédvorské lázně, pro jejich umístění budou charakterizovány zvlášť.

Obr. 16. Hospoda U Matěje (č. p. 362) na dobové fotografii z roku 1920. (zdroj: Dvůr Králové – Mánesova, 2015, [online])

Obr. 17. Pohlednice z roku 1905: Pozdrav z Údolíčka. (zdroj: Dvůr Králové – Údolíčko, 2014, [online])

9. 2. 2 Kocbeře – Janská Studánka

Zhruba 4 km vzdušnou čarou od města Dvůr Králové nad Labem se rozprostírá obec Kocbeře, která je tvořena třemi obecními částmi: Kocbeře, Nová Ves (na jihovýchod) a Nové Kocbeře (na severovýchod). Na severu obce je součástí Nových Kocbeří bývalá lázeňská osada nazvaná Janská Studánka. První zmínka o těchto lázních pochází z roku 1506, ve stejný rok byly založeny Královédvorské lázně zvané Johannesbad (Janská studánka), pravděpodobně se jedná o tytéž lázně. U zdejší léčivé studánky byla v roce 1671 postavena i kaple sv. Jana Křtitele, která místu dala název. Dalším pseudonymem této lokality jsou Lázně U Berana, které zde byli v provozu ještě v roce 1837, což je také rok poslední písemné zmínky o funkčnosti lázní. Lázeňský areál zahrnoval několik budov sloužících pro ubytování rekreantů, hostinec, altán a plavecký bazén (Burachovič, Wieser, 2001). Dle dobových fotografií zde ještě ve 20. letech 20. století fungovaly jehličnaté, kyslíkové a uhličitě lázně s vanovými koupelemi, v provozu byl i hostinec U Berana. V 80. letech 20. století byl areál využíván pro účely letních táborů.

Současný stav areálu a lázeňských budov je tragický. Zachována je stará lázeňská budova s novou přestavbou, o kousek dál stojí obytný dům, altán a vyschlý plavecký bazén. Areál byl po privatizaci uzavřen a oplocen. Pozůstatkem po konání letních táborů jsou zarostlé dřevěné chatky nedaleko oplocení. Vlastnické právo k pozemku, na kterém stojí bývalé budovy lázní, má společnost CARLA spol. s r. o. ze Dvora Králové nad Labem. Část pozemku je chráněna zemědělským půdním fondem. Z terénního průzkumu bylo zjištěno, že je dnes areál využíván například pro trénink airsoftového týmu z Dvora Králové nad Labem. S ohledem na zanedbanost areálu by oživení bylo přínosné, zejména pro obec, a do budoucna by mohlo být velmi perspektivní. Projekt spojený s celkovou revitalizací areálu by mohl úspěšně navázat na lázeňskou tradici lokality.

Obr. 18. Zdevastovaný areál Janské Studánky.
(zdroj: Koutský, 2013, [online])

Obr. 19. Dobová fotografie Janské Studánky
z roku 1925. (zdroj: Kocbeře – Janská
Studánka, 2014, [online])

9. 2. 3 Kocléřov

Kocléřov je část obce Vítězná, která se nachází přibližně 5 km severně od Dvora Králové nad Labem. Na tomto místě se nachází pramen s vodou, která je pravděpodobně léčivá. V roce 1848 zde lidé našli pramen vody, a to na popud snů slepé ženy, které se vrátil zrak po užívání vody z objeveného pramene. Místa pramenů a studánek jsou často spojena se zázraky a stávají se poutními místy, tak tomu bylo i u Kocléřova. Místo vývěru pramene bylo později zastřešeno a přeměněno ve studnu, ze které lidé čerpali vodu. Současně zde byla postavena i kaplička a v roce 1892 kostel Navštívení Panny Marie s širokým kamenným schodištěm. Poutní místo U Studánky se nachází zhruba 1 km po silnici na západ od Kocléřova. (Burachovič, Wieser, 2001, Mariánské poutní místo, 2016, [online]) Kostel i kaple je nyní dle katastrálního úřadu ve vlastnictví státu.

Obr. 20. Kostel Nanebevzetí Panny Marie.
(zdroj: Majerová, 2016)

Obr. 21. Kaple a studna s pramenem
v Kocléřově. (zdroj: Majerová, 2016)

9. 2. 4 Kuks – lázně a hospital

Obec Kuks se nachází 6 km na jihovýchodě od Dvora Králové nad Labem v údolí řeky Labe. Vznik této obce je pravděpodobně spjat s rýžováním zlata. Dolování zlata dalo také název obci – *kuks*, též, *kukus* neboli *kux* je podle některých zdrojů určitý podíl z výnosu dolu, nebo také název pozůstatku tavby rudy. Kdy přesně byla obec založena, však z pramenů známo není. Jisté však je, že kromě zlata se tu vyskytoval i další pramen bohatství – voda. (Historie obce, 2002, [online]) Dle Halíka (1905) zde na základě pověstí vyvěraly **tři prameny** vody. Jeden z pramenů přitékal do Kuksu od severu, druhý od východu a třetí ze západu. Lidé znali léčivou sílu těchto pramenů již delší dobu, do vřídels se chodili koupat převážně v létě a často prý bývali zbaveni nemoci, nebo byly alespoň zmírněny její projevy. V té době byla pravděpodobně vyhloubena i tzv. Knížecí studně, která byla 36 m hluboká. Avšak protože voda obsahovala značné množství železa, síry ledku, kamence a pryskyřice, lidé ji přestali pít a studně byla částečně zavalena.

V roce 1692 se majitel panství hrabě František Antonín Sporck rozhodl opět zpřístupnit pramen, opatřil několik kamenných van ke koupání a nad pramenem vystavěl dřevěnou mariánskou kapličku. **V roce 1694** nechal prozkoumat léčivost vody z pramene, kterému se tenkrát říkalo *Zlatá žíla*. Výsledky studie byly příznivé a stavba lázeňského areálu mohla začít. Při stavbě se Sporck nechal inspirovat jak tuzemskými lázněmi – Karlovými Vary, tak zahraničními zámky a zahradami – především pak francouzskými. Na místo původní dřevěné kaple byla vybudována nová kamenná kaple Nanebevzetí Panny Marie, za kterou stával domek, kde se voda ohřívala a dále čerpala do kovových stáčíren. Odtud byla dále uměle odváděna podzemními rourami do lázeňského domu. Ten byl pod vřídlem vystavěn ještě v roce 1692 a v roce 1704 byl přestavěn na kamenný dům s deseti koupelnami v přízemí a se Sporckovou rezidencí v prvním patře. Lázeňskému domu se později začalo říkat také zámeček. Již tenkrát byla voda do domu přiváděna poměrně moderními technologiemi. Voda vedla do lázní pod zemí dvěma potrubími, z nichž jedno vedlo teplou a jedno studenou vodu. Hosté v lázních si tak během koupele mohli regulovat teplotu vody. Vedle Sporckových lázní pak byla postavena řada domů pro ubytování hostů. V okolí se rozprostíralo několik zahrad s vodotrysky, sochami, altány a galeriemi. Od zámku vedlo dolů k řece široké schodiště, po jehož stranách stékala voda z pramene v kaskádách. Schodiště bylo také doplněno o dvě sochy Neptuna (vládce moře). Pod schody, v těsné blízkosti řeky Labe byl prostor pro zábavu a tanec. V roce 1699 byl také vystavěn hostinec Zlaté slunce, které se později stal i úřední budovou. Vedle něj vyrostlo o tři roky později i divadlo pro pobavení hostů. Čím více se do lázní sjíždělo rekreantů, tím více bylo zapotřebí větších prostor pro ubytování. Po vzoru původních domů tak

byly vystavěny další podél řeky Labe v několika stupních nejen pro lázeňské hosty, ale i pro služebné a řemeslníky. (Halík, 1905, Burachovič, Wieser, 2001)

Dle údajů od Halíka (1905) bylo **na druhé straně řeky** za mostem, který navazoval na schodiště vedoucího od zámku, tzv. rejdiště. To byl protáhlý obdélník sloužící pro gymnastická cvičení. Opět bylo obklopeno množstvím soch (trpaslíků). Uprostřed se pak nacházely dva velké trojboké obelisky. Za rejdištěm dále od řeky byla pro relaxaci hostů postavena besídka s vodotrysky a sochami. Na svahu stranou se také nacházel domek filozofů s knihovnou a čítárnou. Od rejdiště vedlo lipové stromořadí nahoru po svahu až ke kostelu, který tvořil základ dnešního hospitálu Kuks. Celý areál kukských lázní byl esteticky doplněn barokními sochami, které tak trochu v současnosti sebraly slávu zdejším léčivým pramenům. Jedná se o významná díla Matyáše Bernarda Brauna. O lázních jako takových je poslední zmínka z roku 1837, kdy už však byly označeny jako dávno zaniklé. Lázně zanikly pravděpodobně ještě v první polovině 18. století (Burachovič, Wieser, 2001). Přibližně 2 km na západ od Kuksu bylo postaveno další Braunovo dílo – Betlém. U něj se v lese nachází tzv. *Jakubova studna*, která byla upravena a je dnes součástí sochařských děl Brauna.

Obr. 22. Kaskádovité schodiště s tekoucí vodou, nahoře po obou stranách sochy Neptuna. (zdroj: Majerová, 2016)

Obr. 23. Pohled na hospitál Kuks z místa, kde původně stál zámek, vpředu bývalé lázeňské budovy. (zdroj: Majerová, 2016)

Již v roce 1696 se hrabě F. A. Sporck rozhodl vystavět na svém panství areál pro vojenské veterány – dnes označované jako **hospitál Kuks**. Jako místo pro jeho výstavbu byl vybrán pravý břeh řeky Labe, naproti kukským lázním. Sám hrabě totiž pocházel z rodiny císařského generála. Stavba hospitálu začala v roce 1707, kdy se začal budovat kostel Nejsvětější Trojice. Současně s kostelem se stavěly také ostatní budovy po obou stranách chrámu. Byl to špitál a křídlo určené pro chovance hospitálu. Uprostřed se zřizovala zahrada a za ní později vznikl hřbitov s kaplí. Vpředu hospitálu na terase byly v roce 1720 umístěny sochy Ctností a Neřestí

od Matyáše Bernarda Brauna. Zprovoznění hospitálu se však hrabě nedožil. Zemřel v roce 1738 a špitál byl otevřen o pět let později jeho dcerou Annou Kateřinou. Ta do hospitálu přivedla Řád milosrdných bratří, kteří zde zřídili lékárnu U Granátového jablka. Tato lékárna byla druhou nejstarší apatykou ve střední Evropě. Hospitál fungoval až do roku 1938, kdy musel být kvůli Mnichovské dohodě opuštěn. Následně se zde vystřídal sklad majetku, hospodářská škola, polepšovna pro mladistvé nebo útulek pro německé ženy a děti. Po druhé světové válce byla budova pod správou ONV v Jaroměři. Jedno křídlo sloužilo do konce 60. let jako léčebna pro dlouhodobě nemocné. Areál hospitálu tak postupně chátral. První kroky k jeho obnově začaly až koncem 50. let 20. století, kdy byly sochy Ctností a Neřestí přesunuty do nemocnice. Roku 1995 byl hospitál vyhlášen národní kulturní památkou.

Rekonstrukce budovy začala až v roce 2010, kdy odstartoval projekt *Kuks – Granátové jablko*, který byl realizován v rámci Integrovaného operačního programu pro období 2007 – 2014. V rámci projektu došlo k celkové obnově hospitálu a jeho okolí. Přičemž hlavní stavební práce probíhaly v letech 2013 – 2015 (Realizační fáze projektu, 2016, [online]). Během oprav byla budova veřejnosti nepřístupná. Opravena byla špitální zahrada, obě křídla budovy, schodiště, nádvoří i terasa. K restaurování se přidalo také technické zázemí i kanalizace. V březnu roku 2015 byl obnovený areál otevřen pro veřejnost a dodnes slouží především jako regionální vzdělávací středisko. Partnery projektu se stali i nájemníci budovy (Farmaceutická fakulta Univerzity Karlovy, občanské sdružení Siduri a soukromý poskytovatel občerstvení).

Revitalizací Kuksu se zabývá nezisková organizace – obecně prospěšná společnost **Revitalizace KUKS**, jejímiž hlavními aktéry jsou Královéhradecký kraj a obec Kuks, kteří se výrazně podílejí na jejím financování. Cílem revitalizace je především zkvalitnění turistické infrastruktury a zajištění aktivit vedoucích k rozvoji Kuksu a jeho okolí. V rámci této organizace byl zpracován například projekt *Kuks – Braunův kraj*, který je realizován Regionálním operačním programem NUTS II Severovýchod (ROP SV). Cílem projektu bylo rozšíření nabídky turistických služeb a propagace Braunova Betlému. Mezi aktivity projektu patřil vznik informačního centra, vytvoření propagačních materiálů a reklamního spotu, vybudování naučné stezky *Šporkův Kuks* a propagace projektu na veletrzích cestovního ruchu. Partnery projektu se stalo několik subjektů působících nejenom na území Královéhradeckého kraje (Podzvičinsko, o. s., Národní památkový ústav, Sdružení Český ráj, Agentura pro rozvoj Broumova aj.). Projekt byl ukončen na konci roku 2014 (Braunův kraj, 2016, [online]).

PROSTOROVÉ ROZMÍSTĚNÍ LÁZNÍ KUKS S HOSPITÁLEM

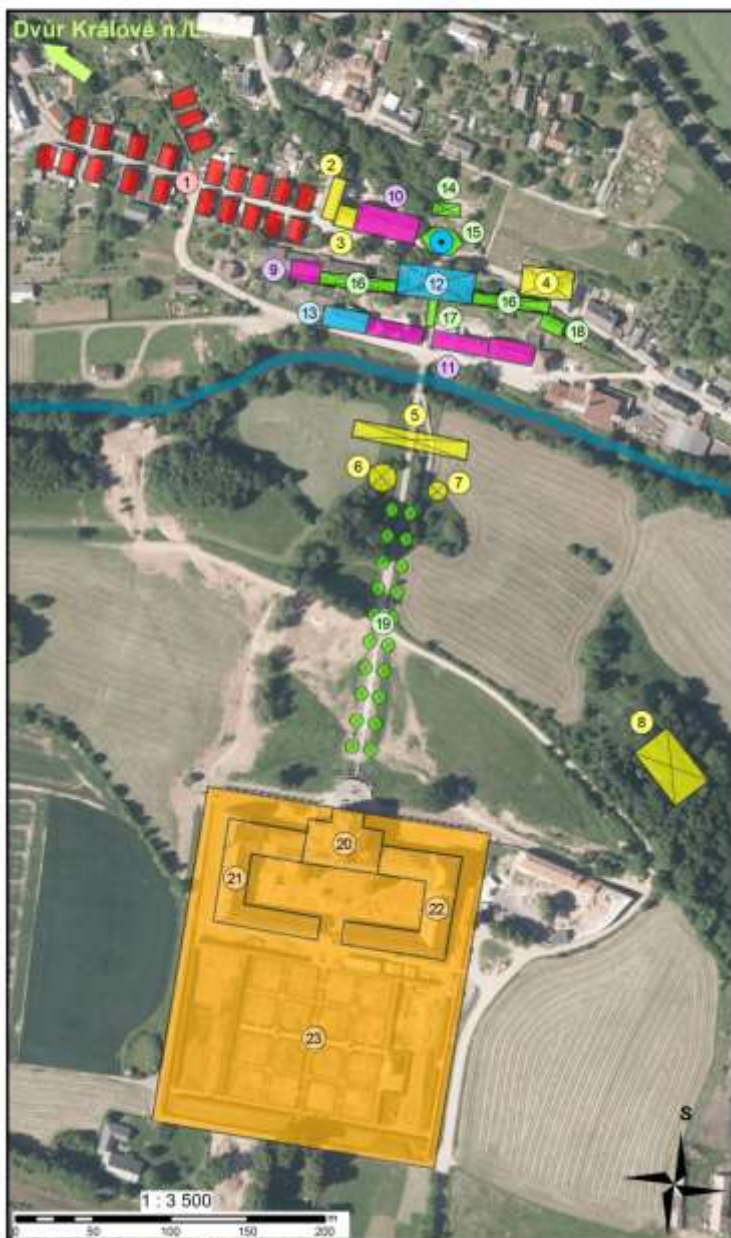
během působení F. A. Sporcka + přístavěný hospital

Vodstvo

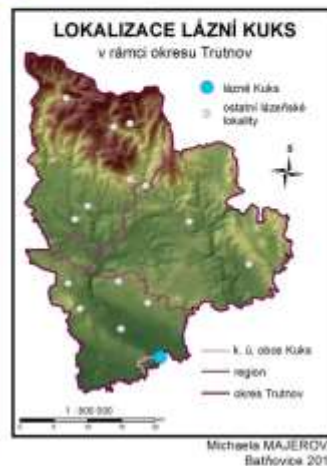
- pramen
- řeka Labe

Stavby

- dochovalé
- kulturní prvky
- ubytování pro hosty
- hospital
- nedochovalé
- lázeňské budovy
- domy pro obyvatelé
- ostatní prvky

- 1 domy obyvatel a řemeslníků
- 2 hostinec
- 3 divadlo
- 4 chov koní
- 5 rejdiště/závodíště
- 6 besídka/biliár
- 7 holubník
- 8 dům filozofů (Bílý dům)
- 9 ubytování pro vzácné hosty
- 10 hostinec Zlaté slunce
- 11 ubytování pro hosty
- 12 zámek s lázněmi
- 13 malé lázně pro chudý lid
- 14 dům na ohřívání vody
- 15 kaple Nanebevzetí Panny Marie
- 16 otevřená siřepová chodba
- 18 panská kuchyně
- 17 kaskádové schodiště
- 19 lipová alej
- 20 kostel Nejsvětější Trojice
- 21 západní křídlo hospitalu
- 22 východní křídlo hospitalu
- 23 zahrada hospitalu

Obr. 24. Prostorové rozmístění budov a krajinných prvků lázní Kuks v historických hranicích lázní – historické a současné využití. (zdroj dat: Hancke, Bohadlo, 2002, Halík, 1905)

K rekonstrukci dvou významných budov bývalých lázní došlo v rámci projektu *Braunův kraj II.* Tento finančně náročnější projekt zrealizoval vznik turistického informačního centra, výstavních prostor, multimediálního sálu, stravovacího zařízení a ubytovacích kapacit. Jedna z budov byla zařazena do seznamu národních kulturních památek a druhá se nachází v památkové rezervaci. Jsou to bývalé lázeňské domy na břehu řeky Labe. Projekt byl spolufinancován Evropskou unií z Evropského fondu pro regionální rozvoj v rámci ROP SV a byl ukončen v prosinci roku 2014 (Braunův kraj II., 2016, [online]).

Ze státního zemědělského intervenčního fondu v rámci Programu rozvoje venkova získala organizace *Revitalizace KUKS* finanční prostředky pro opravení schodů, studánek a soch v Kuksu. Mezi hlavní aktivity projektu patřilo opravení dvou historických schodišť se sochami a dvou kamenných studánek. Tento projekt byl dokončen v roce 2014 (Záchrana památek, 2016, [online]).

Důležitým aktérem rozvoje Kuksu je také *Hospitální nadace Františka Antonína hraběte Sporcka v Kuksu*, která byla založena právě Sporckem již v roce 1696. I přes komplikované obnovení právního statusu, který byl násilně přerušena totalitní mocí, působí tato nadace opět od roku 1999 (Hospitální nadace, 2016, [online]). Nadace zprostředkovává projekty na podporu kultury, vzdělávání, výchovy, výzkumu nebo například kvality života. V rámci nadace byl realizován například projekt *Výtvarný seminář Kuks – Granátové jablko* nebo *X. ročník celostátní výtvarné soutěže*.

O budoucí rozvoj areálu Kuks je dobře postaráno organizací *Revitalizace KUKS, o. p. s.*, která aktivně získává dotace z Evropské unie ve spolupráci s několika dalšími subjekty Královéhradeckého kraje a okolí. Velkým potenciálem místa je především okolní příroda, historické památky, kulturní prostředí a také potenciální sportovní využití v podobě cyklostezky vedoucí údolím Labe. Mezi silné stránky Kuksu patří také vysoká návštěvnost, zájem veřejnosti a dobrá dopravní dostupnost obce z krajského města. Dokončená rekonstrukce a čerpání financí z dotačních programů je pro Kuks velkou příležitostí. Budoucnost Kuksu může být však ohrožena především postavením cestovního ruchu ve vládních záležitostech a také minimální spolupráce místních obyvatel. Byla jsem seznámena s územně plánovacími dokumenty obce, které ovšem problematiku ochrany vodních zdrojů a toků neřeší.

9. 2. 5 Lázně pod Zvičinou

Nedaleko obce Bílá Třemešná přibližně 7 km severozápadním směrem od Dvora Králové nad Labem vyvěrá pod vrchem Zvičina čirá voda s léčivou silou. Právě po nedalekém vrcholu Zvičina (671 m n. m.) byly pojmenovány zdejší lázně. Založení lázní pod Zvičinou předcházelo objevení pramene, ke kterému se vztahují dokonce tři pověsti. První z nich je zasazena do období Třicetileté války. Na svazích Zvičiny se prý tenkrát utábořila švédská vojska a jeden z vojáků si vodou z pramene na kraji lesa čistil své rány, které se mu velmi rychle hojily. Tuto pověst potvrzuje i fakt, že v roce 1646 se odehrála bitva se Švédy u Dvora Králové nad Labem (Engelen, Martinek, 2015). Druhá pověst se odehrála o dvě stě let později při prusko-rakouské válce, kdy byl pravděpodobně objeven pramen zázračné vody na svazích obsazení Zvičiny. Místní rodáci mají objevení pramene spojené s uzdravením poloslepé ženy, která dennodenně nosila oběd svému manželovi – dřevorubci na vrch Zvičina a během své cesty se osvěžovala ve zdejší studánce. V 19. století putovalo ke studánce hodně lidí z okolí, pili a odnášeli si vodu domů. Studánka se stala poutním místem, které bylo propojeno i s nedalekým poutním místem Koclěřov (viz *Koclěřov*). Studánce se začalo říkat Mariánská studánka, dle patronky pramene Panny Marie.

Pravděpodobně někdy po roce 1876 začal u Mariánské studně prodávat občerstvení poutníkům syn statkáře Hetfleische z Dolní Brusnice, který byl ze statku vyplacen před bratrovou svatbou. Zanedlouho na to nechal vedle pramene vystavět dřevěnou mariánskou kapličku. Johann Hetfleisch se po deseti letech oženil a spolu s ženou postavil na pozemku vedle kapličky hostinec, o kterém se již během stavby mluvilo jako o lázních. Rok 1886 je datován jako **založení lázní pod Zvičinou**. Stavba hostince se nechala inspirovat nedalekými lázněmi U sv. Jána (viz *Kocbeře – Janská studánka*) a lázněmi U Matěje (viz *Dvůr Králové nad Labem – Lázně u sv. Matěje*). Lázně zahrnovaly kabiny se dřevěnými vanami na koupele, parní kabiny a sprchové kabiny. Voda byla přiváděna dřevěnými rourami ze studně a měla prý příjemnou chuť. Koupele byly borovičné nebo aromatizované bylinami z lesa. Vedle studánky byla posléze vybudována zvonička a několik stánků pro poutníky. Na vrchol Zvičina se začaly pořádat túry za čerstvým vzduchem a krásnou přírodou i z Prahy. Lázně se nacházely na cestě spojující Bílou Třemešnou a vrchol, takže se zde bylo příhodné místo pro zastavení pocestných. Na začátku 90. let 19. století byla dřevěná kaplička vyzděna a začaly se zde pořádat i bohoslužby.

Obr. 25. Mariánská kaple s osmibokou kaplí v pozadí. (zdroj: Majerová, 2016)

Obr. 26. Osmiboká kaplička nad Mariánským pramenem. (zdroj: Majerová, 2016)

Na přelomu 19. a 20. století se na Zvičíně rozmohlo **lyžařství**. Sportovci se ubytovávali v hostinci (čtrnáct pokojů), protože v chatě postavené Klubem českých turistů na vrcholu byla malá kapacita. V zimě 1909/1910 byla kvůli špatnému počasí přesunuta soutěž v běhu na lyžích z Ještědu na Zvičinu. Tato událost odstartovala rekonstrukci areálu lázní pod Zvičinou. Johann Hetfleisch nechal za peníze z lyžování vybudovat vedle hostince vilu s třiceti pokoji a hostinec byl rekonstruován na lázeňský hotel. O rok později vytvořil hotel zázemí pro mezinárodní lyžařské závody. Na jaře roku 1911 byla vila s hostincem propojena 60metrovou terasou/kolonádou a lázeňské vybavení bylo přesunuto do vily. Tehdy majitel pořídil ještě osm litinových van ke koupelím. O rok později byl areál opět rozšířen, hotel byl rekonstruován, byl postaven tenisový kurt a hudební pavilon pro letní zábavy (Engelen, Martinek, 2015).

Po skončení 1. světové války, která se lázní pod Zvičinou dotkla jen minimálně, zemřel Johann Hetfleisch a hotelnictví přenechal synovi Františkovi. Od roku 1922 (rok přepsání lázní na syna) zažíval areál lázní největší rozmach (Engelen, Martinek, 2015). Z dobových pramenů se dočteme, že roku 1920 byly lázně vedeny jako klimatické lázně s různými druhy koupelí a léčila se zde chudokrevnost, nervové nemoci a nemoci dýchacího ústrojí (Burachovič, Wieser, 2001). Do lázní musela být předem podaná rezervace, v létě se zde konaly jazzové večery, v zimě se lyžovalo a lázně celoročně praskaly ve švech. V hostinci s hotelem pracovalo přes

dvacet zaměstnanců. V meziválečném období bylo hotelnictví a lázeňství v Bílé Třemešné velmi ceněno, kvůli poválečné ekonomické krizi došlo k redukci textilního průmyslu, který měl v Podkrkonoší velký význam. Větší a větší slávy se dočkalo i lyžařství na Zvičině, byl zde postaven skokanský můstek a často se zde pořádaly lyžařské závody. V areálu se dokonce začalo stavět koupaliště, které bylo dokončeno v roce 1933. Tzv. Tyršovo koupaliště, napájené vodou ze studně, mělo 25 m x 40 m a od písčité pláže se postupně svažovalo až do hloubky 3 m (Engelen, Martinek, 2015). Ve svahu nad penzionem byly postaveny vyhlídkové terasy propojené schodišti a Mariánský pramen byl zastřešen osmihranným pavilonem. Voda ze studánky byla podchycena do rezervoáru pod ním a nadále zásobovala lázeňské budovy. Pavilonek byl postaven místo původní dřevěné kapličky. V 20. letech 20. století byla kapacita hotelu rozšířena z padesáti na osmdesát pokojů a přistavěny byly také garáže (Engelen, Martinek, 2015). Meziválečné období by se pro lázně dalo považovat za nejslavnější. Mohli byhcom říci, že jako dárek k padesátému výročí založení lázní získali Hetfleischovi zpět svůj ztracený statek v Dolní Brusnici. František jej nechal odkoupit v roce 1937. Necelý rok na to však obec Dolní Brusnice společně s lázněmi pod Zvičinou přešla do Velkoněmecké říše.

Obr. 27. Hlavní budova lázní pod Zvičinou.

(zdroj: Majerová, 2016)

Obr. 28. Kolonáda spojující budovy hotelu.

(Zdroj: Majerová, 2016)

Během 2. světové války přišel lázeňský hotel o klientelu, protože většina rekreatantů pocházela z Čech. Lázně se tak dostaly do období poklesu prosperity. Usadila se zde německá armáda, především pak ranění důstojníci, kteří se zde rehabilitovali. Po bombardování německých obcí Angličany došlo k přesunu dětí z postižených oblastí do táborů budovaných po celém Protektorátu Čechy a Morava a jeden takový dětský tábor byl vybudován i pod Zvičinou. Pobývalo zde zhruba sto třicet dětí ve věku 10–14 let. Situace na nově nabitém statku byla obdobná jako v lázních. Většina zaměstnanců obou zařízení byla českého původu, ti zde již nadále nepracovali a jako pracovní síla sem byli posíláni váleční zajatci a civilisté z okupovaných

zemí. V hotelu i na statku tak pracovali Poláci, Ukrajinci nebo Francouzi. Syn majitele lázní byl odvelen na východní frontu, ze které se bohužel živý nevrátil. Po skončení války se panu Hetfleischovi nepodařilo vzkřísit prvorepublikovou slávu hotelu. I když byl v meziválečném období majitel brán jako Čech, po 2. světové válce bylo jeho zařazení do společnosti skrz jeho německé předky komplikované. Po válce byla rodina Hetfleischů brána jako českoněmecká a po dlouhém procesu rozhodnutí a odvolání, byl jejich majetek zkonfiskován. Rodina se musela vystěhovat z lázní do provizorního bydlení na výminku u jejich bývalého statku. Po několika sporech s majiteli statku se však přestěhovali zpátky do vily u lázní, odkud později museli odejít. Nakonec si od známého pronajali chalupu v Horní Brusnici, kde se usadili. Pan Hetfleisch se snažil vydělávat na živobytí různými pracemi (např. v kamenolomu, štěrkováním silnic atd.). Nakonec však po náročné práci v roce 1955 zemřel (Engelen, Martinek, 2015).

Po válce přešly lázně pod národní správu a jejich financování tak měl na starosti stát. Díky znárodnění průmyslu do vlastnictví státu přešly i banky, pojišťovny, doly, průmyslové podniky aj. Lázně byly v roce 1946 přejmenovány na **Zotavovnu ROH Zdeňka Nejedlého**, který se v lázních často zdržoval během první republiky. Profesor Zdeněk Nejedlý se po 2. světové válce stal ministrem školství a „své“ lázně rád ukazoval i zahraniční klientele. Do zotavovny jezdili na rekreaci i dělníci z továren, dolů atd. Od roku 1950 až do roku 1990 náležel areál lázní „*Revolučnímu odborovému hnutí*“ (ROH), patřil pod „*Střediskovou správu sanatorií a zotavoven ROH*“ v Peci pod Sněžkou. Správcovství zotavovny dostal na starosti Emanuel Silvestr se svou manželkou Marií (sestrou paní Hetflesichové), kteří pracovali v lázních již za první republiky. V roce 1953, kdy zemřel Emanuel Silvestr, přebírala správu zotavovny jeho žena Marie. Za jejich správy se prý podniku dařilo velmi dobře, např. v roce 1955 zde bylo 1 800 rekreantů. V 70. letech 20. století odešla paní Silvestrová do důchodu a správu převzal Bohuslav Pinkas vyučený kuchař. I za jeho správcování lázně prosperovaly a rekreanti byli velmi spokojení. Na konci 70. let 20. století zde bylo sto dvacet lůžek v hlavních budovách, dvanáct lůžek ve srubech a čtyřicet lůžek v chatkách (Engelen, Martinek, 2015). Program pro rekreanty byl zajištěn v podobě hudby, tance, písniček u táboráku, filmů, knih a vzdělávacích přednášek. Hlavním vyžitím byl však sport. V létě se hrál tenis, odbíjená, plavalo se, provozoval se přespolní běh a pěší výlety po okolí. V zimě se lyžovalo, sáňkovalo a hrál se curling. Sporty vyučovaly především známé sportovní osobnosti (např. Karel Palous - odbíjená, Oldřich Kolář - lyžování). Také byl v roce 1975 zrekonstruován malý skokanský můstek u areálu, na kterém se trénovali skokani na lyžích. Dnes je zde vyhlídková věž. V 80. letech 20. století převzal správcovství František Vejvoda (výčepník) na popud bývalého správce, ovšem v polovině 80. let odešel a správcovství se zde začalo velmi často střídat. Po privatizaci národních podniků v roce 1989 bylo financování lázní v krizi, objekt byl opuštěn a postupně začínal chátrat.

S lázněmi také souvisela historie ostatních pramenů v okolí, protože Mariánský pramen nebyl jediným. Z Hořic na Zvičinu byla vybudována nová stezka propojující několik zdejších pramenů. Nejvýznamnějším mezi nimi byla **Masarykova studánka**. Skála, ze které voda vyvěrala, byla vytesána v roce 1923, a do ní vložen kamenný drak, zpod něhož vytékaly tři prameny pomocí drenážních rour (Engelen, Martinek, 2015). Během 2. světové války byl ovšem drak poničen, pravděpodobně německým obyvatelstvem, protože oblast Zvičiny se nacházela na rozhraní českých zemí a německých Sudet. Dnes je Masarykova studánka kulturním dědictvím obce Třebihošť a v roce 2014 byla opravena, voda z ní už ovšem nevytéká.

Obr. 29. Současný stav Masarykovy studánky.
(zdroj: Majerová, 2016)

Obr. 30. Čerpání pramenité vody z Mariánské studánky dnes umístěné v hlavní budově.
(zdroj: Majerová, 2016)

Současnost a revitalizace areálu

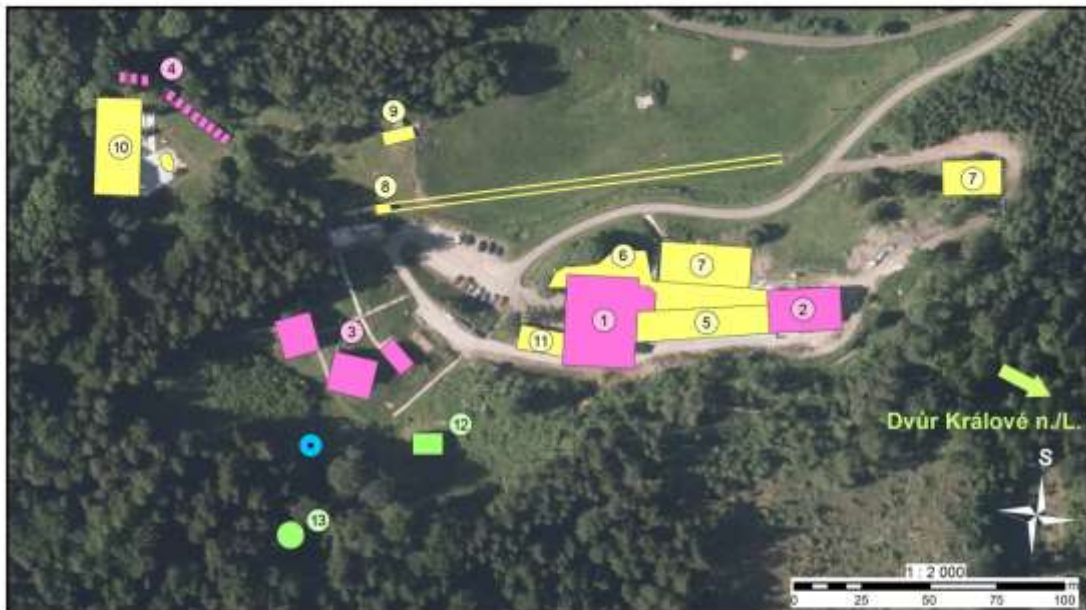
Z informací, které poskytla současná majitelka Hotelu ood Zvičinou, vyplývá, že tři roky po privatizaci hotel chátral, až v roce 1992 byl předán společnosti **OREA**, která ho nabídla k pronájmu. Provozu hotelu se ujala společnost „**INJEKTION s.r.o.**“. Do hotelu bylo investováno mnoho finančních prostředků, především pak na rekonstrukci pokojů a jejich sociálního vybavení. V roce 1994 se však majitelé společnosti rozhodli vrátit ke své původní profesi – zemědělství. Společnost **INJEKTION s.r.o.** byla totiž původně firma pro obchodování se zemědělskými produkty mezi Československem a Nizozemím, která vznikla po roce 1989. Její členové byli Milan Janoušek, Bas Engelen, a Geert Kiers. Pouze jeden z původních členů firmy

se svou dcerou se rozhodl pro odkoupení hotelu od společnosti *OREA*. Byl to Bas Engelen a Nancy Engelen (současná ředitelka hotelu) za pomoci investora z Nizozemska. Investor ovšem za koupí hledal pouze zisk a až po několika letech (v roce 2007) se jim podařilo podíl investora vykoupit. Hotel se tak dostal do značné finanční krize. Od roku 1994 je ředitelkou společnosti *SALAGRO* s.r.o. provozující hotel, paní Nancy Engelen. Nová majitelka hotelu se pustila do rekonstrukcí nejen hlavní budovy, ale i celého areálu.

Celý hotel prošel v posledních letech rozsáhlou rekonstrukcí. Dnes má **hotel** kapacitu dvacet devět jedno- až pětilůžkových pokojů celkem pro osmdesát devět osob. V roce 2005 prošel rekonstrukcí kompletní systém vytápění hotelu a o tři roky později byla vybudována vlastní čistička odpadních vod. V roce 2010 začala být opravována **kolonáda** spojující dvě budovy hotelu. U jejího vchodu se od roku 2012 nachází informační centrum, hlavní část kolonády slouží jako sál pro různá školení, konference, oslavy a svatby. Terasy okolo hotelu jsou dnes také zrekonstruovány a je z nich nádherný pohled do podhůří Krkonoš. V recepci hotelu u informačního centra se dnes nachází kopie původní **Mariánské studně**, ze které je možné natočit podzvičinskou vodu. Voda byla dokonce certifikována jako Regionální produkt Podkrkonoší. Původně však vytékala ze studně nad hotelem skrz bronzového hada z roku 1928. Hotel i nedaleké koupaliště je napájeno vodou z Mariánského pramene. **Koupaliště** bylo také upraveno a dá se využívat jako přírodní lesní bazén napájený čistou přírodně modrou, avšak ledovou vodou. V roce 2012 bylo dokonce vybudováno malé dětské koupaliště se slanou vodou. Přímo pod kolonádou se nachází **tenisový kurt**, který byl také v roce 2012 opraven a jeho původní antukový povrch byl nahrazen umělým. **Kaplička** zasvěcená Panně Marii byla ještě nedávno v dezolátním stavu. Její střecha a okna byly mimo jiné poničeny během vichřice Emma v roce 2008. Střecha byla opravena ještě tentýž rok, novou omítku a okna pak kaplička dostala rok poté. Vnitřek byl vyzdoben malbami křížové cesty. Od roku 2013 je kaplička napojena na elektřinu, konají se zde svatební obřady a např. velikonoční mše. S areálem bývalých lázní také souvisí **lyžařský areál**. I když hora Zvičina nemůže konkurovat nedalekým Krkonoším, snaží se tu majitelé hotelu vytvořit zajímavou oblast pro zimní sporty. Lyžování u hotelu je zaměřené především pro děti, je tu dětský vlek i provazový vlek. V zimě vyveze lyžaře až na začátek zvičinské sjezdovky rolba. V areálu se také nachází dva rekreační **apartmány** (bývalé okály), které jsou vybavené kuchyňskou a příslušenstvím. Nachází se zde také multifunkční dětské hřiště, relaxační zóna s dřevěnými venkovními koupelovými sudy (HOT-TUB), cykloservis v letní sezóně a skiservis v zimní sezóně. Projekt revitalizace Hotelu pod Zvičinou zahrnující rekonstrukci kolonády, koupaliště a vybudování letní i zimní infrastruktury je realizován za přispění prostředků státního rozpočtu České republiky za přispění z programu Ministerstva pro místní rozvoj ČR.

LÁZNĚ POD ZVIČINOU

součást obce Dolní Brusnice

Stavby

ubytování	sport, relaxace	ostatní
① hotel (hl. budova)	⑤ kolonáda	⑫ kaple Panny Marie
② hotel	⑥ terasy	⑬ osmiboká kaple
③ bungalovy (okály)	⑦ hřiště	● Mariánská studánka
④ chatky	⑧ lyžařský vlek	
	⑨ vyhlídka (mústek)	
	⑩ koupaliště	
	⑪ koupelové sudy	

Michaela MAJEROVÁ
Baňovice 2016

Obr. 31. Plán areálu lázní pod Zvičinou. (zdroj: Majerová, 2016)

9. 2. 6 Mostek

Obec Mostek leží při hranicích okresu Trutnov s okresem Jičín zhruba 10 km severozápadním směrem od Dvora Králové nad Labem. Přibližně 3,5 km na jihozápad od obce se nachází známější lázeňské místo – lázně pod Zvičinou, o kterých byla zmínka výše. Na západě obce se rozprostírá část zvaná Mostecké Lázně, tento název ji daly bývalé lázně, u kterých se vyskytovaly i prameny pravděpodobně minerální vody. První zmínka o lázních jako takových pochází z roku 1785, kdy se objevují v josefínském katastru (Reil, et al., 2016). Dle záznamů zde vyvěral tzv. Mnišský pramen, neboli *Pfaffenbrunnlein*, což byl vývěr studené (7 °C) prosté vody s obsahem železa vhodné k léčbě. Pramen byl veden v pozinkovaných železitých rourách do lázeňského domu, kde byl čerpán do čtyř kabin se sedmi vanami. Speciálními léčebnými kúrami byly koupele, vzdušné a sluneční lázně. Návštěvnost klimatických lázní se pohybovala okolo sta hostů ročně (Reil, et al., 2016, Burachovič, Wieser, 2001). Nemocemi, které zde byly primárně léčeny, byla především nervová onemocnění, revma a respirační problémy. V prvním desetiletí 20. století byly lázně známé pod německým označením Mostigbad a fungovaly zde klimatická léčebna a klimatické lázně. Z roku 1920 existuje zmínka o těchto lázních s popisem pramene jako zdroje prosté studené vody, léčily se zde záněty dýchacích cest a nervová onemocnění. O desetiletí později zde bylo vybudováno koupaliště a tenisové kurty. Poslední zmínka o lázních pochází z roku 1934, kdy byl jejich majitel Walter Haase (Burachovič, Wieser, 2001). Přesné datum zániku lázní jako takových nám není známo.

Dnes bychom lázně hledali na lesní cestě ani ne 600 metrů vzdálené od silnice spojující obec Mostek s obcí Horní Brusnice. Budova bývalých lázní je dnes přestavěna a slouží pro účely penzionu Lesní zátiší. Prameny prosté vody se nachází níže pod penzionem, ovšem nejsou přístupné. V okolí penzionu se dnes nachází objekty sloužící k rekreaci obyvatel. Penzion Lesní zátiší je v společném vlastnictví manželů s trvalým bydlištěm v Mostku.

Obr. 32. a 33. Budova bývalých lázní v Mostku – penzion Lesní zátiší (zdroj: Majerová, 2016)

9.3 Region Trutnov a okolí

9.3.1 Trutnov – Dolní Staré Město

Historie okresního města Trutnov je spjata i s lázněmi. Z dobových pramenů se dočteme, že v roce 1831 byly na území Nového Trutnova zmiňovány Lázně sv. Anny. Malé lázně prý vznikly při pramenu prosté vody (Anenský pramen). Pravděpodobně v první polovině 18. století byla u pramene postavena kaplička sv. Anny, která se stala cílem poutníků z dalekého okolí (Burachovič, Wieser, 2001). V knize *Trutnov známý neznámý* (Just, Hybner, 1991) je uvedeno, že místo rozsáhlých přírodních lázní nedaleko chaty Věbrovky s oblibou navštěvovali i obyvatelé Trutnova. Dle tohoto zdroje byla kaplička sv. Anny vybudovaná nad Laderovým pramenem, zda se ovšem jedná o stejný pramen vody, nemůžeme s jistotou říci. Během sedmileté války mezi roky 1756–1763 byly lázně zničeny nepřátelskými vojsky. Annenské lázně prošly přestavbou v roce 1766, byla zde dřevěná budova se šesti malými hostinskými pokoji a s dvanácti koupacími komorami, v blízkosti pramene byla vyhloubena nádrž na vodu. Zájem o tyto lázně byl velký – v červenci a v srpnu roku 1766 tu bylo poskytnuto 1 266 koupelí (Burachovič, Wieser, 2001, Just, Hybner, 1991). Jak dlouho lázně poskytovaly koupele trutnovským občanům, však přesně nevíme. Kaple sv. Anny byla zničena po 2. světové válce. Na Dolním Starém Městě se dnes nachází ulice Anenská, která má pravděpodobně spojitost s tehdejšími lázněmi. Přibližně 2 km na sever se nachází chata Věbrovka.

V knize *Trutnov známý neznámý* (Just, Hybner, 1991) se nachází zmínka také o lidových lázních města Trutnova. O jejich vybudování město usilovalo již od konce 80. let 19. století. Nové sprchové lázně byly umístěny do Barvířské ulice v blízkosti městského pivovaru. Voda byla do budovy lázní přiváděna z kašny na náměstí, to znamená, že se s velkou pravděpodobností nejednalo o vodu s léčivými účinky. Zřízení lázní byl pouze krok pro zlepšení hygienických podmínek pro trutnovské obyvatele. Dle Justa a Hybnera (1991) navštěvovali lázně více muži než ženy. Již ve středověku mělo město Trutnov lázně (mezi Hradební a Školní ulicí), do kterých byla voda přiváděna místním vodovodem z pramenů pod vrchem Šibeník. Lazebníci zde vykonávali horké potíci koupele v dřevěných vanách, kde se prosazovaly zásady tělesné čistoty. V knize jsou dále zmíněny Dianiny lázně v dnešní Polské ulici (konec 19. století), dále veřejné vanové a sprchové lázně v Lipové ulici (1928) a zimní lázně v Palackého ulici (1925) (Just, Hybner, 1991).

Obr. 34. Kaple sv. Anny na dobové fotografii z roku 1926 (zdroj: Just, Hybner, 1991)

9. 3. 2 Malé Svatoňovice – Sedmipramenná studánka

Obec Malé Svatoňovice ležící na úbočí Jestřebích hor se nachází zhruba 10 km východně od města Trutnov. Jméno obce je spojeno především s bratry Karlem a Josefem Čapkem, na jejichž počest bylo v roce 1946 založeno muzeum umístěné na svatoňovickém náměstí v rodném domě Karla Čapka. Dominantou náměstí je barokní kostel zasvěcený Panně Marii, na jehož východní straně byla postavena kaple, která zastřešuje pramen vody.

Osmiboká stavba kaple je na své západní straně směrem ke kostelu otevřená, průčelí je tvořeno třemi půlkruhově klenutými arkádami, které jsou vyplněny mřížemi. Vnitřek kapličky je naplněn vodou z pramene, která protéká sedmi otvory, stěny jsou zdobeny mozaikou z roku 1907 (Historie, 2014, [online]). Ke studánce se tradují pověsti o zázračném uzdravení, kterým předcházelo zavěšení sošky Panny Marie na suchou třešeň nad studánkou. K prvnímu zázračnému uzdravení došlo roku 1715 (pět dní po vyvěšení sošky), kdy voda údajně vyléčila epilepsii a chromé údy jednoho z místních občanů. Rok po tomto zázraku, v červnu 1716, se na sedmi větvích suché třešně objevily květy a na podzim se začervenaly první třešně (Historie, 2014, [online]). Po těchto zázracích se studánka dostala do podvědomí knížat z rodu Schamburg–Lippe, a ti se zasloužili o zřízení lázní a několika lázeňských i církevních staveb.

V dobových pramenech byl první záznam o studánce nalezen v roce 1755, kdy vyšel v Hradci Králové spis s názvem *Sedmipramenná studnice*, kdežto zřídlo léčivé vody bylo popsáno již v roce 1736 doktorem Ferdinandem Částkou ze Sternsteinu. V témže roce vyšlo pojednání od Davida Antonína Nývltů o pramenu jakožto zdroji vody pro pití a koupele, pramen se doporučoval i proti slepotě, chromotě, hluchotě a zimnici. Ovšem již v roce 1009 zde byl postaven kostelík, který se měl s velkou pravděpodobností nacházet v blízkosti léčivých

pramenů vody. V roce 1837 tu již existoval *Mariánský pramen* s lázněmi a hostincem s byty pro lázeňské hosty. Léčily se zde především dna a bolesti nohou, místo bylo velmi oblíbené pro své léčebné účinky. Existují záznamy z konce 19. století, které do tohoto místa zasazují slatinné a klimatické lázně s elektroléčbou, masážemi, dietami, pohybovými terapiemi v terénu a indikací pro léčbu neurózy, revmatismu, již zmíněné dny, chronické zácpy a tuberkulózy. Jako lázeňský lékař zde působil i MUDr. Čapek (otec bratrů Čapkových). Poslední zmínka o léčení nemocí vodoléčbou v Malých Svatoňovicích pochází z roku 1920, kdy zde byla zřízena fyzikálně-dietetická léčebna dr. Kadaníka o patnácti pokojích (Burachovič, Wieser, 2001). Již koncem 18. století se na Jestřebích horách začalo těžit uhlí a rozvoj hornictví konkuroval místním lázním. V meziválečném období již lázně nátlak neunesly a zanikly, jako poutní místo ovšem fungují dodnes. V současné době je vlastníkem stavby Římskokatolická farnost Malé Svatoňovice, ta se snaží o revitalizaci poutního místa. Bližší informace o projektu revitalizace jsou uvedeny v kap. 10.3 Případová studie Jestřebí hory.

Pramen vyvěrající ze sedmi skalních rozsedlin byl později sveden do jednoho místa v kapli, kde je voda vedena trubkami. Jedno z potrubí vede vodu do prostřední arkády kaple, ze které je možné vodu stáčet. V současnosti voda v zimě nezamrzá, protože je mírně radioaktivní a má přibližně stálou teplotu okolo 8 °C (Bergmann, 2016). Vydatnost tohoto pramene není průběžně sledována, avšak podle pamětníků je výtok vody stabilní. Malé kolísání vydatnosti pramene je způsobeno změnami průtoku v jednotlivých trubkách. V únoru roku 2015 byl naměřen průtok z kovového vyústění 0,13 l/s (Bergmann, 2016). Neutrální voda má střední tvrdost a je i středně mineralizovaná. Má nízký obsah dusičnanů, dusitanů, amonných iontů, železa a manganu. Voda má malou oxidovatelnost, která neindikuje žádné bakteriální znečištění (Bergmann, 2016). Na základě limitů pro stanovení pitné vody vyhovuje jak v ukazatelích radioaktivity i chemického složení.

*Obr. 35. Kovové vyústění pramene před kaplí.
(zdroj: Majerová, 2016)*

*Obr. 36. Osmiboká kaple s pramenem. (zdroj:
Majerová, 2016)*

10. Případové studie

10.1 Případová studie Janské Lázně

Nejstarší objekt Janských Lázní byl dle knihy *Janské Lázně: procházka historií města pod Černou horou* (Horák a kol., 2013) železný hamr, místo kterého byl v roce 1485 postaven mlýn. **První lázeňská budova** zde byla postavena v roce 1552 jako příbytek panských lázní. Samotný lázeňský provoz je doložen po třicetileté válce a v 17. století sem zavítalo i mnoho známých návštěvníků z řad šlechty. V roce 1675 připadlo panství rodu Schwarzenbergů, kteří se věnovali přístavbě nových domů a lázeňských zařízení. Správce Janských Lázní usiloval o rozšíření stávajícího bazénu a zvýšení vydatnosti pramenů, které ovšem vedlo ke smíšení teplých pramenů s chladnějšími vodami a zřídlo chladlo. Řešení se dostavilo až s pomocí italského specialisty, který se s podobným problémem již setkal, a zhruba o deset let později zde byly již tři teplá zřídla. Lázeňská místnost zahrnovala dvacet koupacích van, bazén s odděleným vstupem pro muže a ženy a vřídlo vyčleněné pro osoby s kožními nemocemi. Proti původní lázeňské budově byla v 90. letech 17. století vystavěna roubená budova s vytápěním a původní dům byl navýšen o dvě patra (v každém patře pět pokojů). Na přelomu 17. a 18. století se díky věhlasu lázní velmi rychle zvyšovala jejich návštěvnost a bylo nutné vybudovat novou lázeňskou budovu na místě původního mlýna a rozšířit lázeňské místnosti. Během prusko-rakouské a sedmileté války v 18. století však Janské Lázně zasáhl hladomor, nemoci, neúroda a požáry. Po opravě škod lázně opět fungovaly, ale za jejich používání byly účtovány lázeňské poplatky. V roce 1787 prodal poslední Schwarzenberg panství náboženskému fondu (Horák a kol., 2013).

Roku 1790 zakoupili Vlčické panství s Janskými Lázněmi od náboženského fondu Theerové ze Silbersteinu. Za jejich vlády bylo vydáno pojednání o léčivých pramenech v Janských Lázních od Dr. Arnolta (1795). V 90. letech 18. století je v obci doloženo třicet jedna domů a pět ubytovacích objektů pro hosty. V roce 1820 došlo k renovaci hlavní lázeňské budovy s vřídlem. O deset let později se tu již nacházely dva bazény a nová lázeňská budova (s jedním z bazénů), do které byla voda vedena trubkami. Do dvaceti devíti místností s vanami byla dodávána ohřátá léčebná voda taktéž potrubím. Ve 40. letech 19. století přirostla další velká budova a lázeňské domy byly obklopeny dalšími budovami pro ubytování hostů. Po zániku patrimoniální správy v 50. letech 19. století začala nová stavební epocha Janských Lázní. Zájem o léčebné využití vody přilákal mnoho podnikatelů, kteří vycítili příležitost pro seberealizaci a začali poskytovat především ubytovací služby. V roce 1851 vyšly poprvé lázeňské listy (tzv. Kurliste), veřejné prostranství obce bylo zkrášleno a v témže roce byla

pravděpodobně vystavěna i kolonáda. Pro lázeňské hosty byl samozřejmě připraven i kulturní program. Z popisu lázeňských zařízení v roce 1859 můžeme vyčíst, že z vlastnictví Silbersteinů se zde nacházela hostinská budova (dvacet tři pokojů), lázeňská budova (třicet jedna pokojů, třicet šest kabin s vanami a dva bazény), mlýn, domek pro hosty (šest pokojů) a společenská budova (devět pokojů) a v soukromém vlastnictví to byly ubytovací zařízení: Deutches Haus (dvacet šest pokojů, restaurace, čítárna, biliár a klavír), Posthof (třicet dva pokojů, restaurace), Stadt Breslau (dvanáct bytů, restaurace) a Bergschenke (šest pokojů, restaurace) a plánovaná byla také výstavba další budovy s třiceti pokoji. Z tohoto přehledu je možné odvodit ubytovací kapacitu celého lázeňského střediska na přibližně sto osmdesát pokojů pro hosty. Například dle lázeňských listů navštívilo v roce 1868 přes 1 000 hostů a v roce 1874 již okolo 2 000 hostů (Horák a kol., 2013). V druhé polovině 19. století bylo také zlepšeno dopravní spojení Svobody nad Úpou a Trutnova s Janskými Lázněmi a středisko se tak stalo přístupné po silnici i po železnici (Trutnov – Svoboda nad Úpou) a také pěšky po promenádě, která spojovala Janské Lázně se Svobodou nad Úpou.

Obr. 37. Janské Lázně okolo roku 1795 – nejstarší známé vyobrazení s popisem. (zdroj: Horák a kol., 2013)

1 – hostinec, 2 – mlýn, 3 – lázeňská budova s věží, 4 – lázeňská budova, 5 – lázeňská budova „dřevník“, 6 – lázeňská budova s komorami, 7 – stáje, 8 – Svatojánská kaple, 9 – dům na ohřev kamenů (mezi 1 a 6), 10 – výtok lázeňské vody, 11 – janskolázeňský potok

Na základě Horáka a kol. (2013) byl **popis lázní z roku 1875** od lázeňského lékaře Dr. Pauera následující. Lázeňské budovy tvořily jeden komplex i s ubytovacími zařízeními. Nacházel se zde dvoupatrový Lázeňský dům I. (restaurace, kancelář), který byl napojen na Lázeňský dům II. s jedním patrem (tři bazény, byty, vanové lázně a sprchy), se kterým sousedil dvoupatrový Lázeňský dům III. (s kaplí), naproti němuž, vedle domu I. byl dvoupatrový Pruský dvůr. Kolonáda se nacházela naproti domu I., byla to dřevěná zdobná prosklená budova o délce 43,6 m a šířce 6,3 m. Vedle kolonády stál mlýn, který byl později přestavěn na vilu Wihard. Mezi kolonádou a lázeňskými budovami se rozprostíral park s fontánou a pod Pruským dvorem stála společenská budova. I přes velké množství budov nebyla kapacita dostačující a hosté museli být ubytováni i ve Svobodě nad Úpou. Mimo tyto zmíněné budovy se v obci nacházelo ještě mnoho ubytovacích domů, lékárna, škola, vodovod, elektrické osvětlení, meteorologická stanice, tenisové kurty, promenády atd. Z tohoto výčtu zařízení si o Janských Lázních z konce 19. století můžeme udělat obrázek jako o moderním lázeňském středisku na jižních svazích Krkonoš. V roce 1881 dostala obec dokonce statut městys.

Před 1. světovou válkou se počet návštěvníků Janských Lázní dosáhl hodnoty 5 464 hostů (Horák a kol., 2013) s mezinárodním zastoupením např. z Ruska, Německa, Dánska, ale i Japonska a Ameriky. Během války klesla návštěvnost o necelé 2 tisíce a rozkvět lázeňského střediska byl poměrně zbrzděn. Pro potřeby války bylo zabráno některé lázeňské vybavení, jako např. měděné vany. I přes malý počet návštěvníků však lázeňské sezóny během války nebyly neúspěšné, protože složení klientely se velmi změnilo a hosté byli ochotni utracet větší množství peněz za poskytované služby. **Období První republiky** bylo ve znamení Akciové společnosti Janské Lázně, která převzala zařízení lázní, prameny a budovy v roce 1918. V té době vlastnil městys jedenáct budov, a to Pruský dvůr (později Janský dvůr), Lázeňské domy I., II. a III., lázeňský a restaurační sál na místě starého mlýna, promenádu, hotel Stadt Breslau a vilu Goldquelle. K lázním také patřila kotelna a strojovna, staré a nové stáje a lázeňský sál s čítárnou. V roce 1926 se započalo se stavbou Lázeňského domu IV. na místě Pruského dvora se třemi novými patry (sedmdesát pokojů), který byl vybaven teplou a studenou vodou a také výtahem. Velký bazén byl překlenutý kopulí a měl délku 11 m, šířku 6 m a hloubka se pohybovala od 1,5 do 1,6 m (Horák a kol., 2013). V jeho těsné blízkosti se nacházely kabinky, sprchy, vanové lázně a místo určené pro pitnou kůru. V meziválečném období došlo v Janských Lázních také k rychlému rozvoji zimních sportů, jako např. lyžování, sáňkování, bobování atd. Byl zde vystaven skokanský můstek, lyžařské dráhy a první lanová dráha v Československu. **Po vypuknutí 2. světové války** připadly Janské Lázně do říšské župy Sudety a fungovala zde zotavovna pro děti z postižených oblastí, lazarety, domy pro tzv. „totálně nasazené“ z východu

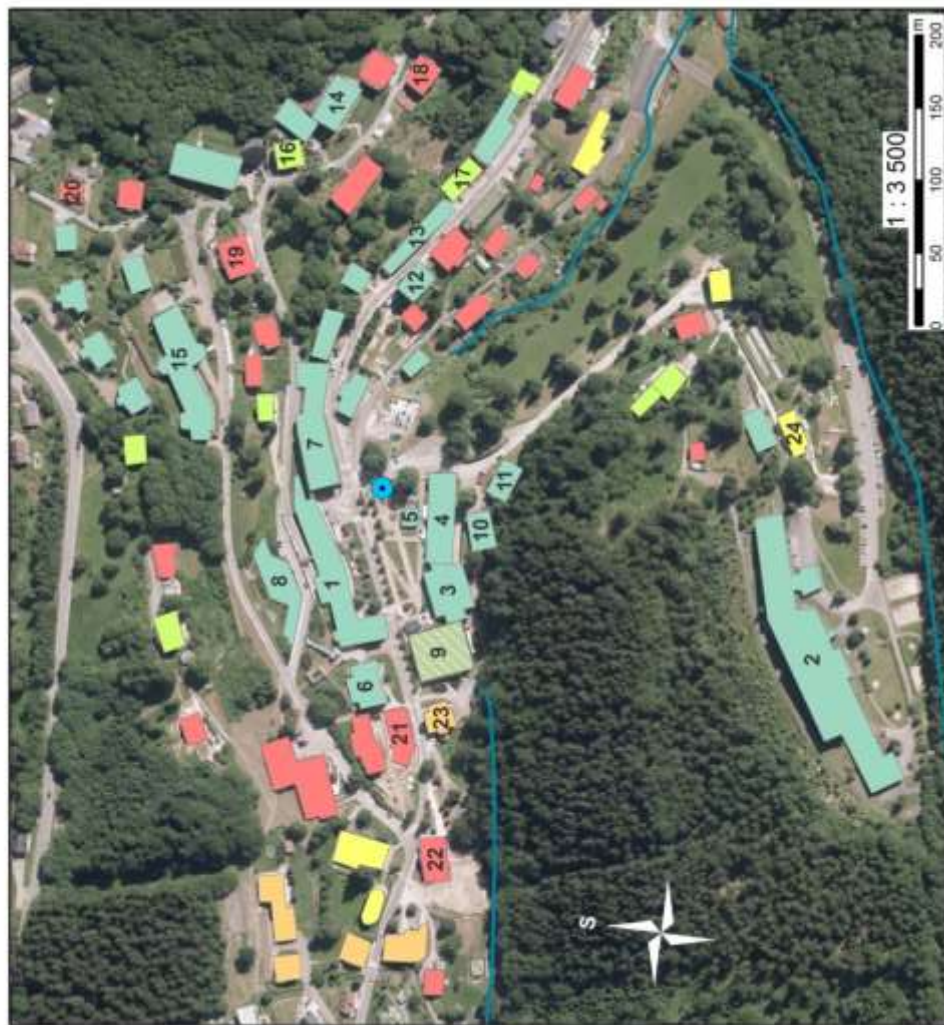
atd. Samotný začátek války na lázně neměl téměř žádný vliv, ovšem konec války se projevil malou návštěvností a Janské Lázně chátraly.

Obr. 38. Centrum Janských Lázní v poválečném období. (zdroj: Horák a kol., 2013)

Po roce 1945 přešly lázně pod správu Ministerstva zdravotnictví ČR, které je převzalo v zanedbaném stavu. Klientela lázní se výrazně změnila z raněných vojáků na dělníky a úředníky. Rok po skončení války došlo k rychlé obnově lázeňských zařízení a počet hostů byl okolo 1 000. Rok na to už byla návštěvnost dvojnásobná a penziony a hotely se rychle vzpamatovávaly. V 50. letech 20. století se plánovalo velké rozšíření lázní včetně postavení nového ústavu na léčbu dětské obrny, který byl však realizován až v 80. letech 20. století. Problémem vybudování nového vodoléčebného ústavu byla malá vydatnost pramene (2,5 l/s), která byla vyřešena vyhloubením dalších vrtů, ty zvýšily vydatnost pramene na 16,7 l/s. V 60. a 70. letech 20. století došlo v Janských Lázních k rekonstrukci několika budov včetně hlavní budovy lázní a pavilonu Čechie a Bellevue. Počet návštěvníků se v té době pohyboval okolo 2 500. V roce 1975 byly státní léčebné lázně Janské Lázně rozděleny na dospělé (Lázeňský dům, Čechie, Bellevue, Europa, Réva) a na dětskou léčebnu (Janský dvůr). Nová budova dětské léčebny Vesna byla zkolaudována v roce 1981. Ubytovací zařízení lázní spadalo pod organizaci Interhotely Krkonoše a některá zařízení pod ROH v Peci pod Sněžkou (osmnáct objektů a pět ozdravoven). Po roce 1989 přešly některé hotely a penziony do soukromého vlastnictví, ale lázně jako takové zůstaly státním podnikem.

VLASTNICTVÍ BUDOV V NEJBLIŽŠÍM OKOLÍ CENTRA JANSKÝCH LÁZŇÍ

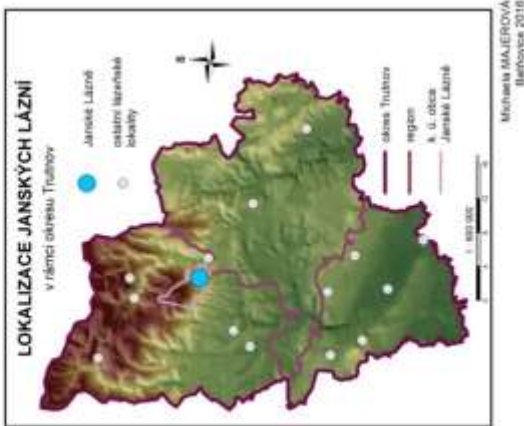

Vlastnictví budov

- církevní
- firemní
- obecní
- soukromé
- státní

Vodstvo

- prameník
- vodní tok
- podzemní vodní tok

- 1 – Lázeňský dům, 2 – Dětská léčebna Vesna, 3 – ředitelství lázní, 4 – kolonáda, 5 – podium, 6 – lázeňský dům Terra, 7 – Janský dvůr, 8 – rehabilitační termální bazén, 9 – Městský úřad, kino Vlast, 10 – lázeňský dům Čechie, 11 – lázeňská budova Moravěnka, 12 – lázeňský dům Bellevue, 13 – lázeňský dům Evropa, 14 – lázeňský dům Réva, 15 – Obchodní akademie Olgy Havlové, 16 – vila Sříbrný pramen, 17 – hotel Zlatá Kotva, 18 – vila Astrid, 19 – vila Sanssouci, 20 – vila Ludmila, 21 – pension Janský potok II, 22 – pension Janský potok I, 23 – vila Quisisana, 24 – vila Marianum

Obr. 39. Vlastnictví budov v nejbližším okolí centra Janských Lázní. (zdroj: Majerová, 2016)

10. 1. 1 Prameny v okolí Janských lázní a s nimi spojená léčba a indikace v historii a současnosti

Léčivá síla pramenů v okolí Janských Lázní je známa již po dlouhá staletí. Legenda o objevení pramene teplé vody pochází již z roku 1006, kdy měl pramen objevit Jan z Chockova a podle něj měl pak být pojmenován (Horák a kol., 2013). Ostatní prameny na úpatí Černé hory však byly pravděpodobněji objeveny při důlním průzkumu Krkonoš v 2. polovině 15. století.

V roce 1680 byla na popud knížete Schwarzenberga prozkoumána voda z Janských pramenů a její vývěr byl podchycen (Burachovič, Wieser, 2001). V témže roce vyšlo pojednání o pramenech od lékaře Hettmayera, které popisovalo pramen s vysokou vydatností, který byl vlašný (pravděpodobně kvůli míšení se studenými vodami při podhrabání) a obsahoval železo, síru, živice aj. (viz Horák a kol., 2013). Hettmayer v tomto díle popisuje i léčebnou indikaci vody na chlazení otoků, utužení svalů, na zácpy, na léčbu sleziny a jater, svrabu, na problémy s močovým ústrojím, pro léčení neplodnosti, proti katarům dýchacích cest, kašli, na čištění krve aj. Lékař doporučoval vodu užívat formou koupelí v ohřáté vodě nebo přímo v pramenu během května až června. Vodu považoval za vhodnou i k pitné kúře a dietám. Další chemický rozbor pramenů provedl na základě informací z *Encyklopedie* (Burachovič, Weiser, 2001) v roce 1814 vrchlabský lékárník Kablik. V roce 1888 vyšla další publikace o Janských Lázních, kde se uvádí, že hlavním léčebným prostředkem je voda z vřídla o teplotě 29 °C, která vyvěrá z hloubky 2000–2300 stop, tj. 600–700 m (Horák a kol., 2013). Voda v té době naplňovala tři bazény v Lázeňském domě a potrubím byla vedena také do vanových kabin.

Jak uvádí Horák a kol. (2013) byly ze zpráv z roku 1903 prameny doporučovány k léčbě následujících onemocnění: nemoci nervové soustavy, ochrnutí, ženské pohlavní nemoci, kloubní a svalová onemocnění, anemie, kožní nemoci nebo následky po úrazech pohybového ústrojí. Janské Lázně byly také doporučovány pro rekonvalescenci po terapiích v Karlových Varech, Františkových a Mariánských Lázních. Voda z pramenů neustále přitékala a odtékala z jednotlivých bazénů tak, že se za dvanáct hodin kompletně vyměnila, přičemž bazény byly večer zcela vypuštěny a vyčištěny a znovu naplněny. Pozitivně bylo také vnímáno kvalitní čisté horské klima. K pitné kúře se využíval železitý pramen Eisenquelle u Janského potoka a Marienquelle při Klugeho cestě (vycházková trasa v okolí). Železitá voda z pramene byla doporučována pro pití na léčbu po akutních onemocněních, chudokrevnosti, mužských pohlavních nemocí a duševní slabosti. Mimo jiné se v Janských Lázních využívalo také uhlíčitých koupelí, kdy se do vody uměle přidával oxid uhlíčitý, a voda byla doporučována na léčbu nervových onemocnění, srdečních potíží a pohlavních nemocí. Pro nervová onemocnění, třes a revmatismus byla také využívána elektroléčba. Solno-uhličitě lázně využívali pacienti se

špatnou výživou, kožními nemocemi, chudokrevností a srdečními vadami. Specialitou Janských Lázní byla také tzv. mléčná kúra, která zahrnovala léčení horeček, ztrátu krve a problémy se zažíváním pomocí aplikování syrovátek a kefiru přímo na tělo nebo vnitřním užíváním.

Za první republiky zde byly zřízeny i sluneční lázně a prameny byly srovnatelné se známými rakouskými letovisky Bad Gastein nebo Wildbad. Byla zjištěna i mírná radioaktivita pramenů o nejvyšší teplotě 29,6°C (Horák a kol., 2013). Ke všem předchozím procedurám se přidaly i jehličnaté koupele a také se doporučovaly procházky v přírodě po okolí, pobyt na slunci a pro uvolnění byli pacienti také masírováni. V té době se v okolí Janských Lázní udává přítomnost i dalších pramenů: Císařský pramen (viz kap. 9. 1. 4), Mariánský pramen, Mužský a Helenin pramen (radioaktivní).

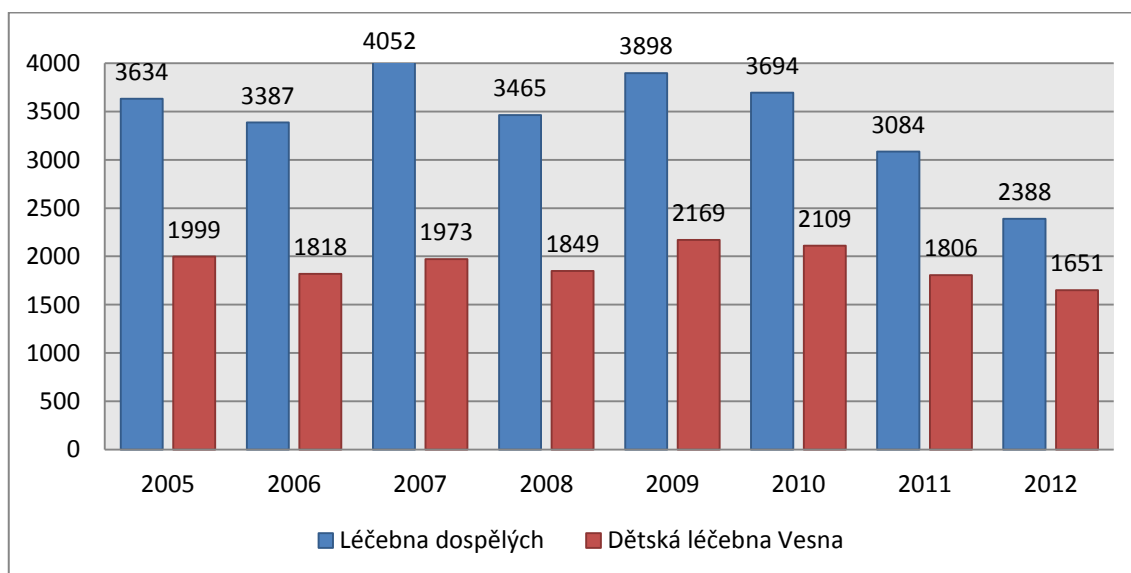
Důležité období léčby v Janských lázních byly 20. léta 20. století, kdy provedl Dr. Baudysch z Rockefellerova ústavu z New Yorku analýzu pramene, jehož složení se shodovalo s prameny ve Warm Springs, které byly zaměřeny na léčbu obrny. Mezi roky 1927 až 1945 působil v Janských Lázních Dr. Seller, který absolvoval studijní cestu do Warm Springs na pozvání amerického prezidenta Roosevelta. Následky dětské obrny se začaly v lázních léčit v roce 1935 a Janské Lázně tak získaly celosvětový věhlas. V 80. letech 20. století byla postavena dětská léčebna Vesna, která je dnes jedna z nejmodernějších a největších svého druhu v České republice (Horák a kol., 2013, MMR ČR, 2007).

Hlavním **léčivým zdrojem** je dnes v Janských lázních prostá hydrogen-uhličitanovápenato-sodná minerální voda termální o přibližné teplotě 27 °C. Na úpatí Černé hory se nachází okolo třiceti pramenů vody, z nichž některé jsou však špatně dostupné nebo již nevyužívané. Nejdůležitější jsou dva prameny pod lázeňskou budovou: Janův a Černý pramen (viz kap. 6. 3). Nejznámějšími prameny v okolí Janských Lázní jsou na základě *Encyklopedie* (Burachovič, Wieser, 2001): Mariánský pramen (železitá studená voda), Helenin pramen (železitá studená voda), Janská studánka (železitá studená voda), Císařský pramen (železitá studená voda), Janův pramen (termální voda o teplotě 27,5 °C), Černý pramen (termální voda o teplotě 26,5 °C) a Hlavní pramen (zanikl při zásobování Janova a Černého pramene).

Základem současné léčby je individuální fyzioterapeutické cvičení využívající komplexní certifikované metody (reflexní lokomoci, Kabatovu metodu PNF, Bobath koncept nebo SM-System aj.), dále masáže a vodoléčebné procedury, rašelinové zábaly, parafín, plynové injekce a kineziotaping nebo arteterapie. Dětská léčebna Vesna je zaměřená na léčení osob do 18 let s respiračními, onkologickými a nervovými onemocněními, svalových dystrofií a obrn (Výroční zpráva, 2015 [online]). Kompletní indikační seznam Janských Lázní je uveden v příloze č. 2 a 3.

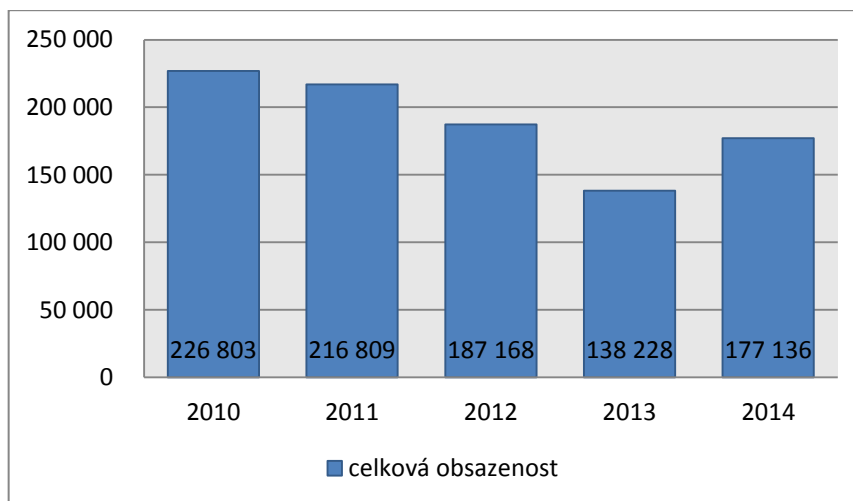
10. 1. 2 Situace lázní za poslední desetiletí a perspektivy do budoucna

Výroční zprávy Státních léčebných lázní Janské Lázně dostupné na oficiálním serveru českého soudnictví ve Veřejném rejstříku a Sbírce listin obsahují souhrnné informace o situaci tohoto podniku za poslední desetiletí. V posledních letech čelil státní podnik hrozbě privatizace a také si prošel ekonomickou krizí. Zvažování Ministerstva zdravotnictví o vyřazení lázeňské péče z úhrad nebo její radikální zúžení a revize indikačního seznamu vyvrcholilo v roce 2012 vydáním novely vyhlášky tzv. Indikačního seznamu, který zásadně změnil léčebnou péči v Janských Lázních. Tato novela přiznává nárok na tzv. komplexní a příspěvkovou lázeňskou léčbu, přičemž plně hrazená komplexní lázeňská péče byla zkrácena o jeden týden (dospělí – 3 týdny, děti a dorost – 4 týdny). Také došlo k omezení některých indikací, které výrazně postihly návštěvnost lázní, protože většina indikací Janských Lázní nespadala do nového indikačního seznamu. Existenční problémy českého lázeňství byly způsobeny také socio-ekonomickými problémy a zvyšováním daní. Rok 2013 byl pro Janské Lázně velmi kritický, lázně se v té době objevily tváří v tvář existenční krizi. Indikační seznam výrazně upravil podmínky vysílání pacientů do lázní a snížil úhrady zdravotních pojišťoven o více než 50 %. To se negativně podepsalo na návštěvnosti lázní českou klientelou, která právě v Janských Lázních převládá.

Obr. 40. Přehled došlých návrhů péče za rok 2005–2012. (zdroj dat: Výroční zprávy Státních léčebných lázní Janské Lázně 2011 a 2012)

Na obr. 40. je zobrazen graf vývoje došlých návrhů¹ z výročních zpráv lázní za období let 2005 až 2012, který odráží tuto krizi. V letech 2011 a 2012 zaregistroval podnik výrazný pokles návrhů, způsobený právě změnou indikačního seznamu a úhradou lázeňské péče, který se více projevil v množství návrhů pro dospělé pacienty. Simultánně se také snížila obsazenost lůžek (viz obr. 41.), která v roce 2013 spadla až pod 140 tisíc. V roce 2013 začal podnik poskytovat i lůžkovou rehabilitační péči v rámci Odborného léčebného ústavu (OLÚ). Lázně tuto krizi úspěšně přečkaly a rok 2014 byl již více úspěšný. I přes rozdíly úhrady péče se Státní léčebné lázně Janské Lázně soustředí na poskytování kvalitních služeb dospělým i dětským pacientům z tuzemska i zahraničí bez rozdílů. Koncem roku 2014 vyšel opět novelizovaný indikační seznam, jehož skupiny jsou znázorněny v příloze č. 4. Pro pacienty je seznam příznivější než ten předchozí, protože u některých diagnóz došlo k prodloužení délky pobytu o jeden týden.

Obr. 41. Graf celkové obsazenosti lázní za roky 2010–2014 reflektující ekonomickou krizi a změnu indikačního seznamu. (zdroj dat: Výroční zpráva 2014)

Otázka privatizace zůstala nevyjasněná až do letošního roku, kdy vláda rozhodla privatizaci zamítnout. Hlavním důvodem byl pravděpodobně fakt, že nový soukromý vlastník by se snažil využít lázně spíše pro rekreaci a komerční využití a pouze minimálně pro léčebné účely. Nejen pro lázně, ale i pro město to znamená otevření nových možností, jak mohou nakládat se svým majetkem. Konečně se tak společně mohou podílet na strategii rozvoje a lázně se budou moci zbavit majetku, který pro svou činnost nepotřebují. Od začátku roku 2015 je zde také realizován projekt „Zkvalitnění péče o děti s perinatální zátěží v Dětské

¹ „návrh vystavuje buď ošetřující lékař v nemocnici nebo praktický lékař/praktický lékař pro děti a dorost (PL/PLDD) na základě doporučení specialisty (ortoped, RHB lékař, neurolog, chirurg atd.)“ (Léčba dospělých, © 2016, [online])

léčebně Vesna“, který je dotován Norskými fondy. Prostory dětské léčebny byly dovybaveny moderními terapeutickými přístroji a komfortním vybavením.

Státní léčebné lázně Janské Lázně se v současnosti stávají ekonomicky soběstačnými a stát již jejich činnost nedotuje. Podle porovnání nákladů a výnosů z Výroční zprávy z roku 2014 můžeme říci, že se z krize dostávají poměrně rychle. Pokud opomeneme ekonomické souvislosti, velkým přínosem lázní je především čisté horské klima a nádherná krajina, které lákají nejenom pacienty mířící do obce za léčbou, ale také širokou veřejnost, jejímž cílem je jakýkoliv druh relaxace a sportovního vyžití. Obec Janské Lázně nikdy neměla vysoký počet obyvatel, což také velmi pozitivně přispělo k rychlému rozvoji cestovního ruchu. V poslední době by se však stále se zvyšující zájem o horskou turistiku a zimní sporty dal považovat za případnou hrozbu, a to především pro horské klima a krajinný ráz okolí Janských Lázní. Proto je potřeba se nejenom zaměřit na ekonomickou situaci, ale také na ekologii a ochranu přírody. Velké zatížení oblasti začíná hlavně s nástupem zimní sezóny na Černé hoře. Budování a umělé zasněžování lyžařských sjezdovek ovlivňuje stabilitu krajiny nejenom v okolí Janských Lázní, ale i v ostatních horských střediscích Krkonoš.

Janské Lázně se nachází na úpatí východních Krkonoš přímo pod Černou horou v čisté horské krajině, která je v létě ideálním místem pro pěší turistiku a cykloturistiku a v zimě pro zimní sporty. Přírodní potenciál místa zprostředkovává zázemí pro rozvoj společenského i turistického ruchu a město Janské Lázně se tak stává nejen významným lázeňským centrem, ale i sportovním a lyžařským centrem Krkonoš.

Okolí Janských Lázní je hustě protkáno turistickými pěšími trasami, které spojují město s přírodními, ale i kulturními zajímavostmi. První vycházkovou trasou je **Naučná stezka Střední hřeben**, jejíž délka dosahuje zhruba 5,5 km. Stezka začíná na náměstí u Kolonády a pokračuje nahoru po hřebenu údolí Janského potoka až k Hoffmannově boudě. Odtud vede zpět údolím Rudolfova potoka až k Dětské léčebně Vesna na náměstí. V Rudolfově údolí je několik zastavení u pramenů čisté vody (Starostův a Pánský pramen). Trasu je možno také zkrátit dvěma odbočkami. Tato naučná stezka je přizpůsobena pro osoby s pohybovými omezeními. Druhou naučnou stezkou, která se však nachází trochu dál od centra Janských Lázní, je **Naučná stezka Černohorské rašeliniště**. Trasa začíná u horní stanice lanovky, odkud vede na sever k vyhlídkové věži Černohorská rašelina. Trasa vede plochým sedlem mezi Černou a Světlou horou a v úsecích s rašeliništěm lesního typu je upravena do dřevěných chodníků umožňujícím turistům seznámit se z blízka s rašeliništěm. Z rašeliniště se stezka opět vrací k lanovce. Délka celé trasy je zhruba 6 km. Mezi Černou a Světlou horou protéká Černohorský potok, který zde vytvořil nádherné kaskády a vodopády. V Těsném dole, jak se také tomuto kaňonovému údolí

říká, byla vybudována tzv. **Luisina stezka**, na kterou je možné se dostat od hotelu Lesní dům po ulici Modrokamenná. Trasa vede po strmých stěnách údolí, které postupně ustupují chodníku, který byl do nich vytesán. Do blízké **Svobody nad Úpou** se z Janských Lázní dostaneme například po červené turistické trase v údolí Janského potoka, která je oblíbenou procházkovou trasou lázeňských hostů nebo po žluté turistické trase přes Janskou horu, začínající jako zelená na náměstí u kolonády. Další turistické trasy jsou vedeny především od horní stanice lanové dráhy a spojují vyhlídková místa na svazích Černé hory s okolními středisky (Pec pod Sněžkou, Černý důl nebo Velká Úpa). Za zmínku také stojí rozhledna na Zlaté vyhlídce umístěná na hřebenu údolí Janského potoka na jihozápadě.

Centrem Janských Lázní prochází cyklistická trasa vedoucí ze Svobody nad Úpou na Černou horu a dále do Pece pod Sněžkou. Cyklisté si mohou zvolit i cestu, která vede po západním svahu Černé hory a ne přes její vrchol. U horní stanice lanové dráhy začíná **1. krkonošská cyklistická naučná stezka**, která propojuje nejzajímavější partie Černé a Světlé hory. Na trase je umístěno celkem devět informačních tabulí, z nichž první se nachází na rozcestí pod Černou boudou. Dále trasa vede přes Zrcadla, sedlem pod Kolínskou boudou, okolo Černohorského rašeliniště až k Vlašským boudám. Odtud vede zpět po východních svazích Světlé hory přes Krausovy boudy, kolem Modrých kamenů a přes Pardubické boudy k horní stanici lanové dráhy.

Pro zimní sporty je v okolí Janských Lázní dostupných několik sjezdovek a ski areálů. Asi nejdůležitějším a nejvíce navštěvovaným je ski areál na Černé hoře, na kterou nás vyveze tzv. Černohorský Express. V tomto areálu se nachází sedmnáct sjezdovek o různých obtížnostech, jejichž délka se pohybuje od 200 m do 2 600 m. Samozřejmě v areálu je také lyžařská škola, půjčovna zimního vybavení, lyžařský servis a úschovna. Další lyžařské areály se nachází v Peci pod Sněžkou, Černém Dole, Velké Úpě a Svobodě nad Úpou. Jejich význam (kromě Pece pod Sněžkou) je však oproti ski areálu Černá hora zanedbatelný.

Kulturní zázemí města Janské Lázně zprostředkovává především kino „Vlast“, které se nachází v těsné blízkosti lázeňské kolonády. V kině jsou celoročně promítány filmy, pořádají se zde různá vystoupení, koncerty a divadelní představení. S již roční pravidelností se zde v lednu pořádá představení Jára Cimrmana. V létě se o kulturní využití stará i pódium před lázeňskou Kolonádou na náměstí, kde se každoročně v červnu uskutečňuje zahájení lázeňské sezóny doprovázené bohatým kulturním programem.

10.2 Případová studie lázně pod Zvičinou

Hotel pod Zvičinou má dlouholetou historii, která je datována již od 17. století. Od té doby si areál prošel několika změnami, rozšířením, ale i krizí a střídáním několika majitelů. Posledním z majitelů je již déle než deset let Nancy Engelen (viz kap. 9. 2. 5), která se úspěšně stará o revitalizaci hotelu a jeho modernizaci.

Zázemí areálu tvoří hlavní budova hotelu propojená kolonádou s jeho druhou částí. Kolonáda slouží i jako společenský sál využívaný například pro firemní akce. Pro ubytování dnes mimo hlavní budovy slouží bungalovy a chatky. Areál poskytuje restaurační služby v nově zrekonstruované restauraci v hlavní budově. Pro relaxaci a aktivní vyžití je využíváno především koupaliště a brouzdaliště, sauna, minifarma, tenisový kurt nebo odpočinkové koupelnové sudy HOT-TUB. Právě koupelnové sudy představují první krok k obnovení tradičních procedur v bývalých lázních. Voda určená pro proceduru v HOT-TUB je po vzoru původních bylinných koupelí ohřívána a tak je možné využívání i v zimních měsících. Celý areál včetně sudů a koupaliště je napájen vodou z Mariánského pramene. Samotnou vodu z pramene je možno stáčet v hlavní budově hotelu vedle infocentra za poplatek.

Obr. 42. Relaxační vanové koupele v dřevěných sudech s horkou vodou (HOT-TUB). (zdroj: Hotel pod Zvičinou, 2016, [online])

Obr. 43. Minifarma s výhledem na Krkonoše. (zdroj: Majerová, 2016)

10.2.1 Potenciál lázní pod Zvičinou a perspektivy do budoucna

Okolí lázní pod Zvičinou je turisticky zajímavé jak pro pěší turisty, tak pro cyklisty. Areálem prochází červeně značená turistická cesta vedoucí z Bílé Třemešné na vrchol Zvičina. Podél této trasy se nachází studánky s vodou, z nichž například Masarykova studánka je bohužel již téměř vyschlá. Nedaleko ní se nachází ještě jeden pramen vody, který však není udržován. Stav obou dvou zdrojů vody by potřeboval zlepšit, čehož by se mohlo dosáhnout například obnovením průchodnosti pramenných jímek a také upravením okolí pramenů

(zastřešení pramene, svedení vody do trubek na stáčení vody apod.). Další turistická trasa nevede přímo kolem hotelu, ovšem spojuje obec Bílá Třemešná s vrcholem Zvičina. Je to zeleně značená cesta vedoucí oklikou přes Pernou pod vrcholem Kozel a Zadní Zvičinu. Na této trase se nachází krásná vyhlídková místa a v jejím okolí jsou lokalizovány vodní zdroje také. Tyto prameny jsou většinou špatně přístupné a jen některé z nich jsou udržovány. Příkladem udržované studánky je Šormova studánka, nebo studánka Černý kopec pod Růžovkami, která je však zarostlá a snadno přehlédnutelná. Hotel pod Zvičinou poskytuje zázemí i pro cyklisty prostřednictvím půjčovny turistických i horských kol. V okolí Zvičiny vedou dvě cyklistické trasy, jedna spojuje vrchol s Dvorem Králové nad Labem (jihovýchod) a druhá s Miletínem (jihozápad). Obě trasy se scházejí na rozcestí pod Zvičinou a je možné je dle uvážení prodloužit či změnit. Zajímavým místem v okolí je například hrad Pecka, královédvorská zoologická zahrada, vodní nádrž Les Království či Kuks. V informačním centru vedle kolonády cyklistům i turistům poskytují informace a tipy na výlety a aktivity v okolí.

Velký potenciál pro lázně pod Zvičinou představuje samotný vrchol Zvičina. V zimě je tu totiž otevřen ski areál, který je přímo spojený i s hotelem. Nachází se zde dva vleky a jeden dětský vlek, na které navazují čtyři sjezdovky o maximální délce 1 200 m. Přímo do ski areálu Zvičina je možné se z hotelu nechat vyvést rolbou nebo sněhovým skútreem. Pod hotelem se také nachází malý lyžařský vlek a sjezdovka pro začátečníky.

Všechny tyto aktivity představují velký potenciál pro rozvoj lokality, avšak původní lázeňské využití je trochu zanedbané. Jedinou stávající lázeňskou procedurou zůstávají koupele v sudech naplněných horkou vodou a také koupání v plaveckém bazéně, pro děti popřípadě v brouzdališti naplněným slanou vodou. Toto využití vodního zdroje se však dá považovat za dobrý první krok k obnovení původního účelu hotelu. V dnešní době o lázeňské procedury v menších zařízeních, jako je právě Hotel pod Zvičinou, není tak velký zájem, jako o zdravotnickou péči ve specializovaných zařízeních. V této lokalitě je to také způsobeno malou vydatností pramene a složením vody, která je vhodná spíše pro pitnou kúru. Budoucnost lázní pod Zvičinou je tedy především v rekreačním a sportovním využití areálu, avšak o zdroj vody je dobře postaráno.

V letech 2011–2012 probíhal projekt *Infrastruktura Hotelu pod Zvičinou*, který byl spolufinancován Ministerstvem pro místní rozvoj ČR. Cílem projektu bylo dobudování a rekonstrukce infrastruktury areálu pro celoroční využívání. Hlavním prvkem rekonstrukce se stala kolonáda, jejíž přestavba je již dokončená a představuje celoročně využitelné zastřešené odpočinkové místo nejen pro zákazníky hotelu, ale i pro turisty. Dalším bodem revitalizace byla infrastruktura venkovního koupaliště (hygienické zázemí s bezbariérovým přístupem, vyhřívané brouzdaliště a dětské hřiště). Dle projektu mělo dojít i k zastřešení venkovních koupelňových

sudů. Aktivitu projektu zahrnují také rekonstrukci vyhlídkové věže (bývalý skokanský můstek), revitalizaci tenisového hřiště a dobudování infrastruktury pro zimní využití (lyžařský vlek). Na tento projekt navazoval druhý projekt s názvem *Hry a vycházky pod Zvičinou celoročně*, který byl dokončen v roce 2013 a byl realizován za přispění státního rozpočtu z programu Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Cílem tohoto projektu je vytvoření nebo doplnění sportovního a volnočasového využití areálu především pro rodiny s dětmi, seniory, děti a mládež a zdravotně handicapované osoby. Výsledkem projektu je například Cesta zdraví (lesní zátěžová stezka), herní plocha na terase (v zimě kluziště), nebo mini ZOO. Rozsáhlá revitalizace areálu probíhá i v současné době v rámci projektu *Revitalizace hotelu*, který má za cíl opět rekonstrukci infrastruktury areálu. Hotel pod Zvičinou spolupracuje s mnoha subjekty v regionu, příkladem je aktivita Balíček služeb Podkrkonoší z roku 2013, kdy došlo ke vzniku kompletního turistického balíčku služeb ve spolupráci s turistickou oblastí Podkrkonoší. Areál hotelu náleží do katastrálního území obce Bílá Třemešná, ale jeho revitalizace je plánována bez výrazné spoluúčasti obce.

Obr. 44. Plán budoucnosti Hotelu pod Zvičinou, vpravo zastřešení koupelových sudů HOT-TUB.
(zdroj: Hotel pod Zvičinou, 2016, [online]).

Vodní zdroje v okolí vrcholu Zvičina jsou zahrnuty do strategického plánu rozvoje obce Horní Brusnice pod názvem *Nový zdroj pitné vody – Prameniště pod Zvičinou*. Aktuální informace o investičním záměru jsou dostupné v dokumentech k jednání o umístění stavby *Prameniště „Pod Zvičinou“ Horní Brusnice* (Zahájení ú.ř. Prameniště pod Zvičinou, 2016, [online]). Stavba by měla být vybudována na dvou lesních pozemcích v katastrálním území Horní Brusnice. Pozemková parcela č. 2060/6 je ve vlastnictví obce a druhá pozemková parcela č. 2060/2 je v soukromém vlastnictví. Tyto parcely se nachází necelý kilometr severně od Hotelu pod Zvičinou. Stavba řeší podchycení pramenních jímek sazených na pozemkové

parcele č. 2060/2 do stávajícího vodojemu na pozemkové parcele č. 2060/6. Územní řízení bude zahájeno 10. ledna 2017.

Příležitostí pro zlepšení stavu vodních zdrojů na území Podzvičinska by mohlo být zapojení do Operačního programu Životní prostředí 2014 – 2020 (OPŽP) v prioritní ose č. 1 *Zlepšování kvality vod a snižování rizika povodní*, na kterou bylo vyčleněno zhruba 30 % finančních prostředků OPŽP. Podporou zlepšení stavu vodních zdrojů v okolí Zvičiny by mohlo být například zpřístupnění některých zdrojů, vyčištění pramenů, vybudování jímacích zařízení nebo oprava již stávajících jímek. Tyto priority jsou zcela jistě součástí dílčích specifických cílů této prioritní osy. Zažádání podpory v rámci další prioritní osy č. 4 *Ochrana a péče o přírodu a krajinu* by mohlo vést ke zlepšení stavu rovnováhy mezi lesní složkou a vodními zdroji. Na tuto prioritní osu bylo vyčleněno 13 % finančních prostředků OPŽP. Posílením přirozené funkce krajiny a její biodiverzity by mohlo být dosaženo snížení narušení kvality podzemních vod a obnovení jejich přirozené akumulace. V rámci OPŽP bylo vyhlášeno několik výzev, u kterých bude ukončeno přijímání žádosti v první polovině ledna 2017.

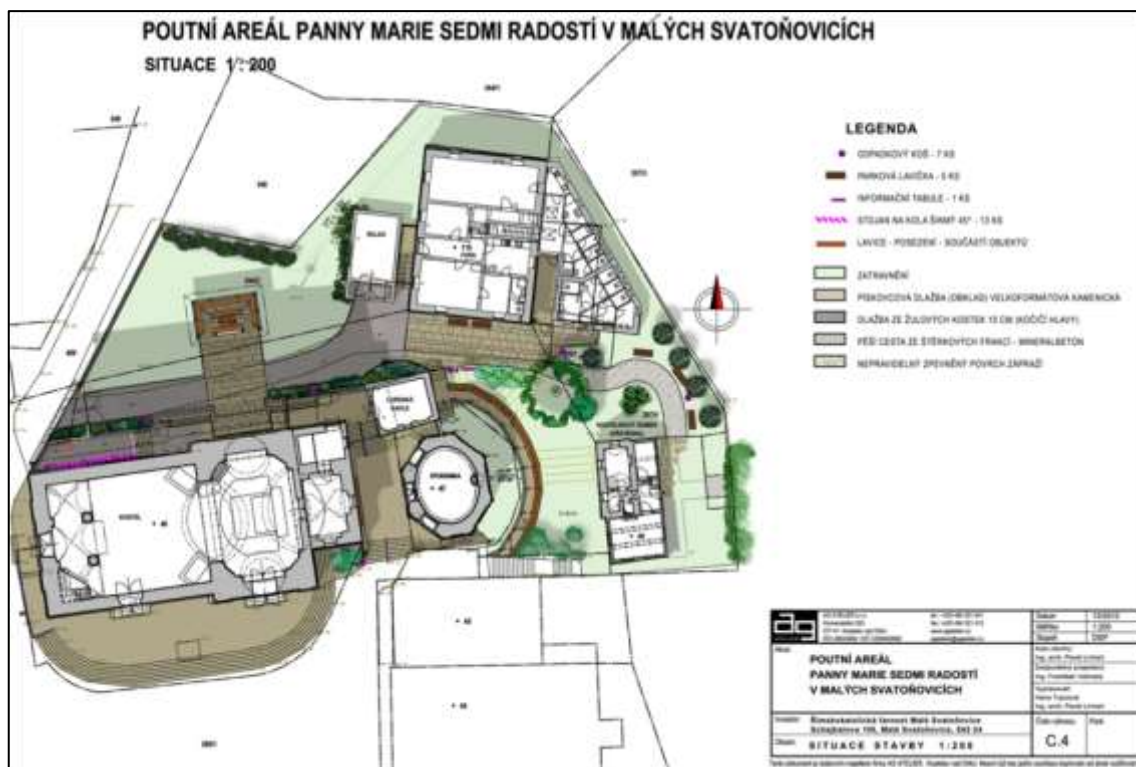
Program mezinárodní spolupráce INTERREG EUROPE pokrývající celé území Evropské unie, Švédska a Norska, který je financovaný z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj umožňuje mezi subjekty vzájemné učení. Program byl připravován od roku 2012 a v jeho rámci proběhly již dvě výzvy, do kterých se mohly zapojit veřejné subjekty. Projekty zapojené do tohoto programu jsou zařazeny do několika opatření, z nichž nejdůležitějším pro využívání vodních zdrojů je prioritní cíl č. 4 *Životní prostředí a účinné nakládání se zdroji*. V rámci tohoto programu bude vypisována již 3. výzva v březnu 2017, která představuje další příležitost pro financování změn ve využívání podzemních vod v této oblasti.

10.3 Případová studie Jestřebí hory

Třetí lokalitou případové studie není konkrétní lázeňské místo, ale prameny na svazích Jestřebích hor. Jestřebí hory se nachází na jihovýchodě zájmového území, jejich hřeben se táhne od severozápadu na jihovýchod a pomyslně odděluje geomorfologické okrsky Broumovské vrchoviny od Krkonošského podhůří. Strukturální hřbet Jestřebích hor je nesouměrný a byl vyzvednut podél hronovsko-poříčské poruchy, která probíhá podél severovýchodního okraje hronovsko-svatoňovického příkopu. Tento tektonický zlom vymezuje samostatný zvodněný systém hronovsko-svatoňovický a odděluje dvě významné permokarbonské pánve: podkrkonošskou (JZ) a vnitrosudetskou (SV).

Právě na tento zlom jsou vázány zdroje podzemní vody. Příkladem je již v práci zmíněná minerální termální voda navrtaná u **Batňovic vrtem Ba-1** (viz kap. 6.3) v hloubce okolo 1 300 m v podloží permokarbonu podkrkonošské pánve. Tento zdroj vody se vzácným složením, který nebyl využíván a pro špatnou přístupnost a nevhodně konstruovaný vrt byl postupně zničen, reflektuje nezáměr o využití minerální vody a špatné nakládání s cennými přírodními zdroji. Pro ochranu zdroje by bylo potřeba zlepšit technický stav vrtu, pokud by to bylo stále možné. Pravděpodobnější variantou obnovy tohoto zdroje by bylo jeho podchycení nově vyhloubeným vrtem, protože předchozí vrt z roku 1966 je již s velkou pravděpodobností kompletně zavalen.

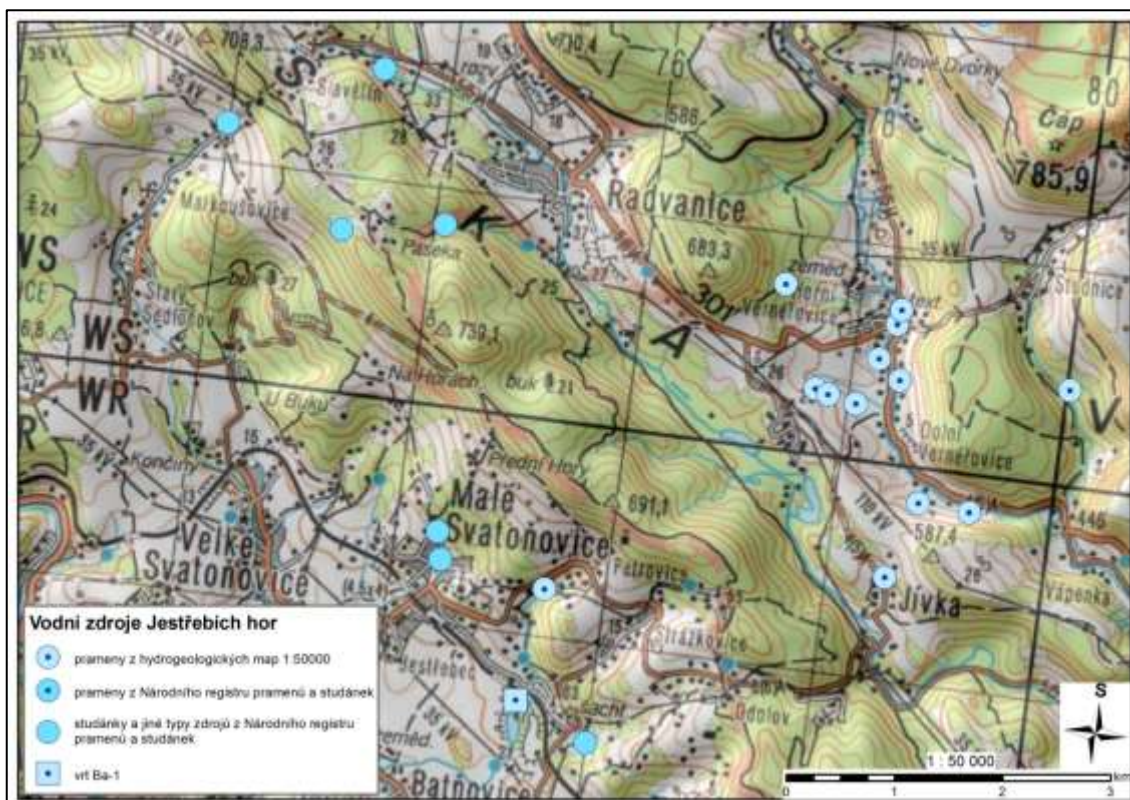
Dalším zdrojem na Jestřebích horách je pramenný vývěr vody tzv. **Sedmipramenná studánka v Malých Svatoňovicích**, ke které se váže legenda o uzdravení údů (viz kap. 9. 3. 2). Tento pramen je dobře zajištěn a jeho revitalizací se zabývá Římskokatolická církev, která je také vlastníkem kaple, uvnitř které je pramen umístěn. Projekt s názvem *Revitalizace poutního místa v Malých Svatoňovicích* je financován ze sponzorských darů a v roce 2014 byla podána žádost o dotaci z Norských fondů, které ovšem nebylo vyhověno. Hlavním cílem projektu je „obnovit unikátní architektonické dědictví – opravit a zabezpečit významné památky obce s cílem jejich zachování pro budoucnost – a vytvořit místo setkávání se zázemím pro účastníky poutí, pořádaných výstav, seminářů a konferencí a využívat ho pro podporu vzdělávání, kultury a rozvoje turistického ruchu“ (Informace o projektu, 2014, [online]). Do projektu jsou zahrnuty tyto stavby: kostel, kaple „studánka“, Lurdská kaple, kostelnický domek a fara. Opravy týkající se studánky zahrnují opravu fasády, odvlhčení, novou střešní krytinu, opravu krovu, vnitřní omítky a keramických obkladů, mříže a výměnu vstupných dveří. Dle harmonogramu projektu bylo vydáno stavební povolení v březnu 2014. Předpokládaný termín zahájení prací na projektu měl být v lednu 2014 a dokončení prací v dubnu 2016. Dle slov faráře Ladislava Hojného se však v současné době projekt zastavil z důvodu nedostatečných finančních prostředků.

Obr. 45. Plán poutního místa v Malých Svatoňovicích od firmy AG ATELIER s r.o. (zdroj: *Informace o projektu, 2014, [online]*)

Nedaleko Sedmipramenné studánky je lokalizován další zdroj, který ovšem nebyl pojmenován a je tvořen studní s přetokem do trubky. Nachází se v blízkosti vyústění štolý nedokončeného dolu Kateřina. Dalším zdrojem je neudržovaná studánka na severovýchodě Haldy Ida, která byla vytvořena hornickou činností. Na severozápadních svazích Jestřebích hor mezi obcí Markoušovice a Radvanice se nachází další dva prameny, okolo kterých prochází červeně značená turistická cesta vedoucí z Trutnova přes hřeben hor do Adršpaško-teplického skalního města. O oba tyto vodní zdroje nikdo nepečuje a jsou v zanedbaném stavu. Ochrana pramenů by mohla být zajištěna zastřešením vývěru, popřípadě jeho opravou a svedením pramene do trubky pro stáčení vody. Na druhé straně Jestřebích hor (východní svahy) se nachází obec Jívka, v jejímž okolí se nachází dvě studánky. První z nich – **studánka sv. Jana**, je lokalizovaná přímo v obci, skrytá pod sochou. Tento vodní zdroj je součástí pozorovací sítě CHMÚ (Detail objektu Jívka, 2010 – 2016, [online]), avšak není objektem souvislého měření. Druhá studánka nemá pojmenování a nachází se blízko cyklistické trasy z Chlívců do Jívky mezi Pánovou horou a Švédským vrchem. Voda z pramene je akumulována v otevřené skruži, avšak místo není udržováno, pouze překlenuto rovnou dřevěnou stříškou.

Hřebenem Jestřebích hor vede několik turistických tras, které jsou dobrým spojovatelem mezi těmito zdroji vody. Péče o prameny je však velmi zanedbaná a pro zajištění lepší přístupnosti zdejších pramenů by byla vhodná jejich revitalizace. Návrhem opravy jednotlivých míst by mohlo být pouhé zastřešení vodních zdrojů, jejich svedení do trubek pro odběr vody, nebo i jejich pojmenování ve formě umístění štítku s názvem zdroje do štítu stříšky. Pokud by se daly zjistit konkrétní údaje o vodě, bylo by vhodné seznámit s nimi širokou veřejnost vytvořením menších tabulí umístěných u zdroje.

Obr. 46. Situace vodních zdrojů na svazích Jestřebích hor s vyznačením vrtu Ba-1. (Zdroj: Majerová, 2016)

10. 3. 1 Potenciál Jestřebích hor a perspektivy do budoucna

Jestřebí hry náleží k atraktivním regionům, jejichž potenciál není doposud odpovídajícím způsobem využit. Podhorský region, jehož osu tvoří hřeben Jestřebích hor, poskytuje podmínky pro rozvoj cestovního ruchu v průběhu celého roku. Region leží v těsném sousedství dvou turistických destinací nadregionálního významu, a tím jsou severně ležící Krkonoše a severovýchodně ležící CHKO Broumovsko s množstvím skalních měst (zejména Adršpašsko-teplické skály, Broumovské stěny, Hejda, Ostaš ad.) a kulturně-historických památek. Důležitým faktorem je i kvalitní životní prostředí, které není ve velké míře narušováno průmyslovými podniky (jedinou hrozbou byla v současné době již ukončená důlní činnost).

Také bohatá historie zahrnující i významné historické osobnosti, které na území působily (např. Karel a Josef Čapek nebo Božena Němcová), představuje důležitý faktor atraktivity území.

Na území působí MAS Království–Jestřebí hory, jejichž členové si nepochybně uvědomují potenciál, který tato krajina skýtá. MAS se aktivně podílí na pořádání kulturních a společenských akcí v regionu např. ve spolupráci se *Sdružením pro Vízmburk*, které pečuje o zřízení hradu Vízmburk nebo společně s činností občanského sdružení *Chalupění*, které provozuje Zemědělské muzeum v Úpici, tyto aktivity lze však hodnotit pouze jako regionální bez větších ambicí regionální úroveň přesáhnout. Nosným tématem, které by mohlo mít nadregionální dopad, jsou vodní zdroje a s tím související lázeňství, které mělo historicky velký význam a regionální úroveň významně přesáhlo, což dokládá i předchozí text práce. Legislativní oporu pro propagaci a oživení tradice lázeňství s cílem zatraktivnit region pro účastníky cestovního ruchu má tematika lázeňství i v některých aktuálně schválených dokumentech, příkladem je Strategie komunitně vedeného územního rozvoje pro období 2014–2020 (Strategická část, 2016, [online]), která byla schválena v březnu 2016. Strategie zahrnuje mimo jiné opatření týkající se podpory lepšího využívání vodních zdrojů, údržby a rozvoje vodních ploch, ochrany přírodního bohatství regionu a také rozvoje environmentálního vzdělávání a výchovy. Dalšími prioritami rozvoje území by měla být propagace cestovního ruchu, jeho rozvoje a zlepšení infrastruktury. Rozvoj cestovního ruchu Jestřebích hor je velmi důležitý z hlediska ekonomického vývoje území a snížení nezaměstnanosti obyvatel. Lepší propagace regionu by měla přilákat více turistů a návštěvníků. S ubytováním a stravováním návštěvníků blízce souvisí i zlepšení infrastruktury, a to jak dopravní, tak infrastruktury ubytovacích zařízení a služeb.

Pro propagaci regionu by mohlo být využito, stejně jako v případě lokality pod Zvičinou, např. dotačních fondů z programu INTERREG EUROPE, který je financovaný z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj. Tento program vznikl za účelem vzájemného učení mezi veřejnými orgány napříč celého území Evropské unie, Švédska a Norska. Do projektů se mohou subjekty zapojit v několika prioritních osách, přičemž problematika propagace cestovního ruchu je zahrnuta v prioritní ose *Životní prostředí a účinné nakládání se zdroji prostřednictvím dvou cílů – Zachování, ochrana a rozvoj přírodního a kulturního dědictví a Efektivní využívání zdrojů, ekologický růst a inovace, řízení dopadů na životní prostředí*. Vhodnými aktivitami pro zvýšení atraktivity území Jestřebích hor je vytvoření propagačních materiálů (včetně propagace na webových stránkách), vybudování informačních center nebo podpora vzdělávacích aktivit pro lidské zdroje.

Dalším důležitým zdrojem financí je Operační program Životní prostředí, který se zaměřuje na ochranu a zkvalitnění životního prostředí v problematice vody, ovzduší, odpadů

a energetiky. V souvislosti s vodními zdroji vznikla prioritní osa *Zlepšování kvality vod a snižování rizika povodní*, ze které je možné čerpat dotace od Evropské unie. Do ledna 2017 probíhalo přijímání žádostí o dotace týkající se zájmového území např. ve 13. a 14. výzvě, které se zaměřují na posílení přirozené funkce krajiny. Zajištění příznivého stavu ochrany národně významných chráněných území je předmětem 9. výzvy. Tyto výzvy už byly bohužel ukončeny, ovšem otevírání nových do budoucna je jisté. V roce 2017 bude navazovat na 9. výzvu nová, která bude ukončena na konci roku.

Potenciál Jestřebích hor představuje také příležitost pro environmentální vzdělávání žáků nejenom z blízkého okolí. Využití vodních zdrojů Jestřebích hor a jejich přírodních zajímavostí by bylo vhodné zakomponovat do výuky zeměpisu na středních školách nebo přírodopisu na školách základních. Pedagogičtí pracovníci z obcí, které se nacházejí v zájmovém regionu či v jeho těsném sousedství, mají možnost zorganizovat jednodenní výuku v terénu a seznámit žáky s probíranou látkou v praxi, a to ať už se jedná o komplexní využívání přírodních zdrojů, oběh vody v přírodě, přirozenou funkci krajiny či problematiku udržitelného životního prostředí. Touto koordinovanou činností by mohlo být dosaženo např. zvýšené efektivity vzdělávání žáků formou aktivního zapojení do výuky nebo snížení jejich nezájatosti prostřednictvím názorných ukázek, což je spojené i s podporou aktivnějšího životního stylu a posílení zdraví žáků. Pro účely rozvoje vzdělávání v regionu tvoří v současnosti projektový tým z MAS Království–Jestřebí hory Místní akční plán Trutnovsko, jehož cílem je vznik funkčního systému spolupráce v území v oblasti předškolního a základního vzdělávání. Do prioritních cílů plánů je zakomponována i podpora vzdělávání žáků v environmentální oblasti a podpora pohybových dovedností a tělesné zdatnosti žáků. Důležitým bodem je také podpora spolupráce aktérů území v oblasti vzdělávání, která je jedním ze stěžejních předpokladů pro zorganizování terénní výuky.

Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na lokalizaci výskytu vodních zdrojů na území okresu Trutnov. Provedení lokalizace vodních zdrojů vycházelo ze studia odborné literatury, historických pramenných děl, hydrogeologických map a vlastního terénního šetření. Samotné lokalizaci předcházelo seznámení s přírodními předpoklady pro léčebné využití vod blíže zaměřené na hydrogeologickou rajonizaci zájmového území, dále uvedení stručné historie využívání vodních zdrojů ve světovém, kontinentálním a celorepublikovém měřítku a aspekty zásobování Trutnovska pitnou vodou. Bylo zjištěno, že výskyt vodních zdrojů zájmového území je vázán převážně na tři oblasti přirozené akumulace podzemních vod (CHOPAV), které jsou chráněny vodním zákonem. Těmito oblastmi jsou Krkonoše, Východočeská křída a Polická pánev, které byly jedním z kritérií pro rozdělení zájmového území do tří dílčích regionů: Krkonoše a Podkrkonoší, Královédvorskou a region Trutnov a okolí. V těchto zájmových regionech byla provedena lokalizace historicky významných lázeňských míst, kdy bylo zjištěno patnáct lokalit. Nejvíce míst zahrnuje region Krkonoše a Podkrkonoší – celkem sedm, z nichž Janské Lázně byly vyčleněny zvlášť, ale na území regionu se nacházejí také. Celkem šest lokalit bylo umístěno na území regionu Královédvorskou a pouze dvě místa byly lokalizovány v regionu Trutnov a okolí. Součástí výzkumu bylo také určení stavové struktury jednotlivých míst, z nichž nejvíce je zaniklých (šest), ve čtyřech lokalitách se dochovala alespoň jedna budova, čtyři místa mají dnes jiné využití a pouze Janské Lázně si zachovaly status léčebných lázní. Z těchto lokalit byla na čtyřech místech zjištěna přítomnost minerálních vod – termálních, sirných, radioaktivních a kyselek.

Případová studie tří dílčích lokalit – Janské Lázně, Lázně pod Zvičinou a lokality Jestřebích hor, se zabývala jejich současným stavem, využitím s nimi spojených pramenů a perspektiv do budoucna. Vývoj Janských Lázní, jakožto státního podniku, je velmi ovlivnitelný změnami v postavení lázeňských procedur ve zdravotnictví a také změnami indikačního seznamu. Současná ekonomická situace lázní by se po prodělané krizi dala již označit za stabilní a výsledkem zrušení privatizace podniku bude nepochybně i její další rozvoj a plnění stanovených cílů. Případová studie Lázně pod Zvičinou se zaměřila na lokalitu jakožto centrum kulturního a turistického vyžití, které tvoří velký potenciál především pro vývoj Hotelu pod Zvičinou. Využívání zdejšího vodního zdroje je v současnosti zprostředkováno zásobováním areálu pitnou vodou a také možností stáčením vody za poplatek. Jediným pozůstatkem lázeňské péče v této lokalitě jsou koupele v sudech naplněných horkou vodou. Třetí případová studie se zabývala prameny Jestřebích hor, které jsou vázány na hronovsko-poříčský zlom.

Specifickým zdrojem podzemní vody v této oblasti je minerální termální voda naražená vrtem u Batňovic, avšak v současnosti nevyužívána. V nedalekých Malých Svatoňovicích se pomalu realizuje projekt na revitalizaci poutního místa, jehož součástí je i oprava kaple s pramenem vody. Ostatní zdroje na Jestřebích horách jsou ve značně dezolátním stavu a pro jejich obnovu je potřeba podstoupit několik opatření. Příkladem takového opatření je zastřešení pramenů a studánek, svedení vody do trubek k jejímu stáčení, zpřístupnění některých zdrojů, nebo také označení pramenů štítky s názvem, popřípadě podrobnějšími informacemi o pramenu. Přírodní potenciál Jestřebích hor by mohl být také využit v oblasti environmentálního vzdělávání. Pro účely rozvoje všech těchto tří území by bylo vhodné využít dotačních zdrojů z programů Evropské unie prostřednictvím Operačního programu Životní prostředí, programu INTERREG EUROPE nebo Norských fondů.

Summary

This diploma thesis deals with the localization of historically significant spas in the Trutnov region. Academic literature, historical sources with various degree of accuracy, hydrogeological maps and field research has become the founding stone of this thesis. This thesis deals with natural conditions in the area of the interest with a focus on hydrogeological aspects. Underground water resources are mainly bound to certain protected areas of natural groundwater accumulation, according to which, the Trutnov region has been divided into three regions: Krkonoše and Podkrkonoší region, Královédvorskó region and Trutnov region. A total of 15 historically significant spas were located in these sub-regions. Six of them are now defunct, four of them are preserved, four of them have some other use and only one of them is functional. Four sources of mineral water (acidulous, sulphurous, thermal and radioactive) were found for this paper on the Trutnov region.

Three locations – Janské Lázně, Lázně pod Zvičinou and Jestřebí mountains springs, were selected for the purposes of the case study. The case study summarized the current use of individual locations, the use of water resources and their future possibilities. Janské Lázně is a state-owned company, which is directly influenced by the position of spa industry in the Czech healthcare system and economic consequences. The future of said spa depends on these factors primarily. Lázně pod Zvičinou is more of a cultural and a tourist center than a spa resort. The only existing spa treatment is the usage of bath barrels called HOT-TUBs. The springs of the Jestřebí Mountains require care, which is lacking. The solutions are for example: building a roof over the water resource or constructing a pipe system for the water flow, or marking the sources with named labels and information about them. An example of a neglected resource is the thermal mineral water in Batňovice. A parish in Male Svatoňovice aims to revitalize the pilgrimage place; the project includes a spring as well.

Seznam použité literatury

- ANDĚLOVÁ, R., JANDOVÁ, D., ŠMÍD, M., VACKOVÁ, L.: *Vodní procedury ve wellness*. Praha: Palestra, 2012, 83 s. ISBN 978-80-87723-01-2.
- BALBÍN, B. *Krásy a bohatství České země*. Praha: Panorama, 1986. 351 s.
- BERGMANN, P. *Studánka 1715-2015: výročí 300 let od vzniku poutního místa v Malých Svatoňovicích*. Meziměstí: Bergmann Petr - Broumovsko Organic, 2016, 116 stran. ISBN 978-80-905582-1-2.
- BUDINSKÁ, J. *Kapitoly z dějin lázeňství*. Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, 2006. 164 s. ISBN: 80-85321-43-2.
- BURACHOVIČ, S., WIESER, S.: *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2001, 456 s., [6] s. obr. příl. ISBN 80-7277-048-9.
- České lázně a lázeňství. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2007, 219 s. ISBN 978-80-239-9330-1
- DEMEK, J., MACKOVČIN, P. eds.: *Zeměpisný lexikon ČR*. Vyd. 2. Brno: AOPK ČR, 2006, 580 s. ISBN 80-86064-99-9.
- ENGELN, N., MARTINEK, K. *Lázně u Mariánské studně pod Zvičinou: historie a současnost*. Hořice: Podkrkonoší žije, 2015, 215 s. ISBN 978-80-260-7448-9.
- FALTYSOVÁ, H., MACKOVČIN, P., SEDLÁČEK, M. eds.: *Královéhradecko*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2002. 409 s. Chráněná území ČR; sv. 5. ISBN 80-86064-45-X.
- HALÍK, T. *Hrabě František Antonín Sporck a Kuks za jeho doby*. Dvůr Králové nad Labem: Nákladem Odboru Klubu českých turistů, 1905. 19 s.
- HANCKE, G., B., BOHADLO, S. *Kuks - Theatrum Fagi: popis Lázní Kuks v Čechách, patřících jeho říšské hraběcí excelenci hraběti von Sporck*. Náchod: Gate, 2002, 107 s. ISBN 80-901712-7-3.
- HORÁK, V. a kol. *Janské Lázně: procházka historií města pod Černou horou*. Janské Lázně: Město Janské Lázně, 2013, 248 s. ISBN 978-80-260-2324-1.
- HYNIE, O. *Hydrogeologie ČSSR*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, 562 s.
- HYNIE, O. *Hydrogeologie ČSSR*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963, 797 s.
- JETEL, J., RYBÁŘOVÁ, L. *Minerální vody Východočeského kraje*. Praha: Ústřední ústav geologický, 1979. 236 s.
- JUST, A., HYBNER, K. *Trutnov známý neznámý*. Rychnov nad Kněžnou: Archa 90, 1991, 347 s. ISBN 80-901117-0-8
- KOVAŘÍK, P. *Studánky a prameny Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, 261 s. ISBN 80-7106-253-7.
- KRÁSŇ, J. et al. *Podzemní vody České republiky: regionální hydrogeologie prostých a minerálních vod*. Praha: Česká geologická služba, 2012, 1143 s. ISBN 978-80-7075-797-0.
- KVĚTOŇ, V., VOŽENÍLEK, V. *Klimatické oblasti Česka: klasifikace podle Quitta a za období 1961-2000 = Climatic regions of Czechia : Quitt's classification during years 1961-2000* [Měřítko 1:500 000]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci v koedici s Českým hydrometeorologickým ústavem, 2011, 1 mapa. M.A.P.S. (Map and Atlas Product Series). ISBN 978-80-244-2813-0.
- LOUDA, J. *Na památku z lázní*. Krkonoše. Jizerské hory. 2010, 43(5), 40.
- NEUHÄUSLOVÁ-NOVOTNÁ, Z. *Mapa potenciální vegetace České republiky: Map of potential natur vegetation of the Czech Republic*. Praha: Academia, 1998, 341 s. ISBN 80-200-0687-7.
- PYTL, V., BRONCOVÁ, D. eds. *Podzemní vody České republiky*. Praha: Milpo media, 2012, 175 s. ISBN 978-80-87040-24-9.
- REIL, R., et. al. *Mostek: kapitoly z historie obce, aneb, od mlýnského kola přes tkalcovský stav až po současnost*. Mostek: Obec Mostek, 2016. 312 stran. ISBN 978-80-260-9870-6.
- STANĚK, J. *Lázeňský zákon: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, xii, 131 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-900-5.
- TICHÝ, A. *Nic není jak bývalo: někdy je to dokonce lepší*. Krkonoše. Vrchlabí, 1999, 32(9), 14-15.
- TICHÝ, A. *Císařský pramen*. Krkonoše. Jizerské hory. 2009, 42(10), 41.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- BAIER, J., UHLÍK, J. *Modelové hodnocení proudění podzemní vody v hydrogeologickém rajonu 4240*. ČGS [online]. 2015 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://www.geology.cz/rebilance/dilci-vysledky>.
- Braunův kraj*. Revitalizace Kuks. [online]. 2016 [cit. 2017-01-02]. Dostupné z: <http://www.revitalizacekuks.cz/co-delame/braunuv-kraj/>.
- Braunův kraj II*. Revitalizace Kuks. [online]. 2016 [cit. 2017-01-02]. Dostupné z: <http://www.revitalizacekuks.cz/co-delame/braunuv-kraj-ii/>.
- Černohorská rašeliniště*. Geologické lokality. [online]. 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z: <http://lokality.geology.cz/575>.
- Česká lesnická akademie, SŠ a VOŠ*. Ekonomika, byznys, finance. [online]. 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z: <http://e15.zivefirmy.cz/ceska-lesnicka-akademie-ss-a-vos-f18975?cz=541®ion=86>.
- Detail objektu Jívka, U svatého Jana*. Český hydrometeorologický ústav. [online]. 2010–2016 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://hydro.chmi.cz/ismnozstvi/object.php?seq=93125>.
- Dětská ozdravovna Svatý Petr*. Dětská ozdravovna Svatý Petr – Špindlerův Mlýn. [online]. © 2016 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.ozdravovna.cz/>
- Dvůr Králové – Mánesova*. Historické fotografie. [online]. 2015 [cit. 2016-10-26]. Dostupné z: <http://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Trutnov/Dvur-Kralove-nad-Labem/Dvur-Kralove-Manesova/Default.aspx>.
- Dvůr Králové – Udolíčko*. Historické fotografie. [online]. 2014 [cit. 2016-10-26]. Dostupné z: <http://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Trutnov/Dvur-Kralove-nad-Labem/Dvur-Kralove-Udolicko/Default.aspx>.
- Historie*. Farnost Malé Svatoňovice. [online]. 2014 [cit. 2016-09-09]. Dostupné z: <http://svatonovice.sweb.cz/historie.htm>.
- Historie obce*. Oficiální stránky obce Kuks. [online]. 2002 [cit. 2016-11-02]. Dostupné z: <http://www.kuks.cz/obec-174/informace-o-obci/historie/>
- Historie Špindlerova Mlýna*. Spindl.info. [online]. © 2004–2016 [cit. 2016-10-11]. Dostupné z: <http://www.spindleruv-mlyn.com/cz/spindleruv-mlyn/historie/>.
- Hospitální nadace*. [online]. 2016 [cit. 2017-01-02]. Dostupné z: <http://hospitalninadace.cz/>.
- Hotel pod Zvičinou*. [online]. 2016 [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://www.hotelpodzvicinou.cz/index.php/cs/>
- Informace o projektu*. Revitalizace poutního místa v Malých Svatoňovicích. [online]. 2014 [cit. 2016-09-09]. Dostupné z: <http://poutnicentrum.cz/informace-o-projektu>.
- Kocbeře – Janská Studánka*. Historické fotografie. [online]. 2014 [cit. 2016-11-08]. Dostupné z: <http://fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Trutnov/Kocbere-Janska-Studanka/Default.aspx>
- KOUTSKÝ, P. *Podzim 2013 podél Hartského potoka k Janské studánce*. [online]. 2013 [cit. 2016-11-08]. Dostupné z: <http://www.koutsky.estranky.cz/fotoalbum/toulky-prirodou/podzim-2013-podel-hartskeho-potoka-k-janske-studance/009-zdevastovane-lazne-janska-studanka-2761.html>
- Lázeňská péče*. Lázeňská péče 2005–2015. Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky. [online]. © ÚZIS ČR 2010-2016 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/zdravotnicka-statistika/lazenska-pece>.
- Lázeňský dům Beethoven*. Lázně Teplice. [online]. 2012 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.lazneteplice.cz/fotogalerie/beethoven-fotogalerie/>.
- Lázně Fořt*. Městys Černý Důl. [online]. 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z: <http://www.cernydul.cz/turiste/tour-cerny-dul-letto/cd-turisticke-cile/zamek-fort-32.html>.
- Léčba dětí*. Státní léčebné lázně Janské lázně. [online]. © 2016 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.janskelazne.com/za-lecbou/lecba-deti/#seznam>.
- Léčba dospělých*. Státní léčebné lázně Janské lázně. [online]. © 2016 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.janskelazne.com/za-lecbou/lecba-dospelych/#indikace>.
- Lom Královec v ryolitech*. Geologické lokality. [online]. 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z: <http://lokality.geology.cz/3389>.
- Mariánské poutní místo*. Obec Vítězná. [online]. 2016 [cit. 2016-10-26]. Dostupné z: <http://www.vitezna.cz/obec/historie/marianske-poutni-misto.html>.
- Nahlížení do katastru nemovitostí*. Český úřad zeměměřičský a katastrální. [online]. 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z: <http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/>.
- Obří důl*. Geologické lokality. [online]. 2016 [cit. 2016-10-09]. Dostupné z: <http://lokality.geology.cz/1215>.

[ktory%20%3E%20Informa%E8n%ED%20str%E1nky%20a%20data%20ke%20sta%9Een%ED%20%3E%20](#)

HEIS VÚV. *Chráněné oblasti přirozené akumulace vod*. 2004. Staženo z: [http://heis.vuv.cz/data/spusteni/pgstart.asp?pg=HTML_HEIS%\\$CHOPAV%\\$stazeni&pgload=1&ico=icootopenid1.png&nadpis1=Chr%E1n%ECn%E9%20oblasti%20p%F8irozen%E9%20akumulace%20vod&nadpis2=Informa%E8n%ED%20str%E1nky%20a%20data%20ke%20sta%9Een%ED&pagenavig=%DAvodn%ED%20str%E1nka%20%20%3E%20%20Datab%E1ze%20%20%3E%20%20Mapy%20a%20data%20%20%3E%20%20Sta%9Een%ED%20dat%20%20%3EChr%E1n%ECn%E9%20oblasti%20p%F8irozen%E9%20akumulace%20vod%20%3E%20Informa%E8n%ED%20str%E1nky%20a%20data%20ke%20sta%9Een%ED%20%3E%20](http://heis.vuv.cz/data/spusteni/pgstart.asp?pg=HTML_HEIS%$CHOPAV%$stazeni&pgload=1&ico=icootopenid1.png&nadpis1=Chr%E1n%ECn%E9%20oblasti%20p%F8irozen%E9%20akumulace%20vod&nadpis2=Informa%E8n%ED%20str%E1nky%20a%20data%20ke%20sta%9Een%ED&pagenavig=%DAvodn%ED%20str%E1nka%20%20%3E%20%20Datab%E1ze%20%20%3E%20%20Mapy%20a%20data%20%20%3E%20%20Sta%9Een%ED%20dat%20%20%3EChr%E1n%ECn%E9%20oblasti%20p%F8irozen%E9%20akumulace%20vod%20%3E%20Informa%E8n%ED%20str%E1nky%20a%20data%20ke%20sta%9Een%ED%20%3E%20)

INSPIRE. *Prohlížeč služby*. 2016. WMS služby dostupné z: <https://geoportal.gov.cz/web/guest/wms/>.

KVĚTOŇ, V., VOŽENÍLEK, V. *Klimatické oblasti Česka: klasifikace podle Quitta za období 196–2000*. 1:500 000

NEUHÄUSLOVÁ-NOVOTNÁ, Z. *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky*. 1:500 000.

SOUBOR GEOLOGICKÝCH A ÚČELOVÝCH MAP. *Hydrogeologická mapa ČR*. 1:50 000

LEGISLATIVA:

ČESKO. *Vyhláška č. 5/2011 Sb., o vymezení hydrogeologických rajónů a útvarů podzemních vod, způsobu hodnocení stavu podzemních vod a náležitostech programů zjišťování a hodnocení stavu podzemních vod*. 2011 [cit. 2016-11-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-5#prilohy>.

ČESKO. *Zákon č. 43/1955 Sb. o československých lázních a zřídlech*. 1955 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1955-43>.

ČESKO. *Zákon č. 103/1951 Sb. o jednotné preventivní a léčebné péči*. 1951 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1951-103>.

ČESKO. *Zákon č. 125/1948 Sb. o znárodnění přírodních léčivých zdrojů a lázní a o začlenění a správě konfiskovaného lázeňského majetku*. 1948 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-125>.

ČESKO. *Zákon o vodách č. 254/2001 Sb. v úplném znění k 23. lednu 2004 s rozšířeným komentářem*. Praha: Soudy, 2004. 392 s. ISBN 80-86846-00-8.

ČESKO. *Zákon ze dne 22. prosince 2014, kterým se mění zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů*. 2014 [cit. 2016-11-08]. Dostupné z: <http://www.lecebne-lazne.cz/cs/pro-lekare/indikacni-seznam>.

ES. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky*. EUR-Lex.eu [online]. 2016 [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0060&from=CS>

STANĚK, J. *Lázeňský zákon: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 144 s. ISBN 978-80-7357-900-5.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Terénní průzkum situace budov v nejbližším okolí centra Janských Lázní. (zdroj: Majerová, 2016), Pozn.: V závorce uvedeno číslo v Mapě vlastnictví budov (...)

Obr. 1. Lázeňský dům (1)

Obr. 2. Dětská léčebna Vesna (2)

Obr. 3. Prameník

Obr. 4. Kolonáda (4)

Obr. 5. Lázeňský dům Terra (6)

Obr. 6. Lázeňský dům Janský Dvůr (7)

Obr. 7. Vila Stříbrný pramen (16)

Obr. 8. Vila Quisisana (23)

Příloha č. 2 Indikační seznam Státních léčebných lázní Janské Lázně pro lázeňskou léčebnou péči pro dospělé. (zdroj: Léčba dospělých, © 2016 [online])

INDIKAČNÍ SEZNAM PRO LÁZEŇSKOU LÉČEBNOU PÉČI PRO DOSPĚLÉ
Ind. sk. I/I – ZHOUBNÉ NÁDORY
Ind. sk. IV – NEMOCI PORUCH VÝMĚNY LÁTKOVÉ A ŽLÁZ S VNITŘNÍ SEKRECIÍ
IV/2 Stavby po totální thyreoidektomii; IV/3 Stavby po operacích hyperfunkčního benigního adenomu hypofýzy
Ind. sk. V – NETUBERKULÓZNÍ NEMOCI DÝCHACÍHO ÚSTROJÍ
V/1 Stavby po operacích horních a dolních cest dýchacích, stavby po transplantaci plic, dolní cesty dýchací, horní cesty dýchací; V/2 Poškození hrtanu a hlasivek v důsledku hlasového přetížení, stavby po fonochirurgické léčbě; V/3 Stavby po komplikovaném zánětu plic; V/4 Bronchiektazie, recidivující záněty dolních cest dýchacích; V/5 Asthma bronchiale, chronická obstrukční plicní nemoc; V/6 Intersticiální plicní fibrózy jakékoliv etiologie v soustavném léčení; V/7 Následky toxických účinků plynů, dýmů, leptavých par a dráždivých prachů na horní cesty dýchací a dolní cesty dýchací
Ind. sk. VI – NEMOCI NERVOVÉ
VI/1 Chabé obrny, postpoliomyelitický syndrom, obrna lícního nervu; VI/2 Polyneuropatie; VI/3 Kořenové syndromy s iritačně-zánikovým syndromem; VI/4 Zánětlivé onemocnění CNS; VI/5 Parézy po CMP; VI/6 Stavby po operacích a poraněních CNS a PNS; VI/7 Roztroušená skleróza a jiná demyelinizační onemocnění v remisi; VI/8 Nervosvalová onemocnění; VI/9 Syringomyelie s paretickými projevy; VI/10 DMO; VI/11 Parkinsonova nemoc
Ind. sk. VII – NEMOCI POHYBOVÉHO APARÁTU
VII/3 Ostatní séronegativní spondylartritis soustavně léčená v rámci ambulantní péče; VII/5 Osteoporóza; VII/6 Bolestivé syndromy šlach, burz, úponů svalů a kosterních svalů nebo kloubů; VII/7 Koxartróza, gonartróza v soustavné ambulantní péči, III. st.; VII/8 Artrózy v ostatních lokalizacích, artropatie; VII/9 Chronický vertebrogenní algický syndrom; VII/10 Stavby po totální endoprotéze; VII/11 Stavby po úrazech a operacích pohybového aparátu

Příloha č. 3 Indikační seznam Státních léčebných lázní Janské Lázně pro lázeňskou léčebnou péči pro děti a dorost. (zdroj: Léčba dětí, © 2016 [online])

INDIKAČNÍ SEZNAM PRO LÁZEŇSKOU LÉČEBNOU PÉČI PRO DĚTI A DOROST
Ind. sk. XXI – ONKOLOGICKÁ ONEMOCNĚNÍ
XXI/1 Zhoubné nádory
Ind. sk. XXIV – NEMOCI A PORUCHY VÝMĚNY LÁTKOVÉ a ŽLÁZ S VNITŘNÍ SEKRECÍ A OBEZITA
XXIV/2 Obezita spojená s dalšími rizikovými faktory; XXIV/3 Tyreopatie, stavy po operaci štítné žlázy a benigních nádorů nadledvinek a hypofýzy
Ind. sk. XXV – NETUBERKULÓZNÍ ONEMOCNĚNÍ DÝCHACÍHO ÚSTROJÍ
XXV/1 Recidivující komplikovaná otitis po operačním řešení; XXV/2 Chronická bronchitis a recidivující bronchitis; XXV/3 Stav po opakovaném zánětu plic v průběhu posledních 2 let; XXV/4 Bronchiektasie; XXV/5 Asthma bronchiale; XXV/6 Stav po operacích a traumatech HCD a DCD, stavy po operacích malformací hrudníku; XXV/7 Cystická fibróza, intersticiální plicní fibróza, sarkoidóza plic
Ind. sk. XXVI – NEMOCI NERVOVÉ
XXVI/1 Syndrom periferního motoneuronu (chabé obrny); XXVI/2 Svalová dystrofie a jiná svalová onemocnění; XXVI/3 Dětská mozková obrna a příbuzné stavy (mozečkové syndromy a hybné poruchy v rámci malých mozkových příhod); XXVI/4 Jiné hybné poruchy centr. původu: hybné poruchy po zánětech CNS, hybné poruchy po CMP a úrazu mozku; XXVI/5 Kořenové syndromy vertebrogenního původu
Ind. sk. XXVII – NEMOCI POHYBOVÉHO ÚSTROJÍ
XXVII/1 Juvenilní chronická artritida, jiná chronická revmatická onemocnění kloubů a páteře; XXVII/2 Vrozené či získané ortopedické vady; XXVII/3 Stav po úrazech a ortopedických operacích do 36 měsíců po úrazu či operaci; XXVII/4 Skoliózy vyžadující korzet od Ib podle Cobba, v soustavné rehabilitační péči; XXVII/5 Osteochondrózy ve stádiu reparačním, Morbus Perthes, primární a sekundární osteoporóza; XXVII/6 Morbus Scheuermann; XXVII/7 Vertebrogenní algický syndrom

Příloha č. 4 Indikační seznam obsažený ve formě přílohy zákona v zákonu o veřejném zdravotním pojištění. (zdroj: Zákon o veřejném zdravotním pojištění, 2014)

Seznam indikačních skupin pro dospělé		Seznam indikačních skupin pro děti a dorost	
I	Nemoci onkologické	XXI	Nemoci onkologické
II	Nemoci oběhového ústrojí	XXII	Nemoci oběhového ústrojí
III	Nemoci trávicího ústrojí	XXIII	Nemoci trávicího ústrojí
IV	Nemoci z poruch výměny látkové a žláz s vnitřní sekrecí	XXIV	Nemoci z poruch výměny látkové a žláz s vnitřní sekrecí a obezita
V	Nemoci dýchacího ústrojí	XXV	Nemoci dýchacího ústrojí
VI	Nemoci nervové	XXVI	Nemoci nervové
VII	Nemoci pohybového ústrojí	XXVII	Nemoci pohybového ústrojí
VIII	Nemoci močového ústrojí	XXVIII	Nemoci močového ústrojí
IX	Duševní poruchy	XXIX	Duševní poruchy
X	Nemoci kožní	XXX	Nemoci kožní
XI	Nemoci gynekologické	XXXI	Nemoci gynekologické